

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Svend Schjødt-Eriksen

EN UDSAT POST

Erindringer fra besættelsestiden

Carit Andersens Forlag

SVEND SCHJØDT-ERIKSEN

En udsat post

ERINDRINGER FRA BESÆTTELSESTIDEN

MED FORORD AF
PETER P. ROHDE

CARIT ANDERSENS FORLAG
KØBENHAVN

© Svend Schjødt-Eriksen

ISBN 87-424-4172-2

Trykt i Gullanders Bogtrykkeri A/s, Skjern

Forord af Peter P. Rohde

I Jørgen Hæstrups værk »Hemmelig Alliance« er denne bogs forfatter omtalt adskillige gange, og ikke uden grund. Det hedder for eksempel om arbejdet med organiseringen af de illegale officersgrupper og deres bevæbning: »Alfa og Omega i hele arbejdet blev naturligvis, som ovenfor anført, i hvor høj grad man ville være i stand til at gennemføre bevæbning af mandskabet. Våbnene, ikke mandskabet, var og blev den begrænsende faktor. Arbejdet med at presse en løsning igennem blev overladt til Schjødt-Eriksen, der hermed fik tildelt en af de mest betroede og krævende opgaver, der under krigen tildeltes nogen officer.«

Hvorledes daværende kaptajn Svend Schjødt-Eriksen løste denne opgave berettes der om i de følgende kapitler. S.-E. er ikke en mand af mange ord, og bogen har måske fået karakter af rapport. Det fremgår af rapporten at forfatteren som officer og soldat er vant til at adlyde og at han forlangte at blive adlydt. Det sidste skaffede ham fjender blandt folk, der enten ikke forstod den militære disciplins hensigtsmæssighed i krigstid, eller som af rent politiske grunde følte sig i modsætningsforhold til den mand, der ikke kunne betragte sig som forpligtet til ubetinget lydighed overfor *Frihedsrådet*, men først og fremmest ønskede at være loyal mod de overordnede officerer indenfor modstandsbevægelsen. Disse var og forblev hvad *Aage Trommer* (dansk historiker, rektor ved Odense universitet) har kaldt »politikernes forlængede arm«.

Mellem Frihedsrådet og politikerne – *de gamle*, som man kaldte dem – var der fra første færd mistillid og nag. Frihedsrådet var blevet oprettet midt i september 1943 efter at landets folkevalgte regering havde set sig tvunget til at afgå den 29. august samme år. Dets klare

formål var at koordinere de eksisterende modstandsstyrker, at samle kommandoen under een hat. Det kom til at fungere som en på udemokratisk vis opstillet militærregering, der sammen med departementschefstyret nu overtog landets ledelse.

I det første Frihedsråd sad kun seks medlemmer: Professor dr. med. Mogens Fog, civilingeniør Erling Foss, redaktør Børge Houmann, cand. mag. Frode Jakobsen, redaktør Aage Schoch og Jørgen Staffeldt. Medens de fire af disse repræsenterede de største af modstandsorganisationerne: Danmarks kommunistiske parti, Dansk Samling, Ringen og De frie Danske, var Schoch og Foss politiske løsgængere. Jeg har her undladt at nævne Frit Danmark som speciel organisation; efter min opfattelse – jeg var selv medlem – var det i realiteten en dækorganisation for kommunisterne.

Tanken om et sådant råd stammede dog ikke oprindeligt fra de her nævnte seks. Det er mindre kendt at en kreds af modstandsfolk allerede den 5. juni samme år etablerede sig som »Det danske Fællesråd«. Her finder vi overbetjentene Max Weiss og Roland Olsen, kriminalbetjent Chr. Andersen, grossererne Werner Gyberg og Robert Jensen, direktør Niels Mikkelsen, redaktørerne Peter Petersen og Svenn Seehusen. En resolution blev udsendt til den illegale presse og til Det danske Råd i London. Men under de urolige begivenheder den 29. august 1943 blev dette første Frihedsråd sprængt. Fem medlemmer måtte bringe sig i sikkerhed i Sverige, Robert Jensen blev dræbt under ildkamp i 1944. Han havde været sjælen i arbejdet med kontaktbåde til Sverige. Niels Mikkelsen kom i tysk koncentrationslejr. Rystelser af samme art kom iøvrigt også til at præge det *andet* råds, Frihedsrådets, virke.

Det blev socialdemokraten Frode Jakobsen, der tog ideen op, og han kan med berettiget stolthed pege på at han »var med fra først til sidst«. Han gjorde forsøg på samarbejde med prominente medlemmer af sit parti, det lykkedes ikke. De ville ikke, og den eneste man fandt frem til som ville, borgerrepræsentant Lysholdt Hansen, blev til gengæld vraget af Frihedsrådets medlemmer.

Det lod sig heller ikke gøre i den udstrækning Frode Jakobsen havde ønsket det at underlægge de militære modstandsgrupper Frihedsrådets ledelse. Der blev taget forbehold fra chefen for generalkommandoen, general Ebbe Gørtz' side, et forbehold som – det skulle senere vise sig – forhandleren Frode Jakobsen ikke havde opfattet. Det var da den

mundtlige »kontrakt« mellem Rådet og de militære grupper blev oprettet. Dette forbehold dukker først ganske klart op længe efter krigens afslutning under den såkaldte Hjalb-sag i 1960, hvor påstand stod mod påstand, militær mod civilist, konservativ mod kommunist. Det var et åbent opgør, der dog ikke førte til noget resultat, udover den rimelige dom over Land og Folk's redaktør, Martin Nielsen, der groft havde injurieret en højtstående officer og modstandsleder i det kommunistiske dagblad. Ved den lejlighed fik hadet og bitterheden grupperne imellem klare og dybt forstemmende udtryk. Men sagens forløb bidrog ikke til nogen historisk betydningsfuld klaring af visse begivenheder under besættelsen, der endnu henligger i det dunkle.

Besættelsen var ikke endt sådan som ledende skikkelser indenfor det kommunistiske parti kunne have ønsket det. Der blev ikke kæmpet i Danmark i krigens slutfase, og det under så mange vanskeligheder opbyggede og bevæbnede militære apparat kom ikke i brug efter den oprindelige hensigt. Den danske Brigade fra Sverige, opbygget for at kunne sættes ind i en slutkamp, kom aldrig i krig.

Det hele fusede ud. Det følte som en tragedie af nogle, en lettelse, et held af de mange. Vi slap for ødelæggelser og kom alligevel, blandt andet takket være Frode Jakobsen, ud af det med æren nogenlunde i behold. Han skriver: »Det mindste var vort lille bitte bidrag til nazismens nederlag. Det kunne aldrig blive mere end lille bitte. Endnu vigtigere var derfor Danmarks internationale placering: om vi ville blive betragtet som nogle, der havde hjulpet nazisterne, eller som nogle der havde bekæmpet dem. Men langt det vigtigste var noget tredje: kampen for det danske folks respekt for sig selv.«

Det tog sin tid før man kom så langt, at der kunne være tale om nogen egentlig modstandsbevægelse. Der var, skriver Aage Trommer, *»i 1940 på en enkelt væsentlig undtagelse nær intet modstandsarbejde igang overhovedet. Denne undtagelse var det danske forsvars efterretningsvirksomhed ... Først året 1943 blev modstandsbevægelsens egentlige gennembrudsår.«*

Til efterretningstjenesten var denne bogs forfatter knyttet fra 1943, og i krigens sidste halve år var han dens egentlige leder i snævert samarbejde med kaptajn Hammershøj og premierløjtnant Blixenkrone-Møller.

Lad mig i korte træk ridse den situation op som Europa og herunder Danmark befandt sig i da de senere omtalte begivenheder udspillede sig. I mellemkrigsårene var vores udenrigspolitik »en i militær henseende svagt underbygget alliancefri neutralitetspolitik« (Troels Fink: Fem foredrag om Dansk udenrigspolitik efter 1864. Universitetsforlaget i Århus 1958, s. 77).

Danmark er et lille land, til enhver tid dybt afhængigt af den nærmeste stormagt ved Østersøen, hvis det står alene, uden militære forbundsfæller. I trediverne, da der var en voksende tysk trussel mod de nordiske lande, henlå Danmark forsvarsløst. Som en følge af mellemkrigsårenes defaitistiske og antimilitaristiske strømninger og med rod blandt andet i socialdemokraternes og de radikales tillid til Folkeforbundet, havde danske officerer måttet arbejde under yderst utaknemmelige forhold. Vi havde intet brugeligt forsvar, vi havde ingen mulighed for hjælp udefra. Hverken England eller Sverige havde villet give tilsagn om hjælp til et land, der havde vist sig at mangle vilje og evne til eget forsvar.

Det så truende ud på den europæiske arena. I 1933 kom Hitler til magten. Han spildte ikke tiden, men byggede verdens stærkeste hær op. I oktober 1938 besatte han Sudeterlandet, hvorved Tjekkoslovakiet i realiteten blev prisgivet. Englands premierminister, Neville Chamberlain, havde i september samme år været i München for at møde Hitler og drøfte Europas fremtid. Han blev ved sin hjemkomst modtaget som triumfator, og her er det at han fremkommer med sine herostratisk berømte ord: »*I believe it means peace in our time.*«

Dog i marts 1939 foretog Hitler endnu to kup, idet han tvang Litauen med dets overvejende tyske befolkning til at afstå Memelområdet og besatte Tjekkoslovakiet. I august 1939 havde USSR indgået en ikke-angrebspagt med Hitlers Tyskland, den såkaldte Molotov-Ribbentroppagt. Den 28. september samme år udvidedes den til en »ven-skabs- og grænsepagt«. Og den 1. september 1939 havde tyskerne i god forståelse med Sovjetunionen angrebet Polen.

Men nu kunne England ikke mere stiltiende se til. To dage senere, den 3. september klokken ni om morgenen, krævede England fjendtlighedernes øjeblikkelige ophør, da de ellers ville betragte sig som værende i krig med Tyskland. Klokken 11 samme dag udløb deres ultimatum. England var dermed i krig med Tyskland.

Det tog Hitler sig let. I ly af nye traktater med USSR – februar 1940 – gik Sovjetunionen ind på at forsyne Tyskland med en række nødvendige råstoffer som olie, tømmer, bomuld, jern, platin, mangan. Senere kom traktaten om leverancer af korn, som russerne allerede havde leveret hundredetusinder tons af til den nye, nazistiske forbundsfælle, Det tredje Rige.

Der har i efterkrigstiden været en del debat om disse traktater. Den britiske historiker F. W. Deakin sagde herom på en konference af modstandsbevægelsens historikere i Milano (1961), hvor også repræsentanter fra østlandene var tilstede: »Det kan måske siges at den almindelige retfærdiggørelse af disse foranstaltninger for den daværende britiske regerings vedkommende« (München-forliget) »var vigtigheden af at vinde et års tid til at bringe vort forsvar à jour. En af de russiske talere på denne konference benytter et lignende argument i forbindelse med nazi-sovjetpagten. Jeg tror de begge har uret, og at det eneste folk, der drog fordel af både München- og nazi-sovjetpagten var nazisterne.«

I dag vil fagfolk hævde, at denne pagt forlængede anden verdenskrig med to år. I sine erindringer skriver den forhenværende russiske ambassadør i London, *Maisky*: »Tragedien var i virkeligheden, at Stalin nærede mistro til alle undtagen Hitler ...«. Selv sagde Stalin senere, rasende og bitter: »Sammen kunne vi have behersket hele Europa ...«.

Givet er det at Stalin blev taget på sengen, da forbundsfællen Hitler lod sine hære marchere ind over en bred front i det store USSR. Det var den 22. juni 1941. Stalin var blevet advaret af sin efterretnings-tjeneste og faktisk også fra engelsk side, men han ignorerede advarslerne og lod nu og da de ubehagelige meddelelsers overbringere deportere.

Hvor stod de danske kommunister, mens disse begivenheder udspillede sig? Det altid sovjetloyale partiblade, dengang hed det »Arbejderbladet«, havde på forsiden den 1. november 1939: »Sovjetunionen og Tyskland, der var blevet umiddelbare naboer, fik ny ansporing til optagelse af venskabelige og gode naboforbindelser. Sovjetunionen og Tyskland, som ved deres gode vilje har fjernet krigstruslen i Østeuropa ...«

Det anfægtede tilsyneladende ikke Danmarks kommunistiske parti at Danmark den 9. april 1940 blev besat af nazisterne, endnu Stalins forbundsfæller.

Ligesom Stalin blev også den danske statsminister, Thorvald Stauning, taget på sengen – næsten da. Befolkningen sov i hvert fald roligt. Men Stauning og hans udenrigsminister P. Munch kunne nok have anledning til bekymring. Vi havde ganske vist den dansk-tyske ikke-angrebspagt, underskrevet i Berlin af den danske gesandt Herluf Zahle og den tyske udenrigsminister Joachim von Ribbentrop den 31. maj 1939: »Kongeriget Danmark og det tyske rige vil i intet tilfælde skride til krig eller nogen art af magtanvendelse mod hinanden«, hedder det i begyndelsen af artikel I. Det lød jo betryggende. Og vi lod os ikke skræmme af den britiske udenrigsminister, lord Halifax' telegram af 27. april 1939: »Vi ønsker ikke at inkludere Danmark blandt de lande, hvis uafhængighed er af særlig interesse for Storbritanien.« Det telegram kendte den danske befolkning intet til. Heller ikke vidste vi at den danske gesandt i Moskva, Bolt Jørgensen, i en samtale med viceudenrigsminister Potemkin havde erklæret, at Danmark i tilfælde af krig ville iagttage ubetinget neutralitet – hvortil Potemkin bemærkede, at neutralitet i tilfælde af storkrig var en fiktion, som ikke kunne oprettholdes og navnlig ikke for Østersølandenes vedkommende. Vi vidste heller ikke at der i det tyske marineministeriums gemmer lå en fuldt udarbejdet plan for et flådefremstød over Nordsøen og Skagerrak, hvilket involverede en besættelse af Danmark («Weserübung» og «Weserzeit»). Vi vidste ikke andet end det vi kunne læse i vores aviser i 30-ernes censurerede presse. I det ovenfor nævnte *Arbejderbladet* kunne man så sent som den 8. marts 1941, altså omtrent et år efter at vi var blevet besat af tyskerne, læse en stort opsat artikel: »Vi kommunister ønsker ikke, selv under de forhåndenværende omstændigheder, vort land »befriet« ved hjælp af engelske bomber og engelske bajonetter ... Hvordan med de herrer socialdemokratiske ledere? De kan bedst selv give svaret, men deres fortid forråder dem. De tror og håber, at de endnu i nogen tid kan få lov at leve som den engelske imperialismes vogterhunde, og dermed er deres stilling til krigen givet.«

Det var barske ord i marts 1941 af et parti, der sidenhen af al magt skulle håne de socialdemokratiske ledere, der ikke straks gik helhjertet ind i modstandsbevægelsen og som ganske forklarligt tøvede med at

underkaste sig det langt senere oprettede »Frihedsråd«, som set fra deres synspunkt var domineret af de selvsamme stærke kommunistiske personligheder, der stod bag de famøse artikler. Man kan måske have lov at spørge sig, hvorfor disse toneangivende kommunister aldrig nogensinde er blevet draget til ansvar for deres holdning under besættelsens første næsten halvandet år. Jeg tænker her på folk som Aksel Larsen, Børge Houmann, Alfred Jensen og Mogens Fog, der uden mindste indsigelse blev ophøjet til helte da det hele var forbi. Glemte var deres uheldige »fejltænkninger«.

Anderledes gik det denne bogs forfatter. Ligesom kommunisterne kunne heller ikke han til at begynde med finde sine egne ben. Sammen med en lille gruppe yngre officerer lod han sig optage i det danske nationalsocialistiske parti. Det hele varede halvanden måned for hans vedkommende. Og det gjaldt iøvrigt de fleste af disse yngre officerer at de sidenhen sluttede op omkring modstandsbevægelsen.

Men medens ingen stillede nærgående spørgsmål til de danske kommunister, blev daværende kaptajn Svend Schjødt-Eriksen – som havde haft et af de mest betroede og farefulde hverv indenfor modstandsbevægelsen – draget til ansvar for et øjeblikks ubesindighed, på en måde, der vil fremgå af forfatterens indledning. *Han* skulle aldrig få lov til at glemme. Og hårdest er bestandigt angrebene fra de folk, der i besættelsens første halvandet år betingelsesløst stod på Hitlertysklands side: de danske kommunister. Det er en rent politisk forfølgelse, for der kan naturligvis ikke være tale om moralsk forargelse i *de* kredse.

Vi danske gjorde ikke som de norske, da de blev besat. De gik i krig mod den langt overlegne fjende. En aldeles håbløs krig, trods geografiske forhold, der bedre end vores var egnet til guerillakrig. Men også Norge havde været offer for en skæbnesvanger nedrustning.

Vores officerskorps har måttet høre mange drøje ord for den omgående kapitulation. Og dog var det ikke disse folk, der fortjente forsmædelser. Chefen for generalkommandoen, general W. W. Prior, havde så sent som den 8. april tryglet forsvarsministeren om at få sikringsstyrkerne indkaldt, men det blev ham nægtet. Heller ikke fik han lov til at trække tropperne sammen ved grænsen og dermed gøre det muligt for et, om end kortvarigt forsvar af Sønderjylland. Der blev yderligere udstedt forbud mod at »grave sig ned«, det vil sige anlægge

skyttegrave eller anden form for forskansning – for det ville jo have været et brud på ikke-angrebspagten!

I september tog Prior sin afsked i protest mod de politikere, der ønskede at han skulle imødekomme tyske krav om bevogtningsopgaver. Kravet blev dog senere frafaldet. General Ebbe Gørtz blev imidlertid udpeget som hans efterfølger. Den foran omtalte illegale efterretnings-tjeneste fortsattes og udvidedes. Da regeringen trådte tilbage i august 1943, flygtede tre ledende efterretningsofficerer, oberstløjtnant Nordentoft, kommandørkaptajn Mørch og kaptajn Gyth til Sverige og forlagde virksomheden til Stockholm. Medens det var Nordentoft og Mørch der ledede arbejdet i Stockholm og varetog kontakten med Danmark, blev det Gyth, som optog den direkte kontakt med SOE (Special Operations Executive) en hemmelig engelsk militærorganisation, der havde som opgave at kontakte modstandsorganisationerne i de besatte lande og yde dem hjælp. Under SOE sorterede de danske faldskærmsfolk, hvis chefer i nævnte rækkefølge var Carl Johan Bruhn, kaptajn Chr. Michael Rottbøll, Mogens Hammer, Flemming Muus og tilsidst, fra februar til befrielsen 5. maj 1945, direktør Ole Lippmann.

Det arbejde der her er tale om kaldes i almindeligt sprogbrug *spionage*. En spion er altid – i krigstid – hjemfalden til dødsstraf.

I Danmark videreførtes den illegale efterretningstjeneste nu under ledelse af løjtnant, senere engelsk major Svend Truelsen, der dengang var sekretær i landbrugsrådet og løjtnant af reserven. I maj 1944 måtte han forlade Danmark og blev kaldt til London.

I oktober 1943 konstitueredes der en SHAEF MISSION TO DENMARK (SHAEF = Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces), hovedkvarter for de allieredes invasionsstyrker. SHAEF skulle, hvis det var kommet til kamphandlinger i Danmark, have haft overkommandoen over de militære grupper der efterhånden oprettedes rundt om i landet, og – hvis det var muligt at få den Danske Brigade sendt over fra Sverige – også over denne. Det var kun modvilligt og efter lange, seje forhandlinger, at Frihedsrådets folk anerkendte general Gørtz som øverstbefalende for de danske styrker under SHAEF. Det sidste satte de to kommunister i Frihedsrådet, Børge Houmann og Mogens Fog sig imod så længe, at englænderne blev utålmodige og truede med at droppe hele foretagendet. Der tages i det hele taget ved

forskellige afgørende lejligheder den slags forbehold i Rådet fra kommunistisk side. Og det kan ikke bestrides, at disse stærke personligheder har øvet en betydelig indflydelse på Rådets egentlige primus motor, Frode Jakobsen. Det var lige ved at gå galt til sidst.

Det er forklarligt, at general Gørtz ikke kunne gå ind på Frihedsrådets krav om dettes absolutte overledelse også i militære spørgsmål. Gørtz vidste så lidt som nogen anden, hvem der i det kritiske øjeblik i det hele taget ville udgøre Frihedsrådet. Vi ser i Jugoslavien den oprindelige frihedsbevægelse blive udskiftet med Titos partisaner. Vi ser EAM i Grækenland med ELAS forvandles til en kommunistisk organisation. Vi kender Frode Jakobsens udtalelse om at der havde været »en fare for at modstandsbevægelsen skulle udarte til en bred, kommunistisk domineret bevægelse«. Vi kender i dag Alfred Jensens trussel, da han i en given situation ikke kan få sit partis ønsker trumfet igennem: »Så danner Frihedsrådet regering alene«. Og vi kender fra Frode Jakobsens erindringsbog skildringen af rådsmødet den 17. april 1945, det møde han sidenhen kaldte et *bråvallaslag*. Det var dengang kommunisterne og Dansk Samling dukkede op med et fuldt og færdigt politisk-socialt program til efterkrigsbrug, stik imod enhver aftale, imod forsikringer, givet af Frode Jakobsen til politikerne.

Jo, vist var der grund til bekymring i ikke-kommunistiske modstandskredse. For fra efteråret 1944 stod det klart, at der ikke forelå nogen aftaler fra de allieredes side med hensyn til *hvem* der skulle befri Danmark. På forespørgsel i London får man den besked, at dette vil afhænge af hvem af vores allierede der nåede først frem til Danmarks sydgrænse, russerne eller de vestallierede. I Moskva sad Frihedsrådets, af Frode Jakobsen udpegede repræsentant, biblioteksdirektør Thomas Døssing, der var blevet kommunist, og anbefalede i breve til Rådet i realiteten invitation til en russisk befrielse af Danmark.

Som en slags supplement til lord Halifax' ovenfor citerede telegram af 27. april 1939 skal jeg her citere, hvad hans efterfølger som udenrigsminister, Anthony Eden, under de vest- og østallieredes fremmarch mod Lübeck telegraferede til premierminister Winston Churchill den 21. april 1945: »Jeg deler kraftigt det synspunkt, at Montgomery skal tage Lübeck. En russisk besættelse af Danmark vil skabe os mange vanskeligheder. De skandinaviske landes frygt vil blive stærkt forøget, og jeg mener at huske, at en af grundene til uenigheden mellem rus-

serne og tyskerne i deres hvedebrødsdage i 1940 var visse russiske krav om kontrol med Kattegat ...»

Selvfølgelig kendte vi på det tidspunkt intet til disse telegramudvekslinger. Vi vidste indtil den 2. maj 1945 ikke, hvem der ville komme til at befri os. Den 2. maj stod englænderne i Lübeck med kun ca. 10 timers forspring. Selvsagt kan vi heller ikke vide, hvad vores skæbne var blevet, hvis det var en russisk general og ikke general Dewing, der landede i Kastrup den 5. maj. Men vi må forsøge at forstå de ikke-kommunistiske kredsers bekymring, vi må forstå, at den var begrundet. Udviklingen i de østfra befriede lande kan i hvert fald nok give stof til eftertanke.

I løbet af april måned 1945 var der sket en vældig tilvækst af kommunistiske modstandsfolk. Også dette virkede foruroligende på mange. Omvendt gik der blandt disse »civile« modstandsfolk rygter i svang om en officersjunta, en slags hvidgardister, der holdt sig i beredskab og havde sat sig på hovedparten af våbnene. Der foreligger et klart udsagn fra Mogens Fog om, at hvis det var tilfældet, ville kommunisterne være rede til at slå til.¹ En smule ironisk har Aage Trommer skrevet: »Den største urimelighed man kan begå er at beskyldte det danske officerskorps for juntatilbøjeligheder. Det har alle dage været et lydigt redskab for regeringen og de politiske partier og var det også under besættelsen både før og efter den 29. august 1943.« (*Myte og sandhed i besættelsestiden*).

Mod slutningen af krigen blev denne bogs forfatter, dengang kaptajn Schjødt-Eriksen, af visse kredse indenfor modstandsbevægelsen uønsket som chef for efterretningstjenesten i det besatte Danmark, som medlem af »Den lille generalstab« og som leder af modtagelsen af de nu fra Sverige kommende våbenforsyninger. Det hedder i annalerne at »visse«

1 Vilhelm la Cour: *Vejs Ende*, s. 122: »Hvad den meget omtalte bevæbning af partimedlemmerne angår, er det som sagt meningsløst at tænke sig den benyttet med et kup som formål. Men den vil kunne have sin værdi, hvis andre befolkningsgrupper – ledet af »nationalistiske officerer« – vil tilvinge sig en politisk indflydelse, der må betragtes som reaktionær. I så fald vil kommunisterne yde modstand, eller, om De vil, »gå til aktion« ...»

medlemmer af Frihedsrådet – de er til dato forblevet anonyme – ønsker såvel ham som andre officerer i Lille Stab (en gruppe af officerer under ledelse af daværende kaptajn Hjalff) udskiftet, eller, som det hed: likvideret. Ole Lippmann nægter at anbefale forslaget til SOE og heller ikke Frode Jakobsen kunne gå med til så drastiske foranstaltninger lige foran det endelige opgør. Det er min private teori – jeg var dengang medlem af det kommunistiske parti – at »vi« naturligvis havde foretrukket en anden ledelse af de militære formationer, hvis det virkelig skulle ende med en russisk befrielse. Set fra dette synspunkt er forslaget i hvert fald forståeligt.

Det lykkedes ikke at rokke Schjødt-Eriksens position på det tidspunkt. Men efter krigen fik han sin sag for. Villige angivere gravede det ømme punkt fra 1940 frem og krævede kaptajnen stillet for en tjenestemandsdømstol. Her blev han imidlertid pure frikendt. Lad mig til slut citere nogle af vidneudsagnene fra dengang; siden kan læserne selv fælde dommen:

»Folketingsmand Aksel Møller (konservativ) har forklaret, at i 1943 lærte han tiltalte at kende som en modig, karakterfast og frygtløs officer, der forlangte uhyre meget af sig selv og af dem han samarbejdede med. Hans indstilling var absolut fjendtlig og uforsonlig overfor tyskere og nationalsocialismen. Han modtog våbenforsendelser på en så dygtig måde, at modtagelsen af forsendelserne foregik uden uheld af nogen art.«

Videre har kaptajn *Amtrup* forklaret, at tiltalte var absolut frygtløs og uselvisk, og at han var den af staben, der havde det vanskeligste og farligste arbejde.

Og endelig skriver general Gørtz til forsvarsministeren den 12. september 1945:

»Efter den 29. august 1943 faldt det naturligt for mig at anvende kaptajnen sammen med yngre officerer af min stab, som nærmeste hjælpere i hele arbejdet med opbygningen af hærens andel i modstandsarbejdet. Der anvistes efterhånden kaptajnen så vigtige områder som ledelse af våbentransporter – og fordeling i Storkøbenhavn og en del af Sjælland, ledelse af Hærens Efterretningstjeneste og omsorg for forbindelse til Stockholm. Yderligere deltog han i alt stabsarbejde af betydning samt i væsentlig udstrækning i instruktion af hærens forskellige gruppeledere m. fl. Hele dette arbejde bragte i tidsrummet fra

oktober 1943 til kapitulationsdagen kaptajnen frem i første farelinje, side om side med kaptajnerne Hjalf, Ahnfeldt Møllerup, Amtrup m. fl. Han – som de – var fra begyndelsen af efteråret 1944 meget stærkt eftersøgt af Gestapo; tre gange var han på et hængende hår blevet taget. Ikke et eneste øjeblik vaklede han i sit arbejde. Når der blev huller i rækkerne, fik han ved uforfærdet og personlig indsats organisationen bygget op igen ... Selv har han gennem fire lange og deraf halvandet meget farlige år utvetydigt vist at han er så god en dansk officer som nogen – en officer, som jeg altid vil være stolt af at have haft under min kommando på grund af hans uforfærdede, uselviske danske arbejde i kampen for vort land.«

Peter P. Rohde.

Indledning

Man kan med rette spørge: hvorfor? Hvorfor nu skrive disse erindringer ned i bogform efter mere end tredive års forløb. Det har gennem årene ikke manglet på opfordringer. Men der er flere grunde til at det ikke er sket.

For det første er vi officerer normalt ikke indstillet på at skrive andet end »beretning om udført hverv« til vore foresatte, og en sådan skal være kort og præcis.

For det andet mener jeg at befalingsmændenes indsats i 1943–45 for det store flertals vedkommende i virkeligheden kun var en videreførelse af deres pligt som soldater. De var helt igennem pligtopfyldende og loyale, trods en 9. april og en 29. august og trods senere forsøg på at lokke dem fra hæren og ind i den civile modstandsbevægelse *udenom* hærledelsen.

Jeg er klar over, at et antal ældre officerer efter krigen har udtrykt bitterhed over, at de ikke blev anvendt efter deres grad. Dette havde i hvert fald én naturlig årsag: de var mere kendt end yngre befalingsmænd og ville derfor i større grad være udsat for at blive taget af tyskerne under udførelse af opgaver.

Der er allerede skrevet mere end nok af personlige erindringer om den tid. Når jeg alligevel har bestemt mig for at tage bladet fra munden er den væsentlige grund simpelthen,

at man igennem tredive år har rettet anklager mod min person i dagblade, pamfletter, bøger, ja endog på plakater. Det skal ikke mere stå uimodsagt.

Jeg må imidlertid understrege, at det ligger helt udenfor mine hensigter at ville skrive en videnskabelig besættelsestidens historie. Det har adskillige allerede forsøgt, med vekslende held. Jeg har i al beskedenhed søgt at gøre rede for, hvad der udspillede sig for mine øjne, eller for de begivenheder, jeg på en eller anden måde var impliceret i. Et øjenvidnes beretning. En der udførte ordrer han modtog fra oven og altså også selv måtte udstede ordrer. Jeg var soldat og kunne ikke opfatte mig selv som andet.

Det er altså sammen så længe siden. Der kan have indsneget sig fejl som i enhver erindringsbog, men næppe noget af væsentlig betydning. Jeg har tilstræbt at gøre fremstillingen så objektiv, som det er mig muligt. Men jeg mener, at Arnold Toynbee har ret, når han fastslår, at al historieskrivning nødvendigvis må blive subjektiv.

For os unge befalingsmænd kom den 9. april som en forsmædelse, en katastrofe. Vi ved idag, at der var personer, som vidste, hvad der var i vente.

Den 29. januar 1940 havde folketinget vedtaget, at Danmark skulle forsvare sig med de til rådighed stående midler, en vedtagelse der hverken var politisk eller praktisk dækning for. Dagen før den 9. april, hvor mange havde kendskab til opmarchen af tyske tropper gennem Slesvig, telefonerede jeg gentagne gange til en ven i krigsministeriet og spurgte, om jeg ikke skulle rejse tilbage til min afdeling i Holbæk. Jeg var til midlertidig tjeneste i København, men min plads ved mobilisering var ved min stamafdeling i Holbæk.

Svaret var: *nej*. Alle skal forholde sig i ro.

En af en soldats første pligter er at adlyde. En anden at holde sig i live. Ellers kan han jo ikke kæmpe. Det sidste, dvs. at holde sig i live, gør man blandt andet ved at »grave sig ned« så snart lejlighed gives, ganske særligt hvis man skal forsvare en stilling. Men få dage før den 9. april gav krigsministeriet ordre til, at der *ikke* måtte »graves«, det kunne virke provokerende. I ministeriet var man underrettet om den tyske opmarch gennem Slesvig.

Så kom de. I Sønderjylland lå der en ung kornet og nogle få mænd. De skød bravt, men tyske kampvogne gjorde det af med dem på få minutter. De havde jo forbud mod at sikre sig ved nedgravning eller barrikadering. De pårørendes bitterhed er forståelig.

Forholdet har været omtrent som i 1864, da vi kæmpede med vore forladegeværer mod tyskernes moderne bagladegeværer. Men her var det nu blevet dem forbudt at foretage den mest elementære form for sikring.

Da den 9. april kom og den tyske besættelse fuldbyrdedes, var jeg elev på generalstabskursus. Vi mødtes den morgen på skolen på Frederiksberg slot, alle i civil. Ingen foresat kommenterede, hvad der var sket. Vi blev sendt hjem med besked om at undervisningen ville blive genoptaget nogle dage efter.

Da vi indfandt os, opstod der i klassen diskussioner fortrinsvis af militær art. Og det skal ikke skjules, at der blev givet udtryk for rent faglig beundring for den tyske militære indsats. Men selve nazismen blev også debatteret som politisk begreb. Når enkeltes søgen efter et »ståsted« efter besættelsen fik til resultat, at de rettede blikket mod DNSAP, må dette i adskillige tilfælde ses som et udtryk for bitterhed og harme overfor de politikere, der efter vor mening ganske

havde svigtet. Det skal ses som en desperat protest mod de mænd, der havde bedømt situationen i Europa gennem de sidste tyve år forkert og farligt.¹

Hertil kom, at de ansvarlige politikere undlod at tage hensyn til de fra Berlin ad diplomatiske kanaler modtagne advarsler, blandt andet gennem marineattachéen – om et forestående angreb på Danmark. Herom kan læses i kontreadmiral Kjølens »Fra rokokotiden til vore dage«.

Der blev ikke foretaget mobilisering eller indkaldelse af sikringsstyrkerne. De tjenstgørende styrker blev ikke sammendraget. Og endelig blev det forbudt enhederne at udføre »feltbefæstningsarbejder«, dvs., som tidligere anført, at sikre sig ved nedgravning eller barrikadering.

For de flestes vedkommende stod tilnærmelsen til DNSAP kun på i få måneder. Så faldt sindene i ro og vi fandt vores egne ben igen, *vel at mærke mens de store tyske sejre endnu forbausede og forfærdede verden.*

Mange år senere bebrejdede jeg den daværende chef for officersskolen, at han ikke havde givet den samlede klasse af unge officerer en ganske uformel redegørelse for situationen og sit eget syn på den. Han svarede: »Det er nok rigtigt. Men jeg vidste ikke, hvad jeg skulle sige.« Jeg tror jeg mindede ham om Herluf Trolles ord: »Hvi bærer vi gyldne kæder.«

Det var engang i juni jeg blev medlem af DNSAP. Og engang i september blev jeg smidt ud, eller »slettet af medlemslisten«. Jeg husker intet om selve indmeldelsen eller om en vis hr. Josefsen, der skal have optrådt som hverver. Jeg mod-

1 Jvfr. generalmajor Erik Kraghs bog »Kommentar til et halvt århundredes forsvarspolitik«.

tog ikke noget medlemsbevis, betalte aldrig nogen form for kontingent, læste ikke partiets blad og deltog aldrig i noget møde, hverken stort eller lille, i dette parti. Jeg modtog heller ingen besked om, at jeg var slettet. Det hele gled ud, det blev glemt. Jeg kan ikke, mener jeg selv, for nu at bruge et citat fra forordet til denne bog, med *Eden* for mit vedkommende tale om »Hvedebrødsdage« med nationalsocialisterne. Det var pagten mellem Stalin-Hitler han sigtede til. Men i de måneder, der skulle blive så skæbnesvangre for mig, kan det ikke nægtes at jeg delte bås med de danske kommunister. Den bås, de altså, uden at det skulle komme dem til skade, i hvert fald blev stående i indtil den 22. juni 1941.

Da generalstabskursus sluttede, blev vi alle, på nær een, som ikke ønskede det, anvendt i krigsministeriet eller i generalkommandoen. Der gjorde jeg tjeneste til jeg den 29. august blev arresteret på min bopæl af tysk militær og interneret sammen med andre befalingsmænd. Efter interneringens ophør kom nogle overordentligt travle år, de er beskrevet i det følgende. Man vil forhåbentlig deraf forstå, at jeg på intet tidspunkt følte mig som nazist.

Men umiddelbart efter besættelsens ophør afholdt Ole Lippmann, Svend Truelsen og arbejdsmand Svend Wagner et møde på hotel d'Angleterre, hvor man drøftede mine personlige forhold. Wagner, som var kommunist, og under besættelsens sidste år gik under navnet »general Johansen«, blev sendt til general Gørtz med forespørgsel om, hvorvidt jeg havde været nazist. Jeg synes jo nok, at denne aktion kom noget *post festum*, og må endnu idag spørge mig, hvad den egentlige årsag til dette skridt har været.

Med Svend Truelsen havde jeg, mener jeg selv, haft et årelangt godt samarbejde. Men jeg var også en af dem, der

af sikkerhedshensyn ønskede ham sendt ud af landet. Det hed sig senere, og er gentaget af faghistorikere, at jeg skulle have forbudt ham at udføre efterretningsarbejde for England og forlangt, at han i stedet skulle udspionere danske kommunisters færden. Jeg er klar over at det ikke er nok at jeg betegner dette som *nonsens*. Lad mig derfor citere fra Jørgen Hæstrups »Hemmelig Alliance« I, s. 133: »... kriminalbetjent Halds arrestation rejste spørgsmålet om, hvorvidt det var rådeligt at Truelsen forblev i landet, og under overvejelserne herom kom andre arrestationer til, der ligeledes skønnedes yderst farlige for Truelsen. En arrestation af ham ville med det komplette kendskab han havde til organisationen være katastrofal. Efter samråd med general Gørtz og Nordentoft blev det derpå besluttet, at Truelsen skulle forlade landet, så meget mere som det i forvejen havde været drøftet, at han burde sendes til London ...«

Mit forhold til Lippmann, den sidste af vores faldskærmschefer, var aldrig godt. Jeg husker min måske lidt kølige facon overfor denne pludseligt opdukkende unge mand, der nu skulle være chef for faldskærmsfolkene. Hans vaklen mellem loyalitet overfor hærens folk og Frihedsrådets var utvetydig. Jeg har senere spurgt mig selv om han delte den almindelige rådvildhed blandt modstandsledere, der ganske naturligt opstod dengang vi fik klar besked om, at der ikke forelå stormagtsaftaler med hensyn til Danmarks befrielse. Frihedsrådet havde som sin gesandt Thomas Døssing siddende i Moskva. Lippmann ankom på et tidspunkt, da det allerede kom til udtryk hos Døssing, at han gerne så Sovjetunionen placeret på linje med England, når det drejede sig om Danmarks befrielse. Et umuligt forslag på dette sene tidspunkt, der ville have krævet en total omorganisering af vor hele militære opbygning, der sigtede på en

engelsk invasion. Der var på det tidspunkt, da Lippmann trådte ind i billedet, kræfter i Rådet, som det hedder, der arbejdede på den af Døssing ønskede omorganisering. Det gav sig blandt andet udtryk i kravet om udskiftning af visse officerer i »Lille Stab« blandt andet min person. Den angivelige grund var en anden. Herom senere. Under denne sidste alvorlige krise lige før befrielsen sejrede Lippmanns loyalitet og sunde fornuft. Han nægtede at være med til den foreslåede udskiftning af ledende officerer og frarådede dette skridt overfor London. Det indgik i denne plan af de til dato anonyme kræfter i Rådet at daværende kaptajn Hjalf også skulle udskiftes. Under en tidligere krise havde Frihedsrådet tværtimod ønsket general Gørtz udskiftet med kaptajn Hjalf, som naturligvis nægtede at gå med til dette.

Det kan måske give stof til eftertanke, at da kravene om denne gennemgribende forandring af opbygningen af »Lille Stab« blev rejst, var Frihedsrådet stærkt svækket, og svækket på en måde, der ikke var egnet til at stimulere officerernes tillid til dets dispositioner. I Frode Jakobsens bog »Danmarks Frihedsråd« kan man læse, at efter Mogens Fogs og Aage Schochs arrestation udgjordes det funktionsduelige råd af Frode Jakobsen og kommunisten Børge Houmann. Senere blev den syge Børge Houmann erstattet af kommunisten Alfred Jensen. Vi havde en stærk følelse af, at Rådet på et tidspunkt, og uden at Frode Jakobsen var klar over det, i realiteten blev kørt af Danmarks illegale kommunistiske parti, som, det kan vel ingen være i tvivl om, foruden ønsket om tyskernes nederlag også havde rent privatpolitiske interesser at pleje.

Når Svend Wagner, som jeg personligt satte stor pris på, blev den, der overfor Gørtz optrådte som angiver, må jeg derfor betragte dette som et rent partianliggende. Der kom

ikke i Danmark, som i de fleste andre befriede lande, en »de lange knives nat«. Men der var folk, der trængte til at komme af med en eller anden form for hæventørst. De danske kommunister gik ud af krigen som tabere. På afgørende tidspunkter var nogle af partiets stærkeste personligheder sat ud af spillet: Aksel Larsen og Mogens Fog. Det politisk-socialt program de kom frem med i samarbejde med Dansk Samling ganske kort før befrielsen, forhindrede Frode Jakobsen dem i at få vedtaget i Frihedsrådet den 17. april 1945. Befrielsen kom ikke, hvad det havde været naturligt for dem at håbe på, fra øst. De nåede ikke de mål, de havde haft i sigte. Måske har jeg i nogen grad bidraget hertil, eller de mente, og muligvis med rette, at jeg havde det. Det vil i hvert fald fremgå af det følgende, at jeg bidrog hvad jeg formåede til at få fremskyndet de vestallieredes fremmarch mod Lübeck, mod Danmarks sydgrænse.

Historikeren Aage Trommer mener ikke, at der var tale om noget »kapløb« mellem vest- og østallierede for at sikre sig Danmark, han mener, at russerne kun interesserede sig for hurtigst muligt at nå Berlin. Noget endeligt svar vil vi næppe få eftersom de russiske arkiver ikke er tilgængelige. Hertil kommer, at den russiske historieskrivning ikke er videnskab, men politisk betonede forvrængninger af kendsgerninger.

Men det var altså Svend Wagner, der henvendte sig til general Gørtz. Denne tilkaldte mig og spurgte, om jeg var eller havde været aktiv nazist. Jeg redegjorde nøje for de debatter og overvejelser, jeg havde deltaget i under det før omtalte generalstabskursus. »Alt dette ved jeg,« sagde generalen, »men var De aktivt partimedlem?« Hertil svarede jeg, efter bedste overbevisning et ganske spontant *nej*.

Men det var i de store udrensningers tid. Og sidst i 1945

kom en indmeldelsesblanket med min underskrift frem. Jeg kunne ikke vedkende mig den og forlangte dens autenticitet bekræftet. – Der blev rejst tjenestemandssag, som imidlertid endte med frifindelse. Derefter blev jeg forsat til mit gamle våben, artilleriet, hvor jeg forblev indtil min udnævnelse til midlertidig generalmajor med tjeneste som chef for »Landstaff« under chefen for NATO's nordregion.

Jeg skulle imidlertid aldrig få lov til at glemme. Endnu idag sker det at jeg i presseomtale bliver kaldt for »gammel nazist« eller »farlig nazist«. Her skal jeg dog indskyde, at det udtrykkeligt var nedfældet i et af Frihedsrådets exposeer, at det ikke skulle være strafbart at have været nazist. I en kommentar til Frihedsrådets piece »Når Danmark atter er frit« skriver Frode Jakobsen: »Det var klart, at der måtte skelnes skarpt mellem et juridisk og et politisk opgør ... For en forkert politik skulle ingen straffes. Her måtte det være det danske folk, som ved et frit valg skulle tage stilling: om man fandt, at nogle havde taget så grundigt fejl, at de var uegnede til at optræde som andres vejledere længere.« Jeg har spurgt mig selv om denne passus da udelukkende tager sigte på de danske kommunister. For nægtes kan det dog ikke, at de fra den 9. april 1940 til den 22. juni 1941 førte en forkert politik – i hele den tid, hvor de tyske sejre rystede og forbavsede verden. Jeg ved ikke af, at en eneste af de ledende kommunister, på samme måde som jeg, er blevet stillet til ansvar efter befrielsen for at have »ført en forkert politik«.

1. Evakuering og alarmering

Hvis lydighedsprincippet indenfor en hær ophæves, kan den ikke fungere. Historien har vist, fx. fornylig i Portugal, at konsekvensen bliver kaos, anarki. Chefen for forsvaret vil og bør altid føle sig forpligtet overfor den siddende, lovligt valgte regering. Her kan et personligt politisk tilhørsforhold selvsagt ikke spille ind.

Da besættelsen fandt sted var der ikke tvivl om general-løjtnant W. W. Priors personlige mening om situationen. Og de allerfleste af befalingsmændene delte hans skuffelse og magtesløse vrede.

Da min elevtid på generalstabskursus var forbi i 1941, blev jeg adjutant som den ene af to hos chefen for generalkommandoen. P. V. T. Ahnfeldt-Møllerup var adjutant af infanteriet, jeg af artilleriet. Generalløjtnant Prior var chef for generalkommandoen.

I hans tid var jeg med på adskillige rejser rundt om til garnisonerne. Han var en meget fin karakter, stærk i sin overbevisning og med stor menneskelig forståelse for de stærke bevægelser i sindene, der kom til udtryk efter 9. april.

En adjutant var chefens nærmeste hjælper, dog kun ved mindre enheder som bataillon og regiment. Han kan overbringe chefens ordre mundtligt eller skriftligt. Derfor måtte

han have ydre kendetegn. I mange lande var dette en guld- eller sølvsnor, hængende ned fra venstre skulder. Den havde det praktiske formål, at man kunne hvile venstre albue i snoren, mens man holdt den bog, hvori man nedskrev chefens ordrer. I felten foregik det undertiden på hesteryg, og her bør man erindre hvor stor vægt man omkring 1870 tillagde »Sattelbefehl«, dvs. en hurtig beslutning vedrørende troppeføring, mens man sad på hesten. Adjutanten skrev den ned, han eller en ordonnansofficer bragte den ud til enhederne. Traditionen lever videre i snorene, for ingen skriver mere dagsbefalinger ned til hest. Pudsigt er det, at kongens adjutanter bærer snorene fra højre skulder. Her har de slet intet praktisk formål, og skulle de anvendes efter oprindelse, måtte man altså skrive med kejten.

Selv blev jeg adjutant ved 12. artilleriafdeling i Holbæk omkring 1937–38. Min chef var oberstløjtnant Callisen, tidligere lærer på artilleriskydeskolen, en stille og bemærkelsesværdigt ligevægtig mand, der tillige – det viste sig når han sad til hest – var en modig mand.

En adjutant skal også lede kontorarbejdet ved afdelingen. Jeg kan ikke forestille mig, at jeg har haft ret megen forstand på dette. Men Callisen viste mig sagtmodig til rette, han lærte mig et nyt system for arkivering til sagsbehandling. Samme system indførte jeg, da jeg i 1949 blev chef for 11. artilleriafdeling. Det var en stor lettelse for mine medarbejdere.

Efter min tjenestetid hos Callisen blev jeg »føl« hos chefen for generalkommandoen. Det var dengang general Erik With, som i forvejen havde to adjutanter, en af infanteriet og en af artilleriet, men alligevel var der åbenbart brug for »et føl«. Selvsagt lærte jeg ikke generalen nærmere at

kende, svælget var for stort og tiden for kort. Men jeg lærte nok til at erkende, at han var en meget stor personlighed, lidt barsk af væsen, men med et hjerte af guld og med en fast tro på at en dag ville politikerne forstå betydningen af et dansk forsvar. Han var iøvrigt formand for organisationen »Det frie Nord«, som støttede »Dansk Terrænsportsforbund«, en udløber af det i juni 1940 dannede »terrænsportsråd« på 11 medlemmer, hvoraf de ni var officerer. De afgav mange medlemmer til illegale grupper og var så veltrænede, at de, hvis det var kommet til kamp, kunne glide lige ind i de militære styrker.

Jeg er overbevist om at general Withs format og lederegenskaber kunne have gjort ham til en feltherre af de helt store – hvis forholdene havde tilladt det.

Da min føltid var forbi – jeg forsøgte selv at afkorte den, fordi jeg fandt at min plads var i artilleriet ved min afdeling, da vi indkaldte styrker ved Hitlers angreb på Polen, men fik afslag – blev jeg elev på generalstabskursus, og det var da dette sluttede, at jeg blev adjutant hos chefen for generalkommandoen.

Da general Prior trådte tilbage, blev jeg adjutant hos generalløjtnant Gørtz. Denne anså det som sin pligt at være fuldt ud loyal mod folkestyre og regering, en regering der endnu fungerede og var udpeget af et ting, valgt på demokratisk vis. Men der var mange bitre piller at sluge. Dog, havde vi officerer dengang givet udtryk for direkte tysk-fjendtlig aktivitet, ville det naturligvis have ført til regeringspolitikens sammenbrud. Og dens linje var nu engang videst muligt at skåne den danske befolkning.

Men det bør også fremhæves, at hærens efterretningstjeneste, ledet af daværende oberstløjtnant Nordentoft, fort-

satte sin proallierede indsats i fuld overensstemmelse med general Gørtz' viden og ønsker. Efterretningsstoffet gik i den tid ofte gennem den svenske ambassade i København til Stockholm og derfra gennem *Ebbe Munck*, der allerede fra 1940 var bindeleddet mellem efterretningstjenestens officerer og den britiske legation i Stockholm, videre til London. De danske efterretningstjenesteofficerer, som overfor Special Operations Executive (SOE) kaldtes »Ligaen« eller »Bannock«, arbejdede iøvrigt med en hemmelig mobiliseringsplan allerede fra 1942. Det var den såkaldte P-plan. P stod for pålidelighed og formålet var, under ledelse af pålidelige befalingsmænd, at oprette militære styrker rundt om i Danmark.

Man har villet bebrejde os, at vi ikke, eller i hvert fald kun undtagelsesvis, stillede våben og sprængstof til rådighed for den spæde begyndelse til sabotagehandlinger. Hertil er to ting at bemærke. Sabotagen udførtes af spredte grupper, der var endnu ingen koordinering. Endelig kunne vi ikke finde hinanden. Modstandsbevægelsen var, som pastor Harald Sandbæk engang har sagt det, ikke noget »man meldte sig ind i«. Og dertil kom, at tyskerne helt fra begyndelsen havde fuld kontrol med næsten alt eksisterende materiel. Oplysningerne var blevet udleveret på tysk krav overfor regeringen. Det lykkedes kun undtagelsesvis at skjule våben og ammunition. Hvis regering og hær ikke havde vist denne eftergivenhed, ville vi ikke i ly heraf have kunnet bygge så effektive styrker op, som det lykkedes i Danmark. Ingen kunne jo vide, at der aldrig skulle blive brug for disse styrker. Dette kunne man måske opfatte som nederlaget eller tragedien for os alle, såvel civile som militære modstandsfolk. Det omhyggeligt opbyggede apparat til væbnet støtte for de allierede kom aldrig i brug.

Om aktiv modstand eller henholdelse har historikeren Aage Trommer skrevet: »Det var under sidste krig i alt illegalt arbejde et stående problem og en standende strid om man skulle skærpe krigen mod besættelsesmagten mest muligt hurtigst muligt, eller om man skulle koncentrere sig om at organisere de underjordiske hære, gøre dem talstærke og forsyne dem med uddannelse og våben og først sætte kampen mod tyskerne ind i det øjeblik, da disse underjordiske hære kunne optræde som hjælpetropper til de regulære styrker, når de allierede hære kom til vedkommende land ... I Danmark blev tyngdepunktet lagt på det organisatoriske arbejde. Der udvikledes en underjordisk hær, de såkaldte militær- eller ventegrupper, der skulle stå rede til indsats, når D-dagen kom til Danmark ... Derimod skete der ikke nogen markant eskalering af den øjeblikkelige kamp mod tyskerne her og nu. Industrisabotagen løjede på et vist tidspunkt af. I foråret 1944 fik vi ovenikøbet sabotagestop herhjemme i nogle måneder, og da det ophævedes, blev tyngdepunktet lagt over på jernbanerne ... Sådan kan vi fra land til land konstatere den samme grundproblematik, med en fransk modstandsleders ord, om man skulle lægge hæren på hylden til senere brug, eller om man skulle lade den kæmpe ... Man kan endvidere konstatere, at hvert land havde *sin* løsning på dette problem.« (Myte og sandhed i besættelsestiden, s. 19).

Som bekendt valgte vi at vente, en politik der blev bakket op fra London. Der var bestemte ordrer fra London om at M-grupperne (de militære) ikke måtte deltage i sabotagen.

Efterhånden blev hærens antityske holdning så udpræget, at en krise nærmede sig. Den kom med general *Hermann v. Hannekens* ankomst til Danmark i oktober 1942. Det var nu evident, at hærens folk i stigende udstrækning hjalp

modstandsbevægelsen. v. Hanneken beordrede i november 1943 Jylland rømmet for dansk militær og krævede alle våben udleveret. Han var ganske klar over, hvor man havde den danske hær i tilfælde af allieret invasion i Jylland.

I marts 1942 fik garnisonerne ordre til at være forberedt på et tysk angreb, og hvis dette kom uvarslet, da at sætte sig til modstand, ellers ikke. Generaløjtnant Gørtz opsøgte forsvarsminister Søren Brorsen og fik klare ordrer om at der ikke måtte kæmpes. Gørtz lod ministeren forstå, at han ikke kunne forhindre at der ville blive kæmpet. Chefen for generalstaben, generalmajor Hans Rolsted, mente at der under alle omstændigheder skulle kæmpes og at materiellet i hvert fald skulle ødelægges.

Det blev Gørtz' linje der sejrede. Der blev kæmpet næsten overalt i København, på Fyen og i Næstved, da tyskerne klokken fire den 29. august gik til angreb, men ikke i Jægerspris og Holbæk. Sytten soldater blev dræbt og fyrre såret. Og nu blev hærens folk interneret, officererne i to måneder.

For flådens vedkommende tegnede det sig anderledes. Da tyskerne klokken fire om morgenen angreb Holmen, søgte enkelte fartøjer at undslippe. Admiral Vedel gav ordre til at sænke flåden. I løbet af en time var 29 fartøjer sænket i havnen. Kun tre ministrygere kom til Sverige. Syv marinere blev dræbt, ti såret.

Nu var perioden af væbnet neutralitet mellem tyske og danske styrker definitivt forbi. Begyndelsen til det organiserede militære modstandsarbejde fandt sted under interneringen på Marienlyst i september/oktober 1943. Da interneringen var ophævet, sendtes grupper af befalingsmænd illegalt til Sverige, hvor den danske brigade nu blev oprettet, iøvrigt over norsk model. Staben etablerede sig i Stock-

holm, hvor general *Kristian Knudtzon* blev chef for de danske styrker i Sverige, medens oberstløjtnant *F. L. Hvalkof* blev chef for brigaden. Af hensyn til den svenske neutralitet måtte denne militære enhed gå under navnet »politistyrker«, hvis pro forma opgave det skulle være at opretholde ro og orden i København efter befrielsen. Deraf den fejltagelse, som deltes af mange, at disse styrker aldrig var tænkt indsat ved en eventuel engelsk invasion eller ved opståede kampe med tyskerne i forbindelse med befrielsen. Brigaden var iøvrigt underlagt Frihedsrådets kommando-udvalg (dannet i juni 1944) under SHAEF (Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces), oprettet 1943-44 som hovedkvarter for de vestallierede invasionsstyrker. Dette arrangement blev ikke gennemført uden vanskeligheder, idet Frihedsrådets kommunister i det længste stillede sig på bagbenene. Som det vil vides, kom der også meget skarpe meningsudvekslinger om, *hvem* der i påkommende tilfælde skulle *udløse* Brigadens hjemsendelse. Politikerne fastholdt i fuld forståelse med den svenske statsminister Per Albin Hansson, at kodeordet for hjemsendelsen skulle komme fra Vilhelm Buhl, den designerede statsminister, og lyde således: »Hans er blevet syg«. Mange rygter er gået i svang, ja gjorde det allerede i Sverige, om Brigadens formål. Måske tør man sige, at det »desværre« aldrig kom dertil, at dens egentlige opgave blev vist i praksis.

Allerede under interneringen på Marienlyst fik kaptajn Viggo Hjalf ordre fra generalløjtnant Ebbe Gørtz til at organisere hærens befalingsmænd udenom den sædvanlige kommandoinddeling med henblik på at foretage en evakuering af flertallet af hærens linjebefalingsmænd. Sammen med nu afdøde kaptajn P. V. T. Ahnfeldt-Møllerup

blev jeg hjælper for kaptajn Hjalf og således medlem af *Den lille Stab*, der bistod chefen for generalkommandoen i tiden frem til maj 1945. Den lille Stab var blevet oprettet ved at kaptajn Hjalf spurgte Ahnfeldt-Møllerup og mig, om vi ville hjælpe ham i anledning af at han havde ordrer fra general Gørtz til at forberede evakuering til Sverige af et antal officerer. Hjalf var vores nærmeste foresatte, og hans anmodning var lov for os. Allerede mens vi var interneret blev O-grupperne (af officerer) formeret og afdelingsledere blev udpeget og fik deres ordrer. Det hele var således godt i gang, før vi blev frigivet. Og var vi ikke blevet frigivet, så var i hvert fald en del af os forduftet. Vi havde visse planer, som aldrig kom til udførelse, fordi portene blev åbnet for os.

Så vidt jeg husker var det Ahnfeldt-Møllerup og mig, der stod for overførelsen af befalingsmænd til Sverige. Vi var til natlige møder på Kommunehospitalet, som dengang tillige var et center for den illegale transport over Sundet af jøder.

At alle disse blandede aktiviteter gik godt, har jeg senere undret mig over. Da jødernes flugt over Øresund var fuldført, fik vi anvist plads i både, der nu var blevet ledige. Men også på skibsreder *Lauritzens* kontor forhandlede man bramfrit ved dagslys om sejlads over Sundet, også her fik vi hjælp. Først mange måneder senere oprettede vi vores egne ruter. I efteråret 1943 var vi novicer i illegal transport og forøvrigt også i al anden illegalitet.

Det må her nok indskydes, at en del af de officerer, som havde oplevet tiden forud for den 9. april og de år der fulgte, samt interneringen 1943, næppe betragtede deres foresatte, herunder de kammerater, der sad i staben, med synderlig tillid. Denne mangel på tillid var måske ikke så

meget rettet mod enkelte personer, men den var simpelthen opstået af den bitre tid og den lange række af skuffelser som officererne havde oplevet.

De fleste modtog forhåndsmeddelelsen om den planlagte illegale rejse som soldater. Men et antal følte sig ganske sikkert i væsentlig grad frigjort fra den normale loyalitetsfølelse.

Efterhånden blev officererne beordret ind i Holger Danske, den ene af de to store sabotagegrupper – den anden var BOPA – der stod direkte under Frihedsrådets overledelse. Andre befalingsmænd gjorde tjeneste i våbentransporten, i beskyttelsestjenesten og i efterretningstjenesten. Atter andre blev beordret til England. Adskillige af disse kom tilbage som faldskærmsfolk. Alle ordrerne udgik fra general Gørtz, for de yngres vedkommende dog undertiden fra kaptajn Hjalf, der så ved næste møde informerede general Gørtz. Bittert var det at enkelte officerer undslog sig. Men det var kun få, og det tjener intet formål at grave op i denne lidet flatterende side af befalingsmandskorpsets historie. Så hellere et enkelt eksempel på den modsatte holdning.

Jeg fik ordre til at sende daværende oberstløjtnant V. L. Hvalkof til Sverige. Han skulle videre til England som general Gørtz' repræsentant i general Dewings stab. Nu var vi i en temmelig vanskelig periode for transport. Vi brugte en lille fiskekutter, hvor to dæksplanker kunne løsnes, og under dem lå den ulykkelige fastlåst i et lille rum uden mulighed for at bevæge sig. Det duede ikke at lide af klaustrofobi, når man tog denne rute. Mange kom over på denne måde og mange har ligget under dæksplankerne og hørt det tyske kontrolmandskab trampe henover sig få centimeter over deres hoved.

Jeg følte nok lidt samvittighedsnag over at skulle sende

en ikke helt ung oberstløjtnant over på denne måde, og under en længere spadseretur på Strandboulevarden forklarede jeg ham om de kommende ubehageligheder. Så afbrød han mig: »Det er Deres ansvar at sende mig over. Opgiv blot mødested og tid samt hvor meget håndbagage jeg kan have med.«

Han kom godt over og videre til England. Sammen med kaptajn V. Gyth arbejdede han for at fremskaffe våben til den danske hær og for at oprette en dansk militærmission under SHAEF. Den blev oprettet i efteråret 1944, Hvalkof var chef for den indtil krigens afslutning.

Det kunne frembyde vanskeligheder med afrejseorderne til officererne. Undertiden kunne man ikke få ordren bekræftet, men annulleret blev den heller ikke. Når hertil føjes, at officererne kort efter interneringens ophør i almindelighed blev hånet, fordi de ikke omgående forsvandt til Sverige, så forstår man måske, at staben havde en vanskelig tid, hvor ikke mindst forsøgene på at opretholde en vis tillid krævede tid og omtanke. En del officerer afventede ikke længere nogen ordre, men afrejste på egen hånd, og staben søgte derfor at fremskynde afrejseorderne. Det blev af chefen for generalkommandoen efter henstilling fra Vilhelm Buhl og andre politikere bestemt, at et mindre antal officerer skulle til Sverige snarest for at danne grundstammen i en dansk styrke, medens alle de øvrige befalingsmænd skulle forblive og henvises til andre opgaver i Danmark.

Det hvilede tungt på staben at det var dens ansvar, hvis de tilbageblevne befalingsmænd atter blev arresteret og interneret. Dens første opgave blev derfor at søge etableret en alarmeringsordning i håb om at man kunne advare befalings-

mænd før en eventuel ny tysk aktion fandt sted. Vi fik gode kontakter indenfor politiet, herunder først og fremmest med politikommissær *Odmær*, som tit var i stand til at give os nyttige oplysninger og i det hele taget hjælpe os. En overgang mødte jeg ham daglig på politigården og fik der de oplysninger, der kunne gives af politiet om den aktuelle situation.

Foruden alarmeringstjenesten etablerede vi en overvågningstjeneste. Forud for en større aktion plejede tyskerne at trække tropper sammen, herunder et antal køretøjer til kaserne. Når man derfor satte en overvågningstjeneste ind af hver enkelt kaserne eller tysk forlægning, en overvågning, der virkede døgnet rundt og som telefonisk stod i forbindelse med den centrale ledelse, var der håb om at få advarsler frem i tide.

Mange mennesker stillede beredvilligt værelser eller vinduer til rådighed for os i deres lejligheder, der var således beliggende, at man derfra havde indblik i de forskellige kasernegårde. Når alarmen kom, var det relativt let at videregive den hurtigt indenfor Københavnsområdet, ja, på Sjælland i det hele taget, hvorimod forbindelsen til Jylland var vanskelig som følge af tysk politis aflytning af ledningsnettet til Jylland. Vi benyttede iøvrigt selv som regel det danske politis telefoner.

Vi fik en ordning med Nationaltidende om at hvis der var et fejltryk, eksempelvis et hår henover et bogstav i bladets navn, der kunne foranledige en svag skillelinje, så betød dette ordre til alle befalingsmænd om at tage ophold udenfor deres hjem, at »gå under jorden«, som det hed dengang.

Prøvealarmeringer forløb tilfredsstillende, ligesom den senere virkelige alarmering. Men selve overvågningen

kunne være et strengt arbejde for de unge befalingsmænd. Og på staben hvilede denne del af tjenesten som sagt tungt, ganske særligt i de første måneder, til man var nået ind i 1944.

Det udviklede sig efterhånden sådan, at flertallet af officerer, først de ledende, senere også de øvrige, blev beordret til at leve udenfor deres hjem. Og dermed bortfaldt alarmeringsordningen.

Da vi kom ud fra interneringen og kastede os ud i det illegale arbejde, søgte vi snarest at få etableret et samarbejde med andre illegale kredse for sammen at opbygge styrker, der ville kunne sættes ind når den tid kom. Dette var et betydeligt ansvar. Nu måtte det jo ikke gå galt en tredje gang. Først den 9. april 1940. Så den 29. august 1943. Hvis det skulle ske at befalingsmændene for tredje gang blev arresteret, var det sidste håb om at kunne gøre en indsats ude. Mange gange foretog vi optælling af tyske vogne i kasernerne, mange gange troede vi, at nu skete det igen. Et eksempel på en skæbnesvanger og overrumplende massearrestation var den 19. september 1944, da det danske politi blev »taget« og sendt til tyske koncentrationslejre – med undtagelse af de ca. 7000, der kom af vejen i tide og hvoraf mange sluttede op om det illegale arbejde – hvis de da ikke allerede havde gjort det.

Personligt følte jeg det som min mest ansvarsfulde opgave i denne periode at have sørget for rettidigt varsel i tilfælde af en massearrestation af hærens folk.

2. Læretid

Efter interneringen stod staben meget famlende overfor illegal virksomhed. Det var man ikke blevet undervist i på officersskolen. Og selv om vi jo efterhånden var kommet efter et og andet, var det ikke så ligetil at skulle lære fra sig.

En af vores første opgaver måtte som tidligere omtalt være at få kontakt med den illegale del af Danmark og søge et samarbejde. Vi var jo i samme båd og havde samme mål. Jeg tror nok at jeg allerede i november-december 1943 havde et møde med dr. Ravn, dvs. Frode Jakobsen, formidlet gennem Svend Truelsen eller muligvis professor Brandt-Rehberg, som jeg i hvert fald opsøgte forinden, og som af forsigtighedsgrunde var meget forbeholden. Jeg var jo en fremmed. Men jeg har ellers ingen erindring om detaljerne, jeg holdt mig faktisk krigen igennem kravet efterretteligt om ikke at gøre notater, ikke føre dagbog eller fabrikere nogen form for kompromitterende papirer, der ville kunne falde i tyskernes hænder og måske forårsage ubodelig skade.

Men jeg ved i hvert fald at kaptajn Aage Højland Christensen havde et møde med Frode Jakobsen, som han aflagde rapport om til general Gørtz. Det var i november 1943. Ikke længe efter gik Gørtz med til at møde en dr. Knudsen – et andet af Frode Jakobsens dæknavne – med hvem han førte en timelang samtale. Samtale er måske så meget sagt, for Gørtz er en mand af få ord, og jeg forestiller mig, at han

med stigende forbløffelse har lyttet til kaskader af forklaringer. Resultatet af samtalen blev dog det meget positive, at Gørtz gik med til et samarbejde, det samarbejde, der naturligvis var ligeså forstandigt og nødvendigt for begge parter, skulle vi ikke opleve de ulykkelige forhold, der måske særligt kom til at præge Grækenland med dens to modstandsbevægelser: EAM, som arbejdede sammen med det kommunistiske ELAS, overfor det rent nationale EDES.

Der gik dengang rygter i svang om den os ukendte modstandsbevægelses styrke og store våbenbeholdninger. Kunne dette være rigtigt? Takket være vores ovenfor omtalte kontakter fik vi opklaret at det i virkeligheden var så som så både med mængden af folk og våben. Et samarbejde ville kun være til gavn for alle parter.

I foråret 1944 var vi helt på det rene med at udover de ret beskedne sabotagegrupper, hvoraf Holger Danske og det kommunistiske BOPA (borgerlige partisaner) var de eneste af virkelig betydning, uagtet de aldrig talte mere end nogle få hundrede mand, fandtes der ikke organiserede modstandsstyrker af militær værdi. Vi mente at kunne spore en bevidst kampagne fra Frihedsrådets side for at trække vores befalingsmænd bort fra hærens ledelse og ind i de civile sabotagegrupper. Det tjener hærens befalingsmænd til ære, at de på få undtagelser nær ikke lod sig lokke af disse signaler, som gik ud på, at hver især burde følge sin lyst uden hensyn til, hvad der blev givet af ordrer fra de militære myndigheder. Skulle der bygges militære styrker op, måtte det ske under vores ledelse. De civile havde rimeligvis deres egne grunde til at ønske noget andet. Det kom så vidt, at tre dygtige, modne og ansete officerer, der af chefen for generalkommandoen var beordret til at gøre tjeneste bl. a. i Holger Danske og BOPA, meddelte stabs-

chefen, kaptajn Hjalp, at man ved den sabotageenhed, hvor de gjorde tjeneste, havde spurgt dem, om de, når »den tid kom«, ville være villige til helt at adlyde den civile modstandsbevægelses ledelse og om fornødent vende våbnene mod deres militære foresatte. Om det var ansvarlige ledere af den civile modstandsbevægelse, der stod bag disse forslag, kan jeg ikke sige. Men naturligvis måtte disse oplysninger gøre et ejendommeligt indtryk på officererne og i staben. Og det er klart, at den slags hændelser ikke bidrog til at styrke tilliden til de modstandsenheder, vi ellers håbede på et godt og redeligt samarbejde med.

I august 1944 var kontaktudvalget blevet dannet. Dets medlemmer var *Aksel Møller* (medlem af folketinget, senere minister) fra de konservative og *H. C. Hansen* (medlem af folketinget, senere statsminister) fra socialdemokraterne. Fra Frihedsrådet stillede *Aage Schoch*, *Frode Jakobsen*, *Børge Houmann* og, som repræsentant for kommunisterne det senere medlem af Frihedsrådet murerarbejdsmand *Alfred Jensen* (senere trafikminister). Hermed var kontakten mellem politikere og modstandsbevægelse oprettet, og vi havde derfor fra efteråret 1944 et ganske godt kendskab til det øvrige illegale Danmark og et godt samarbejde parterne imellem.

Det måtte nu være nærliggende at skaffe våben, så at kampen kunne genoptages, når og hvis udviklingen ville kræve det, hvad vi alle dengang ventede. Staben begyndte derfor også tidligt at bestræbe sig på at skaffe våben. Mange veje måtte prøves. Herunder begik vi til at begynde med nogle alvorlige fejltagelser, der kostede tab.

I efterårsmånederne efter løsladelsen fra interneringen beskæftigede vi os med at borttransportere lagre af danske

uniformer og materiel, som den tyske værnemagt havde overset den 29. august. En del militær udrustning, uniformer, hjelme m. v. blev flyttet, for selv om disse depoter idag kan synes af ringe betydning, så havde de dengang den meningsfulde funktion at vænne vores folk til illegal optræden og transporttjeneste.

Som de første officerer til hjælp med dette arbejde og overvågningstjenesten fik jeg kaptajnerne *G. T. Larsen* og *Helge Klint*. Lidt senere kom premierløjtnant A. Jørgensen, kaptajn E. C. T. Jensen, premierløjtnanterne Sivertsen og Resner og kaptajn B. B. Larsen. En kort tid var også premierløjtnant G. F. Tillisch med, indtil han i foråret overgik til efterretningstjenesten. Omtrent samtidigt kom løjtnant E. N. Andersen ind i transporttjenesten.

Mange af de her nævnte havde været beskæftiget med overvågningstjenesten og alarmeringstjenesten og gled nu på naturlig måde ind i den tjeneste, der senere skulle blive kaldt for Hærens transporttjeneste og hvis hovedvirksomhed blev transport og fordeling af våben.

Anskaffelsen af de første våben skete ved køb, der dog kun omfattede 50 stk. våben af forskellig slags, mest pistoler. Så kom man under vejrs med at der på våbenarsenalet og andre værksteder befandt sig en stor del reservedele til rekylgeværer og maskingeværer. Disse blev afhentet, bragt til de oprettede illegale værksteder og samlet. Senere prøveskød man våbnene, bl. a. i Gribskov, og når de fungerede som de skulle, blev de udleveret til vores enheder, der senere fik navnet O-grupper (officersgrupper). Det lykkedes på denne måde at fremstille et hundrede maskin- og rekylgeværer. En beskeden begyndelse.

Ammunitionen blev bl. a. afhentet i nærheden af Roskilde, hvor 4. regiment havde nedgravet nogle depoter. Am-

munitionen fra et depot i en mose var kun delvis anvendeligt, men det, der var nedgravet i en skrænt, var fuldt brugbart.

I foråret 1944 blev der anskaffet adskillige våben ved politiets hjælp. Politiinspektør Holten og politiassistent Rasmussen (kystpolitiet) udleverede os af politiets lagre 400 pistoler af forskellig kaliber med ammunition, de fleste kaliber 6.35. Ganske vist var de fleste af disse pistoler kun egnet til forsvar af egen person og i nærkamp, men der er ingen tvivl om, at udleveringen af dem til befalingsmændene var af største værdi. Disse pistoler og de foran nævnte rekylgeværer var de første håndgribelige beviser på, at man kunne kæmpe, når der en dag skulle blive brug for det, hvad vi slet ikke tvivlede om dengang.

Der blev desuden foretaget indkøb af jagtrifler af alle typer med ammunition – i alt 80 stk. – også disse blev fordelt.

På Tøjhusmuseet blev afhentet henved 150 karabiner M/ 1867. Tyskerne havde ganske vist fjernet bundstykkerne, men vores illegale værksteder fremstillede nye, og ammunitionen blev fremskaffet gennem hærens våbenarsenal. Alt i alt havde man her et anvendeligt, ret svært kalibreret håndskydevåben egnet til nærkamp. Disse karabiner var iøvrigt meget efterspurgte.

Senere lykkedes det også at få samlet nogle panserværnskanoner (37 mm), hvoraf en eller to blev udleveret til polyteknikergruppen, der for øvrigt prøveskød dem på Ryvangs Allé mod den tyskesatte kaserne.

Som antydnet ovenfor var nogle af vejene til våbenkøb vildspor. Fra tysk side blev der sat adskillige fælder op for os. Deres danske agenter blev sat til at tilbyde os våben. Det lykkedes os at undgå mange af disse fælder, men i april

blev kaptajn E. C. T. Jensen arresteret på pladsen foran Markuskirken, da han med en hjælper kom for at afhente to maskinkanoner med ammunition. Han skulle bese kanoerne og på stedet betale et større beløb for dem. Det viste sig, at hele pladsen var omringet af tysk politi i civil. Det lykkedes vore folk at undslippe med undtagelse af kaptajnen, som sad arresteret til slutningen af april 1945. Sammen med kaptajn G. T. Larsen kom jeg derhen for at overvære transaktionen. Vi gik langsomt og roligt på det andet fortov ned mod kirken og passerede ret syd for kirkens hovedindgang, da kaptajn Jensen blev arresteret. Vi så adskillige personer med maskinpistoler skjult under cotton coat'en stå rundt om pladsen. Vi var næsten over evne fristet til at trække vore egne pistoler og søge at hjælpe kaptajnen fri, men blev stiltiende enige om at det ville være halsløs gerning overfor de talstærke tyskere. Det kostede dog selvbeherkelse at spadsere roligt derfra, uden at vise interesse for optrinet. Men både ro og ligegyldighed forsvandt i det øjeblik, vi havde rundet hjørnet, hvor vi fik fat i en taxa, skiftede til sporvogn og derfra igen til taxa, kom »hjem« til en illegal lejlighed, trak vejret dybt og sagde, at det skulle være sidste gang vi gik ind i en situation, hvor vi hjælpeløse måtte se en kammerat blive arresteret. Fra det øjeblik blev »beskyttelsestjenesten« oprettet. Den vil senere blive omtalt.

3. Forbindelsen med politikerne

Kort efter interneringens ophør, altså i oktober 1943, fik jeg ordre til at optage forbindelse – eller »kontakt« som man dengang sagde – med folketingsmand H. C. Hansen. Kontakten blev til mange møder og meget samarbejde i de kommende år, og den gik over i et venskab, der varede lige til H. C. Hansens altfor tidlige død. H. C. Hansen var en trofast ven, en af de sjældne. Han var desuden en meget intelligent mand og i besiddelse af stor handlekraft, karakterstyrke, mod og redelighed.

Under krigen forekom det gang på gang at jeg forelagde en sag. Han spurgte, argumenterede måske, traf så en hurtig beslutning, noget en soldat vurderer højt. Jeg tror at den første af den art samtaler drejede sig om finansieringen af efterretningstjenesten, dengang af Truelsens arbejde. Man havde netop tilbudt at finansiere ham gennem Frihedsrådet. H. C. Hansen indså straks, at efterretningschefen var *hærens* mand og måtte finansieres med hærens midler. Det var før vi fik penge udbetalt direkte af statskassen; det ville have været for farligt på dette tidspunkt. Pengene skaffedes gennem Arbejdsgiverforeningen, og tit var det H. C., der kom med de mange tusind kroner enten i en stor gul konvolut eller i sin mappe. Ganske uden beskyttelse kom han

op til en af mine dækadresser – jeg husker ham komme til landsretssagfører Beckers lejlighed på Strandboulevarden, til en lejlighed i Havnegade og andre steder. Som regel hentedede jeg dog pengene selv.

En anden gang drejede det sig om oprettelsen af den illegale telefonforbindelse til Sverige (Malmø). »Jeg skal have den kontakt, og du skal garantere for mig,« sagde jeg. Dagen efter havde jeg kontakten med kabelingeniør Ellekilde, og »Pilken«, den hemmelige telefon til Malmø, blev oprettet. Den vil senere blive omtalt.

I slutningen af 1944 gjaldt det atter et telefonproblem. Det var vigtigt for os at kunne aflytte politigeneral *Günther Panckes* og gestapochef *Bovensiepens* telefoner. H. C. skaffede mig straks kontakt med to drevne telefonmontører, *Chr. Nielsen* og *Sandberg*, og lyttecentralen var hurtigt oprettet. Endelig var det også til H. C. jeg gik med mine bekymringer, da Ole Lippmann i sommeren 1944 grundigt havde forkludret enhver mulighed for at skaffe svenske våben, de våben, som dengang måtte forekomme os livsvigtige. »H. C.,« sagde jeg, »det med våben er gået i fisk. Kan du hjælpe?« H. C. kontaktede omgående Hans Hedtoft, der som det senere skal berettes om, via Bornholmerbåden over Falsterbo, og derfra med et ventende fly blev ført til Stockholm, hvor han havde de samtaler med den svenske statsminister Per Albin Hansson, der gav så gode resultater for os.

Modstandsbevægelsens folk var nu ikke rene dødbidere. En gang imellem blev der festet. Det hørte med i billedet, og gav os måske også et skær af uskyldighed i tyskernes og deres håndlangeres øjne. Jeg husker ikke mere årsagen til, at H. C. og hans kone Gerda, Hedtoft og hans kone Ella samt min kone Lis og jeg mødtes til middag i et af de små

lokaler ovenpå den restaurant, der tidligere hed »Grønningen«. Efter middagen satte Ella sig til klaveret og spillede sange fra arbejdersangbogen, men taktfuldt også fra Danmarks Melodibog, som vi formodedes at have et større kendskab til. Det var nu mest Hedtoft og H. C. der sang, af den simple grund at de var de eneste, der var gode til at synge. Altfor hurtigt var aftenen forbi, og vi forsvandt ad hver sin vej til vores illegale boliger.

Jeg fik også besked på at mødes med konservative politikere. Det var medlem af folketinget Ole Bjørn Kraft, generalsekretær Poul Sørensen og medlem af folketinget Aksel Møller. Alle kom ud for dramatiske oplevelser. Aksel Møller blev interneret den 29. august 1943, senere var han i december 1943 udsat for et attentatforsøg, det første af den serie mordforsøg, der senere blev kaldt for »clearingmord«. Samme måned blev også Ole Bjørn Kraft såret ved et lignende attentat, men overlevede, for atter at blive genstand for mordforsøg, da tyskerne foretog razzia på det konservative partikontor. Poul Sørensen var mellem de fanger, der sad i Shellhusets tagetage, da det blev bombet af englænderne den 21. marts 1945. Han undslap med et brækket ben.

Med disse tre havde jeg møder, enten i Zoologisk Haves restaurant eller i Frederiksberg Selskabslokaler.

Aksel Møller var dengang borgerrepræsentant på Frederiksberg. Han hjalp os med mange ting, depoter for ammunition, lejligheder, rationeringskort og, hvad der naturligvis var meget vigtigt, med at opnå »kontakter« med folk vi havde brug for.

Med Dansk Samling havde vi ingen forbindelse. De omtalte møder hørte op sidst i 1944, dels fordi Poul Sørensen da var blevet arresteret, dels fordi jeg på dette tidspunkt ikke mere kunne færdes ude i dagslys.

Vi havde andre hjælpere. Mange kvinder deltog med hæder i denne »krig«, det blev dog ikke dem, der høstede ære og berømmelse, da det hele var overstået. I den tid havde alle, eller næsten alle ledere i modstandsarbejdet kvindelige sekretærer. Oftest var det dem, der arrangerede møderne. De indfandt sig selv i forvejen for at sikre sig at der var fri bane og ordnede de aftalte tegn, der betød at man frit kunne komme. Det kunne være et telefonopkald, hvor begge parter skulle tale om et bestemt emne. En overgang skulle vi fx. tale om mad, hvilket jo er naturligt for danskere og også naturligt på visse tider af døgnet. Men hvis den der tog telefonen ikke svarede med mad-snak, var det tegn på at man skulle holde sig borte. Et andet benyttet tegn var en bestemt blomst i et bestemt vindue. Vi var, de fleste af os, meget påpasselige med tegnene. Det kunne være skæbnesvangert at ignorere dem, hvad arrestationerne af Aksel Larsen og Mogens Fog tilfulde beviste.

En overgang havde jeg en sekretær, som Ole Geisler – SOE-folkenes næstkommanderende i Danmark – bragte til søjlegangen ved Nationalmuseet, hvorpå han forsvandt. Det var cand. jur. fru *Ellen Vogelius*, som var enestående dygtig og præcis. Ja, så præcis, at da hun engang kom en halv times tid for sent tilbage fra kontaktsteder i København, slog jeg alarm, dvs. at jeg udsendte advarsler mod at gå til kontaktsteder, hvor hun havde været. Et af dem måtte være besat af tysk politi – og det var det. Det var Vester Voldgade 2, overfor posthuset. Jeg havde fået det anvist af Mogens Fog, vi var deroppe sammen, og vi brugte det i nogle måneder. Det var min fejl at jeg tog imod det, men vi var i bekneb for kontaktsteder. Usikkerheden skyldtes, at andre end vores kreds kendte til det. Og da Ellen Vogelius en formiddag kom derop, var Gestapo der allerede. Kort

efter ankom premierløjtnant Blixenkroner-Møller for at aflevere »post«, han blev straks klar over situationen og løb. De skød efter ham men ramte dårligt, og med et skudsår i det ene ben nåede han en frelsende sporvogn. Det gjorde fru Ellen ikke. Hun sad i Vestre Fængsel til 5. maj 1945.

Der er knyttet en pudsig detaille til denne episode. Ellen Vogelius havde en dejlig pistol i tasken, ikke for at bruge den, men for at bringe den hen på Det kongelige Theater til Ebbe Rode. Vi var nået til den tid, hvor man gik og skød hinanden fra begge sider, clearingmordenes tid. Hvorfra vi fik anmodningen om en pistol til Ebbe Rode erindrer jeg ikke, men da vi netop på det sorte våbenmarked havde købt et antal, ville vi gerne bidrage til at en af landets store skuespillere fortsat skulle kunne holde sig i live. Derfor skulle pistolen bringes til Det kongelige Theater. Men hun nåede det altså ikke, og pistolen fik tyskerne, ikke Ebbe Rode.

Et moralsk mod som man næppe er i stand til at vurdere idag havde fru *Grethe Magnussen*. Før hun blev vores medarbejder, havde hun og nogle veninder oprettet en fast og solid forbindelse til fangerne i Vestre Fængsel. Men prisen var høj. De måtte nu og da gå på restaurant og danse med tyske fangevogtere. Hun fortalte mig engang, at hun i selskab med disse tyskere i uniform havde mødt nogle bekendte. Det holdt hårdt efter krigen at få forklaret venner og bekendte sagens rette sammenhæng. Jeg nærer den dybeste beundring for hendes og venindernes indsats. De var modige piger.

Vor faste redning, når vi var i bekneb for husly, var *Jytte Moltke*. Grevindetitlen brugte hun ikke. Hun og hendes mand, Adam Moltke, ydede modstandsbevægelsen store tjenester. For vores vedkommende drejede det sig først og

fremmest om fremskaffelse af »dækadresser«, som det hed. Vi brugte mange lejligheder og huse, da vi tit måtte flytte. Disse tilholdssteder blev mistænkeliggjort allerede derved at et antal unge mænd daglig ankom, arbejdede ved skrivemaskinerne og derpå gik igen. Det drejede sig som regel om unge løjtnanter, der redigerede det indkomne efterretningsstof og derpå renskrev og mikrofotograferede det. Eller de modtog og sorterede ankommende materiale fra Sverige.

Undertiden måtte vi rømme lynhurtigt, fordi en medarbejder var blevet »taget«, som det hed om Gestapoarrestationer. Altid fik vi omgående hjælp. Hvordan Jytte Moltke bar sig ad med bestandigt at finde nye steder gik aldrig op for mig ,men utroligt effektiv var hun.

Den 2. september 1944 gav jeg ordre til, at alle lejligheder, der blev benyttet af efterretningstjenesten, skulle forlades uopholdeligt. Grunden var den, at kaptajn F. B. Larsen var blevet arresteret den dag. Nu skulle vi hurtigt finde mange nye lejligheder. Jeg fik snart forbindelse med Jytte Moltke, der fremskaffede flere lejligheder dagligt i den kommende tid. På få dage var krisen overstået. Så ændrede vi organisationen således, at det enkelte kontor ikke kendte adressen på de andre, et system, der fungerede med held krigen ud.

Også min kone, *Lis*, må nævnes her. I nogle måneder var hun borte fra hjem og to børn på seks og to år, og i den tid passede hun lejlighedsvis vores illegale telefonforbindelse til Sverige, »Pilken« på Charlottenlundfortet. Arbejdet bestod i konstant oplæsning af efterretningsstof, ofte af hastende karakter. Det kunne fx. dreje sig om iagttagelsen af større tyske marinefartøjer på vej gennem Øresund til Kattegat. En dag da jeg selv passede »Pilken« og havde kom-

mandørkaptajn Mørch i telefonen, kom pludselig to tyske soldater hen og kiggede gennem vinduet. Jeg fik lige sagt til Mørch, at nu kom der en pause, så afsikrede jeg pistolen, for der havde ikke været ret meget at bortforklare. Det var planlagt i en sådan situation at skyde og se at undslippe gennem skibsredernes haver. Skibsreder H. N. Andersen og skibsreder A. P. Møller var nærmeste naboer til fortet. Men hvad enten de to soldater ikke var interesserede eller måske hørte til dem, der stiltiende lod være med at genere modstandsbevægelsens folk, så forsvandt de, og Mørch og jeg kunne fortsætte den afbrudte samtale.

Når Lis fik efterretningsstoffet, foregik det på den måde at hun gik op ad trappen i et bestemt hus, fx. på Strandboulevarden. Ned ad trappen kom samtidigt overbringeren af stoffet, det var som regel premierløjtnant Sivertsen, og da de mødtes stak han hende hurtigt en konvolut, som hun omgående skjulte på sin person. Det foregik altid i et helt »neutralt« hus, der ikke husede modstandsfolk af nogen art.

4. *Våbenimporten fra Sverige*

Kommunisterne har kaldt vores våbenimport for »den skæve våbenfordeling«. Og der er ingen ende på de nedsettende bemærkninger, der er fremsat og stadig fremsættes om vores indsats her. Advokat Vilhelm Hagens talte under general Hjalfs injuriersøgsmål mod Land og Folks redaktør om »forræderi mod modstandsbevægelsen«. Men Frode Jakobsen skriver i sin erindringsbog »Danmarks Frihedsråd«: »Det var ikke store ting det drejede sig om. Kun en mindre del af de 3000 maskinpistoler, som igen kun var en lille del af frihedsbevægelsens våben« (II, s. 37).

Som allerede nævnt – og jeg skal senere komme ind på dette – bevæbnede vi selvsagt vore egne modtagefolk og beskyttelsesfolk først. Hvilken tåbelighed, hvis vi ikke havde gjort det! Det måtte være en hovedopgave for hærens ledelse snarest at få bevæbnet sine styrker, herunder befalingsmændene, ikke alene for herved rettidigt at kunne bruge våben, men i høj grad også fordi våbnene var det middel, hvormed man kunne bringe orden og alvor i planlægningen.

Staben arbejdede derfor fra et meget tidligt tidspunkt på at skaffe et større antal våben, helst våben egnede til kamp i byer og i undergrundsvirksomhed. Det vil sige fortrinsvis pistoler, maskinpistoler og enkelte svære våben samt sprængstof.

Nedkastning af våben og sprængstof fandt sted navnlig i Jylland, men det var langt fra tilstrækkeligt. Det var derfor nærliggende, foruden at skaffe sig våben ved politiets hjælp fra glemte depoter og ved egen fabrikation også at søge dem tilvejebragt fra Sverige.

Meget tidligt rettede vi de første henvendelser til politikerne om at skaffe de fornødne penge, ligesom vi henvendte os til officerer i efterretningstjenesten i Sverige som fx. oberstløjtnant Nordentoft om at undersøge muligheden for køb af maskinpistoler og pistoler.

På et vist tidspunkt havde vi et tilbud om økonomisk garanti fra skibsreder A. P. Møller om mod statsgaranti at yde et lån til svenske våben. Vi troede det var tilstrækkeligt at man havde penge. Men til trods for at vi sendte en kurer til Nordentoft, viste det sig, at vi ingen vegne kunne komme.

Det fremgår af Erling Foss' bog »På eget ansvar« at han gjorde en stor indsats for at skaffe våben fra Sverige på dette tidspunkt. Nordentoft meddelte mig imidlertid over vores illegale telefonforbindelse til Sverige at Erling Foss' private aktion havde gjort mere skade end gavn, fordi den megen omtale og de mange henvendelser havde skræmt svenskerne, der jo udadtil måtte holde på neutraliteten.

Sagen gik helt i stå. Til slut forstod vi, at det den svenske regering ønskede var en mere officiel dansk garanti for at man stod inde for de folk de skulle overlade våbnene til. Der blev gjort rede for dette af staben (kaptajn Hjalf) ved et møde, hvor nogle socialdemokratiske og konservative politikere var til stede. De forstod straks nødvendigheden af at give en personlig garanti til den svenske regering. Folketingsmand Hans Hedtoft-Hansen tilbød uden tøven at foretage en illegal rejse til Sverige for at drøfte våbenkøb med den svenske regering. Alle de øvrige tilstedeværende ved

mødet gav udtryk for, at det var den bedst tænkelige løsning at Hedtoft-Hansen, som havde så mange venner inden for svenske regeringskredse, foretog denne rejse.

Det var mine hjælpere i transportsektionen, der planlagde og var ansvarlige for gennemførelsen af rejsen. En ny rute blev anvendt, idet vi benyttede Bornholmerbåden, som dengang gik gennem Falsterbokanalen, hvor lodsens medhjælper kom ombord. Lodsens hjælper og Hedtoft-Hansen var udrustet med aldeles enslydende identitetskort, men med forskellige fotografier. Lodsens hjælper forblev ombord, da Hedtoft gik fra borde sammen med lodsens. Og det tyske politi i Rønne kunne konstatere, at »repræsentant Hansen«, der var gået ombord i København, nu gik fra borde i Rønne. De kunne jo ikke se at repræsentanten havde skiftet udseende, da fotografiet var ægte nok.

Hedtoft-Hansen kom senere samme vej tilbage. Om sin mission i Sverige har han selv givet denne redegørelse, hvoraf jeg citerer et udsnit:

»Jeg blev i begyndelsen af august måned 1944 gennem kaptajn Svend Schjødt-Eriksen af general Gørtz opfordret til at rejse illegalt til Sverige for at føre forhandlinger med den svenske regering, dels angående våbensendingerne og dels for at træffe aftale om den danske brigades udstyr og øjeblikkelige afskibning i tilfælde af allieret invasion i Danmark, hvad der på dette tidspunkt var tale om og givet officiel ordre til at forberede. I den forklaring, der blev givet mig, blev det oplyst, at det uanset velvilje fra de forskellige embedsmænds side både i de civile og militære departementer havde vist sig umuligt både for gesandten og for general Knudtzon, Nordentoft og Mørch, der havde disse relationer, at trænge igennem med deres ønsker og få en endelig og bindende aftale. Det blev endvidere i henven-

delsen til mig understreget, at den eneste man mente havde tilstrækkelig autoritet og myndighed overfor de officielle politiske myndigheder i Sverige, var en dansk socialdemokrat, der havde den snævrreste politiske og personlige kontakt til lederen af den svenske samlingsregering, Per Albin Hansson.

Jeg erklærede mig parat til at foretage rejsen, og den illegale afrejse fra Danmark blev organiseret i samråd med kaptajn Schjødt-Eriksen og politiinspektør Holten og med medvirken af det svenske kriminalpoliti, der var informeret af den svenske Chargé d'Affaires Barck-Holst og den svenske militære efterretningstjeneste.

Ca. 20. august afrejste jeg med Bornholmerbåden og gik i Falsterbokanalen fra borde som svensk lods. Næste morgen blev jeg sammen med Allan Vougt (senere forsvarsminister) i to bombemaskiner af den svenske efterretningstjeneste transporteret til den militære flyveplads i Stockholm og derfra til Allan Vougts villa på Lidingø.

I en række samtaler, der omfattede forhandlinger med statsminister Per Albin Hansson, udenrigsminister Günther, socialminister Gustav Möller, under hvem det svenske politi sorterede, og forsvarsminister Per Edvin Skjöld førtes disse forhandlinger igennem og resulterede i en endelig og bindende aftale, der i korthed gik ud på:

1. At socialminister Gustav Möller instruerede de sydsvenske politimyndigheder overalt til at være positivt medvirkende til, at våbensmuglingen kunne foregå passende dækket,
2. at den danske brigade fuldt bevæbnet og på et givet signal fra dansk side (telegram til Per Albin Hansson fra Buhl: Hans er blevet syg) kunne afgå til nærmere aftalte landingspladser på Sjællands kyst.

Det må formodes at denne aftale har været af betydning, da kommandørkaptajn Mørch og oberstløjtnant Nordentoft overfor mig udtalte, at mit besøg i Sverige havde virket »som en revolution«, idet våbensmuglingerne fra dette øjeblik foregik friktionsfrit på svensk område, og hele den omfattende udstyrs- og afskibningsplan med hensyn til brigaden var bragt i orden.«

Som man ser af ovenstående redegørelse, var de svenske myndigheder først *efter* Hedtoft-Hansens besøg villige til at tillade ikke blot salg af våben men også udsugning af disse.

Efter dette lykkelige tilsagn om våben foretog man køb af tre tusind maskinpistoler til brug i Danmark. Men indtil disse var hjemtransporterede og fordeltede var der endnu et stort skridt. Måneder skulle gå inden vi kom til vejs ende.

Før den egentlige transport og fordeling af disse våben skal omtales, bør Frihedsrådets reaktion i sagen nævnes.

Der er allerede peget på, at man fra Frihedsrådets side gav udtryk for at der ikke var brug for officerskorpset som sådant, men at man ikke havde noget imod at den enkelte officer søgte ind i modstandsbevægelsen, blot han underkastede sig Rådets kommando. Der blev peget på de mange våben som modstandsbevægelsen havde sikret sig »medens hæren sov«. Vi oplevede stadige forsøg på at nedbryde officerskorpsets naturlige loyalitet og sammenhold. Og det skal indrømmes, at den civile modstandsbevægelse også opnåede begrænsede resultater hvad dette angik.

Men da Rådets folk efterhånden mærkede, at deres forsøg på at hverve vore folk uden om hærledelsen ikke lykkedes, kom der et samarbejde igang mellem Rådet og hærens og flådens ledelse og herefter gled en del af befalingsmændene

ganske stille ind og enkadrerede modstandsbevægelsens styrker og lidt efter lidt udviklede det sig sådan, at de i de fleste af grupperne overtog ledelsen. De befalingsmænd, der ikke gik ind i den civile modstandsbevægelses styrker, var nu organiseret i såkaldte O-grupper.

I det tidsrum, hvor vi gjorde os de største anstrengelser for at tilvejebringe våben både her i landet og ved køb fra Sverige, ja helt indtil den første sending kom, var der overhovedet ikke diskussion om hvem der skulle have våben. For staben havde det været en selvfølge, at våbnene blev hjemkøbt til brug for hærens og flådens styrker, den sag har end ikke været diskuteret.

Frihedsrådets folk har på intet tidspunkt været uvidende om vores anstrengelser for at skaffe våben, de har fået underretning om det her i landet, og de har fået kendskab til det fra Sverige.

Da den første beskedne ladning våben ankom i 1944 blev den derfor som en ganske naturlig ting udleveret til nogle af vores befalingsmandsgrupper. Frihedsrådets, navnlig Mogens Fogs og Børge Houmanns men også Frode Jakobsens, reaktion var skarp. Om det nu skyldtes irritation over ikke at have kunnet splitte officerskorpset eller over, at det endelig var lykkedes os at skaffe våben, eller om det simpelthen var det første træk i den magtkamp om regeringen i Danmark efter krigen som optog Frihedsrådet så meget, er vanskeligt at sige. Nok er det, at de blev så opbragte, at de rettede en henvendelse til hærledelsen om, at disse våben ikke tilkom hæren og flåden, men den civile modstandsbevægelse. Det er ud fra en militær betragtning lidt vanskeligt at forstå rådsherrernes skarpe reaktion, når de dog havde erklæret sig indforstået med, at det var chefen for hæren, der omtrent på dette tidspunkt med Rådets billigelse af

SHAEF var blevet udnævnt til leder af alle militære og herunder alle illegale styrker i Danmark. Ønsket om at fordele de våben, vi fik skaffet os fra Sverige, til vore egne styrker kunne være rimeligt nok, når man tænker på de tidligere nævnte forespørgsler til danske officerer i Holger Danske og BOPA om de til sin tid ville være rede til at vende våbnene mod deres tidligere foresatte i hæren, og når man i relation hertil erindrer Frode Jakobsens forespørgsel til kaptajn Hjalff, om han kunne gå med til at indtræde som chef for hæren i stedet for general Gørtz. En ubegribelig naivitet.

Frihedsrådets holdning på disse punkter blev ikke taget i betragtning, da de første våben blev fordelt. Det blev heller ikke drøftet hverken med politikerne eller med staben, det var simpelthen en selvfølge, at vi sørgede for bevæbning af vore egne tropper (befalingsmændene), og det var jo netop hvad staben havde arbejdet på i så mange måneder.

Da jeg var leder af transporttjenesten og derfor modtog og fordelte den første våbensending, var irritationen i væsentlig grad rettet mod min person. Jeg fik i 1946 at vide af Hans Hedtoft, at Mogens Fog, Alfred Jensen og Erling Foss i 1946 var gået til den daværende forsvarsminister med et angreb på mig. Om der skete de officerer der på et eller andet tidspunkt havde været medlemmer af DNSAP noget videre, interesserede dem ikke, men de ønskede, at der skulle ske noget med *mig*. En heksejagt, hvis egentlige årsager jeg senere skal søge at belyse, var sat ind.

Om våbenkøbet kan sluttelig siges, at efter at Hedtoft-Hansen havde åbnet dørene i Sverige, mærkede vi herovre under resten af krigen ingen større vanskeligheder ud over, at våbnene ofte var pakket meget uhensigtsmæssigt, adskilte

og i forskellige kasser. Det kunne skyldes forsigtighed, måske fordi forsendelserne videst muligt skulle holdes skjult for det svenske toldvæsen, i hvert fald for en del af embedsmændene. Men stort set gik leverancerne støt. Det gjaldt også senere de engelsk-amerikanske våben, der ankom til Lysekil, »Moonshine« operationen. Vi fik i hvert fald så mange våben ind til Sjælland, at man nu mente at behovet var dækket. Den 17. februar 1945 sagde oberstløjtnant Tiemroth – dengang chef for Københavnsledelsen – til mig, at man nu ikke ønskede flere våben, fordi alle modstandsstyrker efter hans mening var fuldt bevæbnet. Hertil skal føjes, at det dengang skønnedes at dreje sig om højst 4000 mand. Man kunne ikke forudse, at titusinder den 5.-6. maj og derefter ganske uventet mødte op som frihedskæmpere. Efter min bedste mening skønnede Tiemroth ret, de våbenføre, organiserede modstandsfolk *var* på det tidspunkt forsynet med de nødvendige våben.

5. Uåbentransport

Midt på året 1944 begyndte transporten hertil af de nu i Sverige indkøbte tre tusind Husquarna maskinpistoler. Det var ikke så ligetil at sejle dem ind i en dansk havn, få dem i land og få dem fordelt. Der var fare for opdagelse allerede under afskibningen i Sverige, fare for visitation under udløsningen og endelig var der den farlige transport på land fra havnen og ud til depoterne.

Transporten og modtagelsen af våbnene krævede en nøje planlægning af sejladsen, omhyggeligt valg af havn, og et højt beredskab i land for med kort varsel at kunne iværksætte afhentning straks ved skibets ankomst, samt en stærk beskyttelsestjeneste, som også skulle være rede med kort varsel. En hovedbetingelse var det, at man kunne aftale med vore folk på svensk side om kontaktsted på søen for omlastning, ladningens størrelse og mange andre detaljer. Hertil blev »Pilken«, den direkte illegale telefon til Sverige, som senere skal blive nærmere omtalt, stærkt benyttet.

For at illustrere den hurtighed, hvormed dette arbejde blev udført, kan nævnes et eksempel. Gennem telefonen til Sverige havde vi tidligt om morgenen fået at vide, at et skib havde fået last natten forud og ville gå ind ved Asiatisk Plads klokken ni. I god tid holdt vor transportsektions vogne i nærheden af pladsen med føreren ved en telefon.

Fordelt i kvarteret i kafeer og lejligheder ventede transporttjenestens folk og beskyttelsesholdene. Så snart skibet lagde til, kørte vognene fra de steder, hvor de opholdt sig ved havnen, til kajen, medens beskyttelsesholdene dannede en kæde udenom.

I et tilfælde, hvor man på pladsen havde opdaget, at det var våben der ankom, måtte vi holde nogle funktionærer under bevogtning for en sikkerheds skyld, medens løsningen fandt sted. Ved den lejlighed blev tre et halvt tons våben bragt fra skib til lastvogne på fjorten minutter. Det viser, at officererne i transporttjenesten havde opnået nogen øvelse som havnearbejdere. Når lasten var på vognene, kørte disse under dækning af beskyttelsesvognene til afleveringsstederne, hvor modtagerne, der var underrettet, ventede.

Den egentlige sejladsleder var translator *Prom*, som udførte et meget stort og dygtigt arbejde. Det var i hovedsagen marinens befalingsmænd, der ordnede selve sejladsen, medens det var vor opgave at modtage våbnene fra skibene og fordele dem. Ofte måtte vi også foretage undersøgelser i de forskellige havne for at se, om de var sikre. Det tyske politi vidste, at der blev importeret svenske våben. Den svenske ambassadør Gustaf v. Dardel blev således en dag i begyndelsen af 1945 kaldt op til den tyske politichef, som kunne vise ham nogle konfiskerede svensk fabrikerede Husquarnapistoler, og gjorde forestillinger vedrørende Sveriges neutralitet. Tyskerne indførte visse kontrolbestemmelser om visitation af skibe. En af de måder, på hvilken man kunne undgå en sådan visitation, var at lade skibet få maskinskade nogle få timer efter afsejlingen fra København. Skibet havde i mellemtiden taget våben ombord i Sundet, men hvis det kom hurtigt tilbage og meldte maskinskade, undgik det

en ny undersøgelse. En anden form for sikkerhedsforanstaltning var et rigeligt traktement af brændevin.

Tyskerne benyttede sig også af stikkere blandt skibs- og havnepersonel. Det ville føre for vidt at skildre i detaljer hvorledes denne våbentransport udviklede sig fra de første små ladninger med en enkelt kasse våben gemt i benzintromler, indtil man modtog adskillige tons ad gangen for til sidst at modtage 40 tons på een gang og losse dem i Nyhavn ved højlys dag under dækning af mere end hundrede bevæbnede mand.

Som hovedregel gjaldt, at man måtte variere sine fremgangsmåder, sjældent benytte den samme havn to gange uden at der i hvert fald gik et stykke tid imellem, og undertiden bruge havne udenfor København, uanset at de ankomende våben måske skulle bruges i København.

Når vi modtog våben i provinshavne, sendte vi dem pr. jernbane eller med egne vogne, alt efter forholdene, til København.

De køretøjer vi brugte til afhentning af våben, var i hovedsagen lastbiler, disse var benzindrevne, men havde påmonteret en gasgenerator, som man normalt var henvist til dengang. I nogle tilfælde var den således indrettet, at den gav lyd som en gasgenerator, men i modsætning til den rigtige var den kold. Dette opdagede en tysk cyklistpatrulje engang da en af vores vogne holdt udenfor Valby station. Patruljen kørte ret langsomt frem mellem vognen og stationen. Lige ud for vognen gjorde den holdt, og idet føreren standsede sin cykel, kom han til at støtte sig med hånden til generatoren. Han betragtede sin hånd, kiggede så ind i førerhuset og sagde til de to mænd derinde sådan noget som »was kalltes Brennstoff«, smilede og kørte hurtigt videre

med sin patrulje. Hvad han ikke vidste var, at der under hele episoden var rettet to rekylgeværer og et antal maskinpistoler mod ham og hans patrulje, så hvis han havde udvist en mere nærgående interesse for dette kolde brændstof, var hans patrulje nok kommet under varm ild.

Disse lastvogne købte vi, eller vi tog dem fra tyskernes depoter. Mange af dem var pansrede på bagsmækken og bag på førerhuset, og en del af dem kørte med firmamærker på. Til dem alle havde vi et ret betydeligt antal nummerplader, som med passende mellemrum blev skiftet.

I december var hjemtransporten og fordelingen af de først købte tre tusind maskinpistoler og halvanden million patroner tilendebragt. Det var foregået uden tab ved såvel modtagelse som fordeling, og vi stod på det tidspunkt rede til at løse flere og langt større opgaver. Vi havde intet personeltab haft, siden kaptajn E. C. T. Jensen blev arresteret, og vort personel var rutineret og havde stor tillid til hele tjenestens gang. Alle vogne var i fin stand, det fornødne antal garager, ompakningslokaler, kontakttелефoner m. v. var rede, og dermed var vi i stand til at foretage transporter og modtage og fordele de kommende større sendinger af våben.

Helt glat forløb det imidlertid ikke altid. Flere gange havde jeg over telefonforbindelsen til Sverige med meget rene ord udtalt min kritik over for oberstløjtnant Nordentoft og hans folk, fordi våbnene ikke var pakket på hensigtsmæssig måde. Vi havde indstændigt bedt om at få våbnene leveret i enhedskasser, hvorved forstås kasser hver med fx. fire-seks maskinpistoler, der ligger samlet rede til brug, og hvor den tilhørende ammunition var med i samme kasse. Vi tilbød flere gange at skaffe penge til køb af disse kasser

og til arbejdsløn m. v. Alligevel modtog vi gang på gang sendinger, hvori der kunne være fem kasser med overrør, fem kasser med piber etc.; det medførte at alle disse kasser måtte bringes til samme sted, hvor en samling af de forskellige våbendele kunne foregå. Den risiko dette skabte ville helt have kunnet undgås, hvis man havde modtaget våbnene samlet og kunnet bringe dem direkte ud til modtageren. Det eventuelle hensyn til svenske toldere er allerede omtalt. Men faren ved denne forsendelsesmåde var for stor for os, og vi foreslog derfor at samling og ompakning kunne foregå på særlige skibe ude i Sundet, hvis det skønnedes ugørligt i Sverige. Som leder med ansvaret for andres liv kunne man nok i denne situation uden betænkning beordre dem til at sætte livet ind ved våbnenes afhentning og fordeling. Men man har også pligt til ikke at lade folk løbe en unødigt risiko. Det var selvsagt uacceptabelt for kammeraterne at kræve samling af disse forskellige våbendele her i landet, hvor der på hvert eneste gadehjørne hang en plakate, der oplyste om dødsstraf for besiddelse af våben.

Mine indtrængende henstillinger i telefonen hjalp imidlertid ikke ret meget. Men det endte dog med, at der blev købt et skib, som, opankret i udkanten af svensk territorialfarvand, kom til at virke som depotskib, hvorefter maskinpistolerne modtoges i samlet stand.

I december 1944 kom vi i en vanskelig situation. Vi havde fået at vide, at en særlig stor sending kunne forventes, og jeg havde bedt premierløjtnant A. Jørgensen om i god tid at sikre sig, at et større antal depoter til brug ved samling og ompakning var rede fra begyndelsen af december. Han efterså lokaliteterne, der alle var anvist af Frihedsrådets folk, fik tilsagn af beboerne og meddelte at alt var klart. Men omkring den 10. december begyndte den tyske Arden-

neroffensiv. Dagen efter skulle vi bruge lokalerne, og jeg bad Jørgensen om at give de pågældende det sidste varsel om, at nu kom vi snart. Han vendte meget nedslået tilbage og fortalte, at på ni af ti steder nægtede man nu at hjælpe os.

Det var en vanskelig situation for os. Våbnene var undervejs. I hast fik vi etableret husly i Kirkebyes bananpakningshal (Fyffes), der ligger i nærheden af politigården og hertil måtte vi køre næsten for øjnene af det tyske politi og hipo'erne med kasser med våbendele, pakke dem ud, rengøre og samle dem og pakke dem i enhedskasser med ammunition og så atter køre bort.

Det er den slags situationer man som ansvarlig leder bør kunne undgå og en kritik mod dette foretagende ville have været yderst berettiget. Men nu gik det til alt held godt. Transporttjenestens folk udførte arbejdet med dygtighed, mod og pligtfølelse langt udover, hvad man kunne forlange. Enhver, der har arbejdet med illegalt arbejde, ved, at indsatsen når man er alene eller kun få, og når modpartens forholdsregler er så effektive som her, kræver betydeligt større mod end når man er mange om opgaven. Det var iøvrigt en uskreven regel at vi under de møder, hvor vi planlagde modtagelse og fordeling af de ankommende våben, aldrig med et ord omtalte at vort arbejde var forbundet med dødsstraf. Men alle vidste det. Kampmoralen var der ikke noget at udsætte på hos personellet i transport- og beskyttelses-tjenesten.

Da vi kort før jul kunne sige at første mål var nået, nemlig modtagelse og fordeling af de første tre tusind maskinpistoler og ammunition, samlede jeg personellet i transporttjenesten til en lille festlighed, hvor general Gørtz kom til stede

og udtalte sin påskønnelse af resultatet. Denne lille festlighed fandt sted i et lokale i Hellerup klub. Valget af netop dette sted skyldtes iøvrigt, at vi alle først samledes i min svigerfaders hus i Duntzfeldts allé, og herfra var vejen kort til Hellerup klub. Vi syntes vi havde grund til at føle os tilfredse med udført arbejde, og vi nød maden og vinen, men ikke mere end at vi tidligt gik hver til sit illegale skjul.

Så gik der mange år. Lis og jeg var indbudt til reception hos Gerda og H. C. Hansen i anledning af at deres datter Kirsten var blevet gift. Efter receptionen gik vi sammen med brygger Vagn Klæbel, min gamle medhjælper fra krigens tid, til hotel Hafnia, hvor vi spiste til aften. Og verden er lille. Ved desserten sagde den hyggelige overtjener til mig: »Jeg kender Dem godt, for jeg husker festen for ankomsten af de første 3000 maskinpistoler i 1944. Det var på Hellerup klub, og vi var stolte af at servere for jer.«

Jeg blev unægteligt en smule rystet. Hvorfra havde de dengang deres viden? Vi talte ikke et ord om våben eller transport, middagen var angivelig en jubilæumsfestlighed. På min forespørgsel var svaret kun noget forblommet om »en kollega«. Jeg har senere hørt om andre sammenkomster af lignende art, højst uforsigtigt naturligvis, men lykken var altså bedre end forstanden, både dengang og andre gange.

Med det nye år begyndte betydelige vanskeligheder. Den 2. januar 1945 blev kaptajn *G. T. Larsen* arresteret. Vi havde alle indbyrdes den aftale, at hvis vi blev »taget«, skulle vi være tavse i det mindste i eet døgn. Ingen kunne love mere, for ingen kunne sige, hvorledes den enkelte ville reagere under tortur, og man regnede med, at dette døgnsvarelse var tilstrækkeligt til, at man kunne advisere hinanden og få fjernet kompromitterende materiel.

Kaptajn Larsen blev meget dårligt behandlet og efter nogle dages forløb begyndte tyskerne at indfinde sig i vore garager, vore lejligheder og depoter. 90.000 patroner, der henstod på Frederiksberg nye rådhus – stedet var anvist af Aksel Møller – gik tabt, to store og to mindre lastbiler blev taget, men erstatning for disse fik vi dog i løbet af få dage. En del hjælpere og tidligere hjælpere blev arresteret, blandt dem forstanderinde frøken Schjødt (kontakttelefon), læge Carl Sander og baron Oscar Gyldenkrone. Kort efter blev vores kontakttelefon i Mysundegade besat af tyskerne og en mand arresteret. For at give tyskerne et håndfast minde om vor eksistens beordrede jeg et modangreb sat ind mod den besatte lejlighed i Mysundegade. Det gav tysk politi et tab på to døde og to sårede, selv havde vi to sårede. Også på et par af mine egne dækadresser kom tyskerne, den ene gang knap to timer efter at jeg var forsvundet.

Vi skærpede nu forsigtighedsreglerne yderligere, fik vore »reddede« vogne og andet materiel anbragt i nye garager, fik anskaffet nye vogne og fremskaffet nye lokaler, og længe inden udgangen af januar var katastrofens følger overvundet. Vi var atter rede til at genoptage importen i fuldt omfang. Omtrent på samme tid blev der etableret en legal vognmandsforretning i hvilken vi havde et par illegale transporthold ansat.

I tiden fra januar 1945 syntes hævningerne i Sverige vedrørende våbensalg at forsvinde, og fra samme tid var der en øget nedkastning af engelske våben, ligesom der – som tidligere omtalt – blev sejlet engelske og amerikanske våben til Lysekil i Sverige (Moonshine). Således voksede vort arbejde idet importen stadig steg. Vi fik endnu 425 Husquarna maskinpistoler, herefter en million patroner og

så en større sending amerikanske våben, stenguns (engelske maskinpistoler) og amerikanske rifler.

Nu var det efterhånden blevet rutine. Men den sidste sending fortjener nærmere omtale. Den ankom til Nyhavn med en skonnert den 2. maj 1945 om formiddagen. Ved afhentningen blev der anvendt fem to-spandige hestekøretøjer og tyve lastbiler. Ved beskyttelsestjenesten havde man tre lastvogne, 35 cyklister og 45 mand til fods, alle stærkt bevæbnet. Der ankom ved denne lejlighed fyrre tons våben og ammunition. Jeg overværede losningen fra en lejlighed i Nyhavn lige ud for skibet, og det var et ret imponerende skuespil. Højdepunktet i spændingen kom, da en lastbil tabte en kasse med 9 mm patroner på kajgaden. Kassen gik itu, og tusindvis af patroner flød henover gaden. Nogle forbipasserende spærrede øjnene op, men før der havde samlet sig et større opløb, havde en rask ung officer grebet en kost og fejlet alle patronerne i vandet, hvorpå han beordrede den uheldige vogn afsted hurtigst muligt.

Resten kom godt i land og blev fordelt.

I visse kredse var der, som nævnt, stor fortørnelse over fordelingen af de først ankommende svenske våben. På foranledning af – vil jeg mene – Frihedsrådets kommunistiske medlemmer blev der nu nedsat et fordelingsudvalg. I praksis fungerede det således, at vi fik besked enten fra Erik Husfeldt eller Svend Wagner: adresser på små sedler, der oftest gik direkte til premierløjtnant A. Jørgensen, den daglige og direkte leder af våbenmodtagelsen.

Det burde være indlysende, at vi i starten blev nødt til at sørge for vor egen bevæbning, så meget desto mere som den senere statsminister Wilhelm Buhl havde erklæret, at de

første tre tusind maskinpistoler skulle være til hæren. En redegørelse for hele denne våbensag følger som bilag i denne bog.

Alt i alt blev der i perioden fra sommeren 1944 og indtil kapitulationen modtaget og fordelt fire hundrede tons våben og ammunition. Omkring otte tusind stk. håndvåben – maskinpistoler og karabiner – blev fordelt med hovedparten til København, en del til Sjælland udenfor hovedstaden og et mindre parti til Fyen. Under modtagelsen og fordelingen var der ikke andre tab end den kasse patroner, der blev fejlet i Nyhavn den 2. maj. Det lykkedes også at få flertallet af våbnene samlet, således at brugerne modtog enhedskasser med skudklare våben og tilhørende ammunition.

6. Beskyttelsestjenesten

Som tidligere omtalt blev beskyttelsestjenesten oprettet kort efter, at kaptajn E. C. T. Jensen var blevet arresteret ved Marcuskirken. Dens opgave var simpelthen at være rede til med ild at dække transportfolkenes arbejde, hvad enten disse lossede et skib, tømte en jernbanevogn eller udleverede våben og ammunition. Kort sagt, den skulle sikre, at våbenafhentningen og fordelingen kunne foregå således, at man havde sikkerhed for, at der kunne ydes forsvar ved et eventuelt tysk overfald.

Kaptajn Giørtz-Behrens var leder af beskyttelsestjenesten fra dens start og til krigen var forbi. Han begyndte med nogle få faste medhjælpere, medens han kunne rekvirere forstærkning af personel fra O-grupper. Senere voksede hans faste personel, og han fik et antal vogne til rådighed, herunder lukkede varevogne og lastbiler, i hvilke der var monteret maskin- og rekylgeværer, således at man kunne åbne ilden overraskende fra vognene. Der var ofte omkring et afhentningssted, fx. en havn, indsat tre à fire vogne og tyve-tredive bevæbnede mænd. Ved den sidste afhentning nåede tallet helt op på hundrede.

Der er allerede omtalt et eksempel på beskyttelsestjenestens virksomhed ved løsningen af de fyrre tons våben og

ammunition i Nyhavn 1945. Som et andet typisk eksempel kan nævnes en losning i Tuborg havn.

En skonnert var afsejlet fra havnen og angiveligt på vej til Jylland. I Sundet fik den »maskinskade« og en del våben ombord; så gik den tilbage til Tuborg havn og undgik på grund af »maskinskaden« tyskernes kontrol. Umiddelbart efter at skonnerten havde lagt til kaj, kørte transporttjenestens vogne op til skibet og begyndte losningen. I forvejen var beskyttelsestjenestens vogne og folk på plads, det vil sige på de pladser, de i forvejen havde rekognosceret.

Ved indgangen til Tuborg stod en officer med sin pistol skjult i mappen tilfældigt, som om han ventede på en sporvogn. På den anden side af gaden gik et par mand, mellem porten og havnen var der yderligere nogle stykker, og spadserende rundt i havnen, langs med kajen og andetsteds gik der endnu et par folk. I det sydlige hjørne af havnen holdt en »bagervogn« med et indbygget maskingevær rettet mod den vej, der førte ned til skibet. I den nordlige del holdt en anden vogn, som her spærrede vejen ned til skibet samtidigt med at dens våben var rettet mod indkørslen til Tuborg. På havnekaptajnens bord var der anbragt et rekylgevær, som beherskede hele midterbassinet og den midterste del af havnepladsen og på kontoret var der desuden nogle maskinpistolbevæbnede folk. Giørtz-Behrens selv sad i en varevogn, der havde front mod indgangen til Tuborg, og når han begyndte at skyde, var det signal til alle om at åbne ilden. De officerer der var posteret ved indgangen til Tuborg og på Strandvejen, skulle advare simpelthen ved at skyde. Disse beskyttelsehold havde stor færdighed i at komme hurtigt på plads og hurtigt bort igen, når transporttjenestens folk havde afsluttet deres arbejde. Der var stor

tillid til dem, og ingen var i tvivl om, at de ville åbne ild i rette øjeblik.

Det kan synes omfattende forsigtighedsforanstaltninger. Men så var vores arbejde på et punkt væsensforskelligt fra sabotørernes: her drejede det sig ikke om en enkelt sabotageaktion, hvorefter sabotørerne kunne bringe sig i sikkerhed. Det drejede sig om våbensmugling, og arbejdet var ikke forbi i og med at skibet lagde til kaj.

Beskyttelsestjenesten løste også andre opgaver. Flere gange etablerede den baghold for hipo-folk og lokkede dem ind i ildkamp. Senere, efter at kaptajn G. T. Larsen var blevet arresteret og det tyske politi havde besat en af vores lejligheder (i Mysundegade) med vores kontakttelefon, var det beskyttelsestjenestens folk, der foretog et angreb på lejligheden ad for- og bagtrappen, mens lejligheden blev beskyttet fra genbohuset.

Det kunne ske under sådanne aktioner at en af tjenestevalder ældre officer var under kommando af en yngre. Således var der både under premierløjtnant Jørgensen og under kaptajn Giørtz-Behrens ansat adskillige officerer med større anciennitet, og disse fandt det naturligt her at se bort fra den militære aldersorden, der var gældende i fredstid. Samarbejdet var perfekt.

7. Efterretningstjenesten

At man på dansk bruger ordet *efterretningstjeneste* er ret ejendommeligt. Tyskerne lo ad nogle af vore folk, som de havde arresteret og sagde hånligt: »I med jeres 'Nachrichtendienst' – spioner er I!« – og det havde de ganske ret i.

I Hagerups leksikon finder man fem linjer om denne tjeneste: »Det er navnet på den militære organisation, som skal tilvejebringe oplysninger om sådanne forhold, som kan få betydning under en krig både med hensyn til eget land og til eventuelle modstanderes styrkeforhold og organisation.«

Kort og godt. Og man forudsætter altså at den er militær. Det var den også her i landet fra 1940 til 1945. Men den var i høj grad baseret på hundredevis af civile hjælpere, ja det var egentlig disse, der udførte hele det grundlæggende arbejde, nemlig at se, følge og melde om alle detaljer vedrørende tyske tropper i landsbyer, stationsbyer, købstæder og hovedstaden og således dække hele landet. Det var på denne måde vi var i stand til at lave et kort over Danmark med hvert enkelt tysk kompagni, eskadron, batteri og mindre enheder, der angav placering, udrustning og chefens navn både for små og store led. Endvidere disse enheders bevægelser, march mod syd eller øst – det sidste var lettest, fordi soldaterne beklagede sig højlydt over at skulle

til østfronten – andre enheders ankomst, deres nummer, udrustning, moral osv. En konstant, tæt strøm af meldinger, ofte samlet under livsfare.

For os var det selvsagt et stort og vanskeligt arbejde at sammenfatte disse oplysninger, kontrollere visse af dem og fremfor alt at få dem sendt til London så hurtigt som muligt.

Det lykkedes stort set uden afbrydelse. Dog havde det visse tilbageslag, som når tysk politi stormede vore kontorer ved én lejlighed, skød en medarbejder, kaptajn Dehn Jensen, i ildkamp og ved andre lejligheder sårede vore folk, som ikke altid undslap.

Men nu fra ordet efterretningstjeneste til spion. Selvfølgelig var vi spioner og kunne efter krigens regler straffes som sådanne med dødsstraf. Den straf var tidligere almindelig i næsten alle lande og er det i krigstid den dag idag – i enkelte lande, herunder østlandene, også i fredstid. En spion er ifølge det citerede leksikon »den som hemmeligt søger at udspejde andres ord eller handlinger. Anvendes særlig i militær betydning.«

Altså var vi og vore mange hjælpere landet over spioner. Vi kendte risikoen. Ifølge international ret var vi spioner, men vi var det kun til gavn for vort eget, besatte land. Og vi var ikke betalte spioner. I svenskeren Stig Wennerströms bog »En spions erindringer« fortæller han bl. a. om den russiske efterretningschef Pjotr Pavlovitj, der siger: »En politisk fejlbedømmelse fra vores side kan føre til umiddelbar katastrofe. Det er uhyggeligt at tænke på, at det i så fald er mangelfuld efterretningsvirksomhed, der er årsagen. Med dette for øje må vi udbygge vor virksomhed på en speciel måde. Vi må have en kompetent mand på hvert niveau, på hver politisk eller strategisk vigtig plads.«

Dette giver i en nøddeskal et begreb om den betydning, man tillægger efterretningstjeneste-spionage. Her er der ganske vist tale om stormagters rivalisering, vestens frygt for sovjetrussisk overrumpling, tidligere russisk frygt for vestens kernevåben, kort sagt den kolde krigs vilkår.

Men spionagen fortsætter naturligvis. For få år siden havde vi to hundrede østtyske geodæter på opmåling i Jylland. Der foregår konstant østtysk marineopmåling i vore farvande, og vi har mange andre mærkelige foretagender i dette land. Men forhåbentlig har vi også folk idag, som nøje følger, hvad der sker omkring os og iblandt os.

Wennerstrøms spionage var betalt. Måske lå der en vis idealisme bag – det hævdes altid senere – men kontanterne flød. Her i landet var spionage udelukkende rettet mod besættelsesmagten og alene båret af idealisme.

Efterretningstjeneste og spionage er altså det samme. Forskellen er blot, om den udøves ubetalt og for eget land eller om den er betalt og udføres til fordel for en fremmed magt.

Nogle dage efter vores løsladelse fra interneringen på Marienlyst havde staben et møde med kaptajn P. Winkel fra hærens efterretningssektion. I anledning af tyskernes overfald den 29. august 1943 var oberstløjtnant Nordentoft og kaptajn Gyth rejst illegalt til Sverige. Ritmester *H. M. Lunding*, der havde udført et grundlæggende arbejde i organiseringen af den illegale efterretningstjeneste til England fra 1940–43, blev efter den 29. august taget af tyskerne, underkastet tortur og sendt til tysk tugthus og senere koncentrationslejr. Kaptajn Winkel skulle til Sverige, men var blevet her, angiveligt for at sætte os ind i efterretningssektionens arbejde.

Oberstløjtnant Nordentoft bad løjtnant Svend Truelsen om sammen med den gamle korpsofficiant *Christiansen* at søge efterretningstjenesten i Danmark videreført. Selvom løjtnant Truelsen havde haft tilknytning til efterretningssektionen, undrede nogle sig over denne disposition, idet man fandt at det havde været naturligere, om Nordentoft havde sikret sig videreførelsen af efterretningstjenesten gennem en af de faste officerer i generalstaben. Endnu rimeligere havde det været, om han i god tid før den 29. august havde forberedt dette og truffet de nødvendige foranstaltninger, så meget mere som han naturligvis bedre end andre kunne forudse sin egen og sine hjælpers afrejse til Sverige. En anden og senere disposition af tilsvarende art skal blive omtalt sidenhen.

Dette være sagt uden nogen forklejning af Truelsens indsats, hans iver og interesse. Han blev således fra begyndelsen leder af efterretningstjenesten, og jeg gennemførte et meget nært samarbejde med ham, dels for at skaffe ham de penge der skulle til, senere også for at afgive personel til ham. Jeg fandt det af aller største betydning at søge fastholdt, at det gennem ham var en af *hærens* enheder, der fungerede videre.

Løjtnant Truelsen forstod på en udmærket måde at komme i snæver kontakt med den civile modstandsbevægelses folk, og mange af vores forbindelser til disse fik vi gennem ham. Men det gjaldt ham som det gjaldt andre udmærkede folk, at han ikke var særlig fortrolig med illegalt arbejde. Det varede ikke mange måneder, før vi fra adskillige sider modtog advarsler om at han var tilbøjelig til at tilsidesætte reglerne for sikkerhed og måske også undertiden var mere åbenmundet end godt var fra vores synspunkt. En krise nærmede sig i hvert fald. Den blev

sikkert fremskyndet ved at politikommissær Odmar var truet med arrestation. Han fremholdt stedse kraftigt, at han fandt Truelsen for uforsigtig, og at det ikke kunne gå i det lange løb. På et vist tidspunkt blev Truelsen eftersøgt af tyskerne og måtte gå under jorden. Hans betydelige viden om alle sider af modstandsbevægelsen gjorde, at det ville have været en katastrofe, hvis han blev »taget«. Vi skjulte ham godt og sørgede for hans beskyttelse, indtil han kunne komme til Sverige.

Hans efterfølger som daglig leder blev kaptajn F. B. Larsen, hvis rent militære dygtighed førte til udvidelse af tjenesten således, at der blev opnået flere og bedre resultater.

På dette tidspunkt var man fra Frihedsrådets side stærkt opsat på at trække sektionens arbejde og dens personel bort fra hæren. Man kom med smigrende tilbud, og man indbetalte et større beløb, der dog af staben omgående blev beordret tilbagebetalt. Men man fortsatte forsøgene fra Rådets side, og det var ganske klart, at tilbudene var en fristelse for nogle af vore folk, for hvem loyalitet overfor hæren pludselig syntes at være mindre vigtig end det at komme til at spille en rolle blandt Frihedsrådets folk. Det milieu man levede i som efterretningstjenestens mand var hektisk, risikofyldt og ikke uden fristelser. Som følge heraf var der i staben overvejelser om personelændringer i efterretnings-tjenesten.

Den 2. september blev kaptajn F. B. Larsen arresteret under et besøg på et kontaktsted i en lejlighed i Bredgade, der var blevet besat af tysk politi. En meget hurtig og kraftig omorganisation, herunder rømning af et stort antal lokaler måtte foretages. Efter ordre overtog jeg nu selv den direkte ledelse af efterretningstjenesten, og den endelige organisation, der ganske vist senere blev videreudbygget,

stammer i hovedsagen fra efteråret 1944 og var opbygget således: ledelsen i København, en afdeling for Sjælland og øerne (leder kaptajn Hammershøj), en afdeling for Jylland (leder premierløjtnant Blixenkroner Møller).

I Jylland var der tre sektioner, en nørrejydsk, en midtjydsk og en sønderjydsk, virkende fra henholdsvis Ålborg, Århus og Esbjerg. Ofte måtte personellet, når det var eftersøgt af tyskerne, i lange perioder tage ophold i andre provinsbyer.

Under hver afdeling og sektion var der ansat et antal hjælpere for de faste befalingsmænd, og deres antal voksede stadig.

For efterretningstjeneste gælder i særlig grad, at lederne stedse må være på højden af deres ydeevne. Deres energi og indsats forplanter sig til hjælpere og kilder, der ellers, hvad der er menneskeligt forståeligt, kan have en tilbøjelighed til ikke at gøre deres yderste for at overvinde enhver vanskelighed, ikke mindst på grund af arbejdets farlige karakter. Der kræves et stadigt tryk fra oven for at hæve og forbedre kvaliteten. Når »hærens efterretningstjeneste«, hvilket var det navn vi gav virksomheden, nåede tilfredsstillende resultater, skyldtes dette i første række at alle disse unge og yngre befalingsmænd havde vilje og energi til at trodse farer og vanskeligheder og uanset tab af personel stadig holde ud og bygge op igen. Da arbejdet var i sin mest normale gænge – i efteråret 1944 og hele foråret 1945 – indløb der daglig meldinger fra sektioner og afdelinger. Disse blev i nogen grad bearbejdet af ledelsen i København, men også kun i nogen grad, da det dels ville være meget tidskrævende og dels forudsatte at man var i stand til at sammenholde det størst mulige antal efterretninger under bestandig afvejelse af kildernes pålidelighed. Den endelige

bearbejdelse kunne derfor bedst ske i Sverige hos oberstløjtnant Nordentoft og hans hjælpere. Næsten daglig blev der lavet en rapport, der gik til Sverige enten via telefon eller radio. Den blev fulgt op af et stort skriftligt materiale, der daglig blev mikrofotograferet og som film sendt til Sverige ad forskellige veje. Til disse film blev der fremstillet nogle små metalbeholdere, som kunne opbevares i endetarmen. De var således indrettet, at hvis man åbnede dem i lys, var den indlagte film ødelagt.

Som eksempel på den bearbejdelse af meldinger der fandt sted i København kan nævnes alle meldinger om tyske troppstyrker, der var garnisoneret i Danmark, deres styrke, udrustning, chefers navne m. v. De blev periodisk indtegnet på kort, der som mikrofotografier blev sendt til Sverige. Blandt de oplysninger, som ikke blev bearbejdet, men gik direkte over, kan nævnes troppetransporter, anløb og passage af skibe og lignende.

Efterhånden som efterretningstjenesten fik større og større omfang, blev det mere og mere påkrævet at råde over kontraspionagevirksomhed. Derfor blev der i begyndelsen af 1945 oprettet en kontraspionagesektion, hvis leder var oberst *B. Valeur-Larsen*. I den indgik der et antal officerer samt nogle kriminalbetjente, der var afgivet til os af politiets illegale ledelse. Denne sektion arbejdede i nær tilknytning til det illegale politi og opnåede tilfredsstillende resultater, ikke mindst på grund af den begyndende tyske demoralisering.

I april 1945 arrangerede den et møde mellem lederen af den tyske Abwehrabteilung (dvs. den tyske kontraspionageafdeling) major *Carl Andersen* og mig. Disse indledende forhandlinger, der selvsagt blev udført med bemyndigelse

af chefen for generalkommandoen, drejede sig om de kapitulationsbetingelser, der skulle aftales med generaloberst *Georg Lindemann* (chefen for den tyske værnemagt i Danmark fra 27. januar 1945 til 5. maj samme år). Lindemann havde hovedkvarter i Silkeborg. Han var en fanatisk Hitler-tilhænger til det sidste. Hans kontaktmand var netop major Carl Andersen. Mine forhandlinger med Carl Andersen foregik i en lejlighed på hjørnet af Bülowvej, hvortil majoren blev ført ad mange omveje. Lejligheden var naturligvis bevogtet af beskyttelsestjenestens folk. Ved politiets hjælp var der installeret en mikrofon i et radioapparat, som stod på bordet mellem majoren og mig, og det meste af, hvad der således blev optaget på en grammofonplade i naboværelset, var let forståeligt.

Kontraspionagen fik også kontakt med de ungarske tropper i Høveltejren, og vi fik udvirket en klar aftale med dem om at de skulle kæmpe på vor side, når befrielsen kom.

En anden form for kontraspionage var aflytning af et antal af Dagmarhus' (centrum for tysk politis virksomhed) telefoner, herunder politigeneral Günther Panckes. Det foregik på den måde at telefonmontørerne Chr. Nielsen og Sandberg med stor forsigtighed gik ind på visse krydsfelter og trak ledningerne over til vore telefoner, der stod i en lejlighed i Sølvgade. De blev betjent af tyske emigranter, som blev sat ind i tjenesten af premierløjtnant Sivertsen. Dette indgreb i krydsfeltet var vanskeligt at foretage, ikke mindst fordi der ofte var tysk inspektion. Tyskerne sikrede sig således, at støvet var urørt, hvorfor man blæste nyt støv på, når man havde berørt krydsfelterne. Mange aflytningstelefoner blev betjent døgnet rundt, og mindst een gang i døgnet fik efterretningstjenesten bragt aflytningsreferater i skriftlig form. De blev omgående mikrofotograferet og

sendt til Sverige. Mange vigtige oplysninger tilgik os ad denne vej.

Brygger Vagn Klæbel var leder af en sektion der skulle spionere mod det tyske politi og skaffe oplysninger om indre tyske forhold. Vejen hertil var tyskernes danske forbindelser. Denne sektion, der kun bestod af få personer, skaffede os mange vigtige oplysninger og bidrog væsentligt til at skaffe et klart billede af forholdene i de nævnte kredse. Beklageligvis blev sektionen røbet dog uden egen skyld. Tyskerne henrettede et par af deres egne medlemmer, mens det lykkedes os at føre Klæbel og Birk Lauridsen med hjælpere illegalt til Sverige.

Nært tilsluttet efterretningstjenesten var også ingeniør *Herman Dedichen*, som hjalp os på mangfoldige områder. I begyndelsen ved transport af post til Sverige, senere ved at tilvejebringe et omfattende antal af ledige lejligheder til brug for kontorer, men også med at skaffe betydeligt efterretningsstof med vægten på det handelspolitiske. Fra England havde man udtrykt ønsket om at få oplysninger af denne art, og dem skaffede Dedichen. Det var dette arbejde, der, udført af Hærens folk og et stort antal enestående dygtige, stabile og modige civilpersoner landet over, var baggrunden for feltmarskal Montgomerys samlede vurdering af vores arbejde, som han udtrykte i en samtale med general Gørtz på Amalienborg i maj 1945. Gørtz – chefen for generalkommandoen – sendte i den anledning den 14. maj følgende skrivelse til hærens efterretningstjeneste:

»Feltmarskal Montgomery har den 12.5. d.a. over for mig udtalt, at den danske efterretningstjeneste, fra den første dag dens stof tilflød marskallen, har været den bedste, der har virket i noget af de af tyskerne besatte lande. Den

har været fyldig og aktiv, forsynet marskallen med meget værdifulde oplysninger og derfor været af direkte betydning for 21. armégruppens kamp lige fra D-dag til kapitulationsøjeblikket.

Idet jeg bringer denne feltmarskallens anerkendelse til efterretningstjenestens kundskab, anmoder jeg om, at den må blive meddelt videre til hærens, søværnets og det civile personel, der har arbejdet indenfor denne tjeneste.«

Hver enkelt medarbejder modtog en genpart få dage efter.

Det berømte »second to none« sigtede altså til den danske efterretningstjeneste, *ikke* til modstandsbevægelsen som helhed. Der kunne vi ikke komme på højde med modstandsbevægelserne i andre besatte lande, eksempelvis Frankrig og Jugoslavien, hvor de geografiske forhold var væsentlig gunstigere for guerilla og andre former for modstandsarbejde.

8. Forbindelsestjenesten

Selv den bedste efterretningstjeneste er værdiløs, hvis den ikke kan få videregivet sit stof og i rette tid. I visse tilfælde er tidsfaktoren helt afgørende.

Hærens efterretningstjeneste benyttede to veje ved indsendelse af meldingerne. Den ene var direkte til London pr. radio. Radiotjenesten var underlagt den stedlige SOE repræsentant, i det længste tidsrum var det major *Flemming Muus*. Vi havde egen kode, så det stof vi afleverede var indkodet og kunne først tydes i London. Det er klart, at alt det stof som hastede blev sendt direkte til London via radio. Samtidigt blev det imidlertid for en sikkerheds skyld sendt til Sverige. Her bør det indskydes, at vi dengang ikke havde kendskab til kommunisternes private efterretningsvirksomhed. Herom har advokat Carl Madsen i sine erindringer skrevet om en vis Karl Winther, der senere blev afsløret som stikker: »Karl Winther var et mangeårigt medlem af vort kommunistiske parti, og han har deltaget som frivillig i den spanske borgerkrig ... Da besættelsen kom, overdroges der Winther en betroet opgave. Han var uddannet radio-telegrafist og han fik nu en senderstation, ved hjælp af hvilken han skulle varetage det illegale kommunistiske partis radioforbindelse med udlandet ...«

Vores anden forbindelsesvej var til oberstløjtnant Nor-

dentofts folk i Sverige, og her brugte vi mange forskellige forbindelsesmidler. Først var der det skriftlige stof, der blev sendt med båd over Øresund. I disse både, i begyndelsen ofte fiskerbåde, var alle vore breve og pakker som regel skjult under dørken. Undertiden sendte vi dog særligt vigtige meddelelser over med kurér. Større skibe, skonnerter eller dampskibe blev også benyttet. Men man var hurtigt klar over at det var af stor betydning at få en telefonforbindelse til Sverige. Den ville navnlig være vigtig, når transport af våben skulle finde sted. Til at begynde med så det ikke ud til at være muligt, da der var meget effektiv tysk kontrol med post- og telegrafvæsenet.

Vi undersøgte forskellige muligheder og kom til det resultat, at vi måtte finde frem til pålidelige folk indenfor post- og telegrafvæsenet. I forvejen havde vi telefonmontørerne Chr. Nielsen og Sandberg, som var både effektive og meget dygtige, men de kendte ikke nok til ledningsnettet til Sverige. Vi fandt omsider frem til kabelingeniør *Ellekilde*. Som tidligere nævnt var det H. C. Hansen, der formidlede kontakten og lod Ellekilde forstå, at »fuldmægtig Christensen« – et af mine dæknavne – skulle have al den støtte man kunne yde ham.

Mange muligheder blev drøftet før vi fandt frem til, at den simpleste måde at løse opgaven på var at gå ind på et af de direkte kabler fra Charlottenlund til Malmø.

Imidlertid førte tyskerne nøje kontrol med, hvilket antal korer der var anvendelige i hvert kabel, ligesom de aflyttede alle samtaler. Når vi derfor gik ind på kablet og skar en kore over for at bruge den til vores forbindelse, måtte der på den danske ende af koren øjeblikkeligt indskydes en modstand, der var således konstrueret, at de tyske måleapparater opfattede fejlen som liggende nogle kilometer

længere borte, altså ude i Øresund. Fejlen kunne da forklares som værende et brud, måske fremkommet ved en dybtgående dampers oversejling.

Første skridt var derfor hurtigt at grave ned til kablet, åbne det, skære en kore over, indskyde den nævnte modstand og forlænge den løse ende til det sted, hvorfra vi selv ville telefonere. Alt dette, herunder de ikke ubetydelige jordarbejder, skulle udføres hurtigt, da det var vigtigt at jorden snarest blev kastet til igen og alle spor slettet for det tilfælde, at tyskerne skulle få mistanke til deres egne måleapparater og måtte ønske at se nærmere på kablets landende.

Gennem folketingsmand Aksel Møller fik vi borgmesteren i Gentofte kommune til at meddele den tilsynsførende på Charlottenlundfortet, fhv. sergent Kristoffersen, at vi ville komme for at udføre visse arbejder på fortet og at vi skulle have et rum stillet til rådighed. Kristoffersen var nok klar over at der foregik mere end han kendte til, men at der blev oprettet en illegal telefonlinje til Sverige vidste han ikke.

Den 19. juni 1944 blev arbejdet udført af undermester Samuelsen og de to telefonmontører Nielsen og Sandberg. Ingeniør Ellekilde gik ind på kablet, foretog et prøveopkald til Sverige, indskød sin modstand, som han selv havde lavet som amatørarbejde, og forlængede den frie ende af koren til et lille kontor på Charlottenlundfortet; det lå i en mindre bygning, der i sin tid var blevet anvendt som badeanstalt for fortets besætning.

Arbejdet var færdigt henved klokken 14, og Ellekilde skyndte sig ind til post- og telegrafvæsenet for at være i nærheden, når tyskerne opdagede, at »et anker havde beskadiget kablet i Øresund«.

Selve telefonen var anbragt i et skab i kontorets baglokale. Den havde stikprop til en stikdåse, der sad i væggen og var således indrettet, at der skulle skrues et ekstra ben i stikproppen for at få telefonen til at virke. Dette ekstraben fjernede vi hver gang, vi havde benyttet telefonen.

Under selve arbejdet den 19. juni med optagning af kabel m. v. havde vi et beskyttelsehold rede i Charlottenlund skov. Der blev dog ikke brug for det.

Nogle dage senere kunne Ellekilde meddele, at tyskerne havde fundet fejlen og åbenbart affundet sig med den. Vi kunne altså begynde at tage telefonen i brug. Dens dæknavn blev »Pilken«, og jeg indviede den den 4. juli, en passende måde at fejre vore allierede, amerikanernes, frihedsdag på. Fra den dag og til befrielsen blev Pilken benyttet mindst et par gange om ugen. Meget få kendte dens eksistens og endnu færre dens placering. Men selvsagt havde vi sikret os dens fortsatte brug, selv om nogen af os skulle blive arresteret. I begyndelsen blev den i hovedsagen betjent af premierløjtnant Sivertsen. Selv benyttede jeg den, når der skulle træffes særlige aftaler, bl. a. vedrørende våbentransporten. Da Sivertsen senere fik andre vigtige opgaver, blev det min kone, Lis, der gennem et par måneder passede den mindst et par gange om ugen.

Det er en gammel militær regel at man altid skal have en reserve. Og da Pilken var godt igang, henvendte jeg mig derfor atter til ingeniør Ellekilde og lod ham forstå, at skulle der ske noget med Pilken, ville en reservetelefon ikke være af vejen. Ellekilde forstod fuldt ud problemet, og da han havde gennemtænkt det, fandt han frem til en løsning, der ikke lignede Pilken alt for meget.

Den nye telefon til Sverige, som fik navnet »Lystren«, blev oprettet i kælderens under Helsingør posthus. Post-

mester *Gunnar* var straks lydhør overfor Ellekildes henvendelse, og det viste sig at være så heldigt, at Sverigeskablet i kælderen også gik igennem postmesterens private kælder. Stort set gik man frem på samme måde som ved oprettelsen af Pilken. Man trak vores ende af ledningen op i postmesterens private lejlighed, hvor vi havde tænkt os, at vi så kunne passe telefonen. Set fra postmesterfamiliens synspunkt var dette nu ikke nogen helt god idé. I stedet blev der sat lydisolierende cellotexplader op i kælderen, således at vi kunne foretage opkald fra selve kælderrummet. Der var dog den ulempe, at post- og telegrafvæsenets personale havde garderobe og toilet i kælderen ved siden af. Dog, stort set gik det godt, selvom der var betydelig mere uro omkring denne telefon end om Pilken. Vi kom fx. under vejrs med, at andre illegale kredse havde planer om at gå ind på kablet ude ved Grønnehave. Det lykkedes os ved forhandlinger at få dette afværget, men tilbage blev en del rygter om illegal telefonforbindelse til Sverige fra Helsingør, så det var nødvendigt for os at benytte Lystren med varsomhed og kun med store mellemrum.

En unødvendig forskrækkelse fik vi, da nogle telefonfolk i Helsingør blev arresteret af tyskerne. Den 20. februar meddelte Gestapo distriktsingeniør *Granø*, under hvem Helsingør hørte, at der næste dag skulle foretages en større eftersøgning i Helsingør for at opspore mulige lyttearrangementer, herunder om man var gået ind på kablerne. Ingeniør Ellekilde var ude at sejle med et kabelskib. *Granø* telefonerede så til postmesteren og bad denne om at fjerne telefon m. v. fra kælderen. Med et par betroede folk til hjælp fik postmesteren alt fjernet og kørt bort i en ambulance. Der skete ikke mere, for tyskerne foretog sig intet videre. De fandt derimod en lyttepost i Olaigade i Hel-

singør, hvorfra der var trukket ledninger til aflytning af nogle luftledninger, ligesom de fandt frem til nogle primitivt udførte lyttearrangementer i telefoncentralens krydsfelt, og hermed syntes de at lade sig nøje. Vi lod dog Lystren i ro i nogen tid. Først i marts kom den igang igen og fungerede nu lige til 5. maj 1945. I denne tid blev den passet af fru *Wentzel-Petersen*. Nogen større betydning fik Lystren ikke. Men den fungerede som reservetelefon og havde naturligvis været helt uvurderlig, såfremt Den danske Brigade var gået i land i Helsingør under kamp.

Til supplerung af radioforbindelsen til London, sejl- og telefonforbindelserne til Sverige oprettede vi også, dog nærmest som en reserve, et antal retningsbestemte radiostationer, der bl. a. virkede fra Høje Skodsborg. Stationerne blev afprøvet med mellemrum og virkede som de skulle, men da ingen af de andre forbindelser svigtede, fik de ingen større betydning.

Endelig kan nævnes, at vi i marts-april havde natlig forbindelse til Sverige pr. hurtigbåd. Det var vanskeligt at finde et sted, hvor en sådan båd kunne løbe nogenlunde sikkert ind til kysten, fordi dens motorstøj ikke kunne dæmpes. Premierløjtnant Sivertsen, som passede denne rute, fandt ud af, at det sted, hvor man sidst ville vente at en hurtigbåd gik ind, var ved det lave terræn ved Brøndbyerne syd for København. Her kunne en hurtigbåd ikke gå helt ind til kysten på grund af den ringe vanddybde, og derfor var den tyske bevogtning meget lemfældig. Men båden gik ind så langt den kunne; de sidste hundrede meter fra en badebro og ud til båden måtte man dog vade. Store mængder af post, mikrofilm m. m. samt en del personer blev transporteret over med denne rute, der jo nok har haft et par forkølelser på samvittigheden.

En aften i vinteren 1944-45 skulle jeg til møde i Klampenborg med nogle politikere og et par medlemmer af Lille Stab. Jeg var sent på den, og i Hellerup tog jeg en taxa. Generatoren klaprede, og vi sneglede os ud ad Nye Strandvej. Normalt kørte man ikke i bil, det var der en vis risiko ved. Men jeg syntes ikke, jeg kunne lade Vilhelm Buhl og andre ældre herrer sidde og vente på en yngre mand.

Nu havde jeg samme dag overværet en våbenankomst, vistnok i Tuborg havn, jeg kom lige derfra og bar stadig min pistol på mig. Og så – midt på Strandvejen – var der stor tysk afspærring. Biler og personer blev grundigt undersøgt. Der sad jeg med min pistol. At springe ud og søge at skyde sig fri ville være galmandsværk, for der var godt en snes stærkt bevæbnede tyske politisoldater og pigtrådsspærring for og bag. Altså blev jeg siddende, idet jeg med højre hånd stadig holdt fast i en af vognens læderstropper. Døren blev revet op og ind kom en Feldweibel. »Wohin fahren Sie?« spørger han. »Nach Klampenborg zum Kartenspiel,« svarer jeg og ser fornærmet ud. Han undskyldte, at han måtte undersøge mig for våben, og jeg lod ham gøre det uden at fjerne hånden fra læderstroppen. Tyskeren følte op under armene, hvor man normalt havde pistolen hængende, videre langs bukse- og baglommer, hvor man bar de mindre pistoler. Så sagde han høfligt undskyld og forlod bilen, mens jeg tørrede den kolde sved af panden og sagde: »Kør!«

Ankommet til Klampenborg fik jeg en drink, og således styrket forklarede jeg grunden til forsinkelsen og årsagen til min mirakuløse redning. Den skyldtes ganske simpelt at jeg hverken havde pistolen under en af armene eller i en af lommerne, men på maven. Der var syet en hemmelig lomme indvendig midt foran i mine benklæder, og her sad skyderen. Dette arrangement forudsatte naturligvis at man ikke bul-

nede for meget ud på dette sted. Jeg husker Hedtoft sige: »Tænk, at man lader sit tøj sy med lomme på maven!«

Normalt bar jeg ikke våben ved den slags lejligheder, men kun når der var en vis sandsynlighed for at det kunne komme i brug. Men jeg havde ikke kunnet nå hjem og lægge pistolen fra mig.

Til mine medarbejdere plejede jeg at sige: »Brug den gode, gamle sporvogn og kun bil, når vi er mange og bevæbnede og ude i særligt ærinde, som fx. beskyttelsestjenesten ved våbenmodtagelser.« Og hvorfor sporvognen? Jo, hvis man stod på forperronen, kunne man se om sporvognen ville blive standset af en gaderazzia. Skete dette, lagde man sine papirer, måske de meldinger man skulle sende pr. radio til London eller via Pilken til Sverige ned i den kasse til brugte billetter, der sad til venstre på forperronen; her kunne man også skjule en mindre pistol. Når razzia'en var forbi, kørte man videre til endestationen, hvor man fik vognstyreren til at åbne beholderen, og så fik man de fordægtige ting tilbage.

I den sidste tid af besættelsen fandt der ofte »clearingmord« sted, dvs. mord på som regel ganske sagesløse og tilfældigt udsete ofre, eller på personer om hvem man vidste at deres holdning var klart anti-tysk. Man lærte at nærme sig fordægtigt udseende personer med forsigtighed. En aften da vi kom hjem til vores hus i Hellerup stod der en mand foran lågen der tydeligvis bar en maskinpistol under overfrakken. Vi sagtnede farten, og selv stak jeg min højre hånd op under frakken ved venstre skulder – for den indviede et tegn på, at man var bevæbnet og klar til at skyde. Der skete imidlertid ingenting, manden, der hele tiden havde set mig ind i øjnene, fjernede sig tøvende.

Lad mig springe nogle hundrede år tilbage i tiden. Heller ikke den gang var forholdene altid lige fredelige. Mine for-

fædre stammer fra Vendsyssel. I gamle dage var familiefejder ikke ualmindelige. Man angreb gården, brændte en eller flere bygninger af og drog afsted igen. Så var der fred indtil næste generation kunne hævne. Det var efter et sådant angreb at min tip-tip eller mere oldemor skrev omtrent således i sin dagbog: »... og så angreb de gården, manden, en søn og en daglejer blev slået ihjel og det var møj kivsomt.« Sarte var de vendelboer ikke.

Jeg husker et møde med »Camillo« Jørgensen, som var kaptajnløjtnant ved 1. regiment. Mødestedet var en aldersrentenyder Jensens lejlighed i Blågårdsgade. Lige efter Camillos ankomst så jeg ud af vinduet og fik øje på en af de sædvanligt cottoncoat-klædte mænd, der med maskinpistolen under frakken holdt huset under observation, utvivlsomt ventende på forstærkning. »Afsted, Camillo,« sagde jeg, »han skyder næppe her, hvor der er mange mennesker, men lad os komme afsted i en fart.« Vi kom ned på gaden, hvor vi lod den ukendte forstå at også vi var bevæbnede. Så gik vi om det nærmeste hjørne, kom ned til Nørrebrogade og sprang på en sporvogn i fart.

En uges tid efter blev Camillo arresteret og sendt til koncentrationslejr, hvorfra han aldrig kom tilbage.

De kom tættere på. Fra 14. januar 1944 var *Otto Bovensiepen* chef for det tyske sikkerhedspoliti i Danmark. Vi fik engang lejlighed til at læse en af hans rapporter til Hitler. Vi kunne »låne« den en kort tid. Jeg ringede til premierløjtnant Blixenkrone-Møller, som omgående kom og tog mappen med til sit kontor, hvor han lavede en fotokopi af rapporten, som blev bragt tilbage på rekordtid. Mikrofilmen gik straks til Sverige.

Om aftenen var der møde i Lille Stab. Dengang bestod den

af kaptajnerne Hjalf og Amtrup samt Klint, der var blevet kaldt hjem fra Sverige efter kaptajn Ahnfeldt-Møllerups arrestation, og mig selv. Jeg læste lidt op af rapporten, som forekom os alvorlig nok, for der stod bl. a. at tyskerne havde kendskab til vores virksomhed og at kaptajn Hjalf og jeg var eftersøgt af Gestapo og deres danske hjælpere. Vi vedtog nu ikke mere at gå ud i dagslys og at holde os lidt i baggrunden et stykke tid. Men den 21. marts 1945 blev vi atter »dag-dyr«, for da blev Shellhuset bombet, og det betød en lettelse af situationen både for os og for den civile modstandsbevægelses folk, idet Gestapoarkiverne gik op i flammer.

I modsætning til hvad der almindeligvis bliver fortalt, var bombningen af Shellhuset (Gestapos hovedkvarter i København) planlagt i København, og der var herfra anmodet om dens udførelse længe før den sidste faldskærmschef, Ole Lippmann, kom til Danmark. Der var forlængst udarbejdet en minutøs plan for angrebet. Den var lavet af erfarne danske flyverofficerer og sendt til London.

Men englænderne valgte en anden indflyvningsretning. De vidste ikke at jernbanemasterne her var højere. En af maskinerne, det var Mosquitos, ramte en mast, den styrtede ned ved den franske skole. De næste lavtflyvende maskiner troede derfor, at dette var målet og kastede deres bomber, hvorved en af krigens tragedier, ødelæggelsen af den franske skole på Frederiksberg Allé, fandt sted. Mange af børnene og nonnerne omkom. Det er naturligvis omsonst idag at spørge sig, om denne ulykke kunne været undgået, hvis man havde fulgt den herfra udtrykkeligt angivne indflyvningsretning over Frederikssund.

I Shellhuset sad kaptajn Ahnfeldt-Møllerup fangen. Han kendte alt om bombningen, han kendte indflyvningsplanen. Han vidste at stedet en dag ville være bombemål, og han

røbede det aldrig. Kan man forestille sig en større belastning: at sidde fangen i et hus, mod hvilket man selv har anmodet om bombeangreb? Han var en enestående god kammerat og en enestående god soldat, hvad han tilfulde beviste, tilsidst med sit liv.

Mellem de fanger der undslap var to af Frihedsrådets medlemmer, Mogens Fog og Aage Schoch. Den ene af dem tillagde vi ikke nogen større betydning, den anden, Mogens Fog, havde ved adskillige lejligheder klart vist sin animositet overfor hærens folk. Ingen udover Frode Jakobsen og Børge Houmann havde et så indgående kendskab til den civile modstandsbevægelses detaljer som Mogens Fog. Så meget desto mere beklageligt var det at netop Fog den skæbnesvangre dag, da han blev arresteret, havde ladet hånt om de simple sikkerhedsforanstaltninger, der var foreskrevet. Det styrkede heller ikke vores tillid til Rådet at så mange detaljer fra dets arbejde, fx. hidtil ukendte medlemmers identitet, blev røbet mens disse to sad arresteret. Men det er først længe efter at jeg erfarede, at både Frode Jakobsen og Mogens Fog førte dagbøger og foretog notater over de begivenheder de var involveret i, så meget desto mere som forbudet mod den slags nedskrivninger stammede fra Frihedsrådets egne folk. Jeg kender ingen ansvarlig officer, som førte dagbog. Denne lydighed mod foreskrevne regler svækker naturligvis vor fremstilling af begivenhedernes forløb, idet så mange af de detailler, der giver fortællingen glans, er gået tabt i årenes løb. Det eneste jeg gemte var optegnelser i kode over de meget store pengebeløb jeg fik udbetalt til fordeling, så jeg ved senere lejlighed kunne gøre rede for anvendelsen på rette sted. Disse notater blev skjult i syltetøjsglas hos en tante, indsvøbt i et beskyttende omslag. Og der stod de på hylderne i hendes spisekammer til krigen var slut.

Jeg havde på det tidspunkt da Shellhusbombardementet fandt sted en lille lejlighed i Dronningegården. Da den var umøbleret, anbragte jeg nogle møbler jeg havde fra min fader, der var død kort forinden. En aften sidst i januar 1945 havde jeg et ærinde deroppe. Nogle timer efter at jeg havde forladt stedet, kom det tyske politi. De tvang en af mine venner der var arresteret, til at banke på og råbe: »Svend, luk op, det er NN.« Da ingen lukkede op, sprængte de døren. I håb om god fangst blev de siddende deroppe i to dage. Da de gav op og forsvandt, fjernede de alt. Med alt mener jeg ikke alene møbler og almindelige brugsgenstande, selv telefonen skar de af. Møblerne blev kørt til Shellhusets kælder. Og en skønne dag, den 21. marts 1945, gik min faders gamle møbler op i røg.

9. Folkestrejken

Der havde i de jyske og fynske byer i sommeren 1944 været tilløb til folkestrejker. Den københavnske udspillede sig i dagene efter den 25. juni, da dr. *Werner Best* – fra 1942 rigsbefuldmagtiget i Danmark – lod bekendtgøre, at han ville indføre spærretid fra klokken 20 til klokken fem næste morgen. Det var i den varme sommertid, og blandt arbejdere med kolonihaver vakte det raseri. Når der imidlertid tales om en »spontan« strejke, er det naturligvis noget vrøvl. I *Politikens* »Besættelsens hvem, hvad, hvor« skriver Chr. Tortzen: »Nærmere undersøgelser godtgør, at den almindelige opfattelse af disse strejker som spontane i udspring og forløb ikke holder stik. Der var overalt tale om en bevidst organisation og agitation, og folk fra modstandsbevægelsen, i første række kommunisterne, var særdeles aktive. – Omfattende strejker fandt sted i det besatte Europas lande i 1942–43, især i Holland, Belgien, Frankrig, Grækenland og Norditalien« (s. 202).

Der er ingen grund til at betvivle, at disse strejker var koordinerede via de kommunistiske partiers specielle radioforbindelser til hinanden.

For Danmark kunne denne strejke meget vel være blevet ligeså skæbnesvanger som opstanden i Warszawa en måned senere blev det for Polen. Men besindige folk blandt de dan-

ske politikere i samarbejde med den tyske søfartssagkyndige *Georg Duckwitz* forhindrede dette.

Den 27. juni 1944 udsendte det illegale »Land og Folk«, kommunisternes blad, en kraftig opfordring til Københavns befolkning om at slutte op omkring strejken. Den blev fulgt. Dagen efter, en onsdag, gav tyskerne efter med hensyn til spærretiden. Fagforeningerne manede til mådehold og eftergivenhed, men uden resultat. Modstandsbevægelsens krav var de tyske standretters ophævelse og tyskernes håndlangere bort fra byen.

Om fredagen løb strejken løbsk. Al sporvejs- og S-togs- trafik standsede, og byen syntes på randen af revolution. Den samme dag blev udenrigsministeriets direktør, Nils Svenningsen, kaldt til dr. Best, der stillede et ultimatum: nu skal strejken slås ned, ellers vil tyskerne selv sørge for at den hører op. Men nu blev elektriciteten afbrudt og arbejderne på værkerne gik hjem under påskud af at de frygtede for tysk besættelse af virksomhederne. Tysk besættelse af værkerne følger, og nu afspærres hovedvejene til og fra byen af tysk militær.

Om fredagen forfatter politikere og departementschefer et opråb, der imidlertid bliver afvist af dr. Best. Samtidigt holder de medlemmer af Frihedsrådet, der er i byen og tør komme, et møde i Gothersgade oven over Hjorteapoteket, en lejlighed Mogens Fog har skaffet. Rådet erklærer sig villigt til at støtte et opråb til befolkningen men stiller nu nye krav: Schalburgkorpset skal bort fra byen. Det var et slags nordisk SS-korps under ledelse af den fhv. leder af »Frikorps Danmark«, K. B. Martinsen og talte omkring fem hundrede medlemmer, der terroriserede byen med de såkaldte clearingmord og med de ødelæggelser i flæng, bl. a. af Tivoli, der fik navnet »schalburgtage«.

Gennem Herman Dedichen (kontaktmand mellem Frihedsråd, politikere og hær, mod slutningen af krigen klart skeptisk overfor Rådet) fik Vilhelm Buhl kontakt med Rådet sent samme aften. Men rådsmedlemmerne holdt stædigt fast ved alle krav og udsendte deres proklamation lørdag morgen, medens tyske maskiner fløj lavt henover byen: *strejken skal fortsætte*.

Lørdag formiddag sendes Svenningsen til Dagmarhus, men Best nægter at tage imod ham. Senere på dagen, klokken 12.30, får han dog en samtale med Best, der pludselig viser sig forhandlingsvillig. Han stillede dog sine krav: han forlangte den embedsmand fjernet der havde den øverste myndighed over politiet, departementschef *Eyvind Larsen*. Efter Best's mening har det danske politi klart stillet sig på modstandsbevægelsens side. Han krævede også fagforeningernes formand, Eiler Jensen fjernet. Medens diskussionerne om fjernelse eller ikke af Eyvind Larsen er i fuld gang, kommer der krav fra Best om at det danske politi skal standse gadeoptøjerne.

Men endnu en person er inde i billedet, tilsyneladende på Best's side. Det er Georg Duckwitz, der ganske vist som tysker var medlem af NSAP, men som snart fik nok af nazismen. Han var dog blevet dr. Best's fortrolige og formåede at påvirke ham i mange situationer. Det var fx. Duckwitz, der havde forsøgt at standse aktionen mod jøderne i oktober 1943. Det lykkedes ikke, men den blev i hvert fald ikke så omfattende som oprindeligt tænkt. Uden at informere sine overordnede tog han til Sverige og fik en slags aftale om at modtage de flygtende jøder.

Duckwitz havde god kontakt med H. C. Hansen og Hans Hedtoft, og det var takket være disse kontakter han kunne

gribe ind, få ny gang i forhandlingene og afværge en katastrofe.

Lørdag aften, den 1. juli, lykkedes det Duckwitz at få et møde i stand med Buhl, H. C. Hansen og Hedtoft, efter sige i en af politiets vogne. Forhandlingerne endte med at Duckwitz tog fra mødet med danske indrømmelser, der kunne give Best mulighed for tilsvarende tyske uden at tabe ansigt overfor det af ham forhadte Gestapo.

Der blev åbnet for vand, gas og elektricitet søndag aften. Politikernes opråb havde båret frugt. Men endnu var strejken langt fra endt. Frihedsrådet ville ikke give sig, og folket fulgte Rådet – i virkeligheden en håndfuld tilfældige mænd, der nu spillede bold med Danmarks skæbne. Det forlød, at general v. Hanneken overvejede at sende en straffeekspedition til København. Foran disse udsigter fik departementschef *H. H. Koch* allerede om lørdagen et møde med Aage Schoch og Frode Jakobsen, formidlet af og bragt i stand af professor Brandt Rehberg. De to parter stod stejlt overfor hinanden. Frode Jakobsens hovedkrav var stadig: Schalburgfolkene bort fra København. Og såvidt det kunne skønnes havde Rådet befolkningen bag sig. Endelig om mandagen, den 3. juli, lykkedes det Koch at overbevise Rådets hidtil stejleste medlem, Mogens Fog om, at nu var det i sidste øjeblik, hvis katastrofen skulle afværges. Koch kom med løfter om at Schalburgkorpset ville blive fjernet, og nu kunne Fog bringe denne meddelelse til sine fæller i Rådet, Frode Jakobsen, Aage Schoch og Børge Houmann, der ventede på mødestedet i Gothersgade. Rådet gav sig. En frygtelig fare var afværget.

Det hedder om de dage i Frode Jakobsens erindringsbog (I, s. 218): »Blandt de titusinder, der strømmede ud af byen

for week-enden, var størsteparten af Frihedsrådets medlemmer. De vidste jo ikke, at der ingen vej var tilbage. Kun Aage Schoch og jeg kunne mødes ...» Og videre: »Om søndagen var de fleste af Frihedsrådets medlemmer stadig lukket ude fra byen. Men departementschefstyret søgte os. Departementscheferne var i kontakt med både tyskerne og politikerne. Man havde endelig indset, at strejken kunne ikke standses af andre end af Frihedsrådet ...«

Det var et stort ansvar at tage. Og for mig er det uforklarligt, at medlemmerne af det råd, der mente sig i stand til at regere Danmark, i modsætning til departementscheferne altså forlod byen og ikke kunne finde udveje til at komme derind igen. Eller: måske ikke *turde*. For vejen frem og tilbage var hele tiden åben for den, der ville. Jeg boede dengang i Dronningegården og havde livet i Borgergade og Adelgade på nærmeste hold. Det var dengang folkelige gader, og sammenholdet mellem beboerne var beundringsværdigt. Hvor mange anede, hvilken skæbne man udsatte dem for?

Vore folk kom imidlertid mindst to gange daglig ud af byen og tilbage igen med efterretningsstof. Det var ikke vanskeligt. Man gik blot langs Lyngbyvej, der ganske vist var afspærret, men vest for vejen kunne man gå fra kolonihave til kolonihave, uantastet om end med lidt besvær, ud og ind i København under hele strejken. Foruden departementscheferne forblev også alle de ledende politikere i byen under strejken i disse skæbnesvangre dage.

Det kunne være blevet en katastrofe, havde ikke departementschef Koch med al sin autoritet resolut grebet ind overfor Rådet. Nogle dage før strejken blev afblæst, var jeg til et møde med Hedtoft og H. C. Hansen. Pludselig ankom Duckwitz, meget opbidet. Nu kunne han ikke længere paci-

ficere sine landsmænd, nu ville de gribe til hårde metoder! Dr. Best's og politigeneral Panckes prestige stod på spil. Op af lommen tog han et kort over København. På dette var der indtegnet to firkanter, den ene dækkende Nørrebro og den anden dele af Vesterbro, fortrinsvis Istedgadekvarteret. Disse områder ville nu blive afspærret og derpå angrebet med fly, skibsartilleri og feltartilleri. Det sidste stod allerede på Sjælland. Duckwitz sagde omtrent følgende: »Blæs dog af, Frihedsrådet har jo sejret, og der er grænser for hvor langt man kan gå.«

H. C. Hansen spurgte: »Hvad betyder det?« Jeg kunne fortælle de to politikere, hvad der kunne ske hvis tyskerne satte hårdt imod hårdt og lod Wehrmacht – den tyske værnemagt – slå strejken ned: »Flyangreb,« sagde jeg, »hvor frygtelige de end er, er tidsbegrænsede. Skibsartilleri er uhyre nøjagtigt, men den store begyndelseshastighed vil nok begrænse skydningen på grund af udslidning af rørene. Men feltartilleriet kan fortsætte døgn efter døgn. I et divisionsartilleri er der mindst tre artilleriafdelinger hver med fra 12 til 18 kanoner eller haubitser – altså mellem 36 og 54 stykker skyts. At have tre divisioners artilleri rundt om København er en let sag. De *er* allerede på Sjælland. Dette skyts skyder let ti skud pr. minut. Hvis man vil fortsætte gennem timer eller døgn, nedsætter man skudhastigheden til ca. to skud pr. minut pr. piece. Men med tre divisionsartillerier ville det give to à tre hundrede skud pr. minut over et tæt beboet område.« – Det ville have givet titusindvis af døde og sårede i hvert af de to områder alene.

H. C. blegnede, Hedtoft blev rød og Duckwitz var synligt nervøs. En meget indtrængende appel blev herpå rettet til befolkningen fra politikernes side.

Frihedsrådet spillede højt i de dage. Warszawaopstanden

en måned senere viste *hvor* højt. Denne by blev som bekendt næsten jævnet med jorden og de overlevende frihedskæmpere sendt til tyske tilintetgørelseslejre. Jeg, og andre med mig, har naturligvis tænkt på, om man fra kommunistisk side i virkeligheden har ønsket et sådant opgør, som ville have skabt de kaotiske forhold i Danmark, som senere kunne gøre en magtovertagelse mulig.

10. Invasionsrygterne

Det var i foråret 1944 at Flemming Muus kom fra London med en plan om organisation af alle modstandsstyrkerne. Det drejede sig ikke om sabotagegrupperne, men simpelthen om de militære styrkers støtte til en allieret invasion, som formodedes at skulle finde sted i Jylland. Invasionen kom ganske rigtigt nogle måneder senere, den 6. juni 1944, som bekendt dog ikke i Danmark men i Normandiet. En invasion i Danmark var naturligvis ikke udelukket, og vi måtte derfor tage Muus' planer til efterretning. Men midt i arbejdet måtte vi spørge os: var det sandsynligt, eller kun et bluffnummer for at gøre tyskerne usikre? Vi huskede meget vel Churchills manøvrer under første verdenskrig. Hans Dardanellerfelttog bedømmes nu af krigshistorikere som strategisk rigtigt. Det kunne have forkortet krigen at afskære tyrkerne forbindelsen med Tyskland. Når operationen mislykkedes, var det på grund af dårlig taktisk gennemførelse. Et nyt forsøg ved Suvlabugten blev udført endnu dårligere rent taktisk. Men der var dog en teoretisk mulighed for at den samme Churchill kunne tænke sig en slags »Dardaneller-aktion« fx. mod Esbjerg med det sigte at skære Jylland over og derved afskære de tyske tropper i Nordjylland og Norge fra kontinentet. Vi turde i hvert fald ikke i foråret 1944 se bort fra denne mulighed.

Vi måtte altså regne med kamp i tilslutning til invasionsstyrker. Derfor satte vi alt ind på at fremme våbenimporten og gøre efterretningstjenesten så effektiv som muligt. Flere folk blev sat ind, talløse cykledæk blev slidt op, når de for landet rundt for at kortlægge de tyske tropper.

Selvsagt fik vi ingen klar besked, blot antydninger og visse svage tegn. Den franske modstandsbevægelse, der, som vi ved, var særdeles effektiv i kamp, fik først besked om den forestående invasion i Frankrig dagen før D-dag. Det er jo klart, at overraskelsesmomentet er en af de vigtigste militære faktorer og kan spare mange menneskeliv. Overraskelsen kan være tidsmæssig, den kan være stedmæssig, eller den kan dreje sig om nye våben. Invasionsstedet i Frankrig blev gennem måneder sløret bl. a. ved bombeangreb mod Kanal-kysten, og det lykkedes at få tyskerne til at lade deres 15. armé forblive i dette område endog efter, at invasionen var iværksat. De troede nemlig, at invasionen i Normandiet kun var en forløber for den egentlige invasion i Kanalområdet. (Omfattende litteratur belyser dette).

Overraskelse med nye våben er kendt fra næsten alle krige. Et betegnende eksempel er anvendelsen af de tyske 42 cm mørsere i 1914. Ingen kendte dem. De havde været skjult på den tyske artilleriskydeskole. Pludselig blev de sat ind mod de belgiske forter ved Liège. Disse forter var bygget til at modstå 30 cm skyts. Det var tungt dengang, transporten var vanskelig og automobilen var jo også nyt dengang. De nye tyske mørsere pulveriserede de første forter, bl. a. Fort de Loncin. Den moralsk nedbrydende faktor var så stærk, at de fleste andre forter faldt uden at være ødelagt.

En tysk batterichef skrev 1918 om sine oplevelser med disse tunge haubitser. Nogle år efter Liège beskyder han franske skyttegrave med dette skyts. Han holder en pause, og hvad

ser han: en poilu står roligt op fra skyttegravnen og begiver sig sindigt, ryggede en cigaret, tilbage over det sønderskudte terræn med en melding til bataillonnen. Skræk og panik overfor det nye våben eksisterer ikke mere, overraskelsesmomentet var borte. Krigshistorien er fuld af eksempler på overraskelse, og vi kunne naturligvis i foråret 1944 ikke se bort fra en sådan mulighed i de allieredes krigsførelse. Vi drøftede sagen men kom til det resultat, at et angreb på Jylland (Esbjerg) næppe var sandsynligt, af den simple grund at det ikke kunne være afgørende. Det måtte i givet fald være en diversion (en operation der ikke er afgørende, men som tjener til at vildlede fjenden). Selv en sådan måtte vi være rede til at støtte. At vi på en eller anden måde og et eller andet sted i Danmark skulle sættes ind i kamp troede vi på lige til det sidste. Derfor var foråret 1944 meget spændende og meget krævede.

11. Nogle episoder

Fra midt i 1944 til krigens slutning var oberstløjtnant *H. J. Pagh* min næstkommanderende. Han skulle være så meget inde i arbejdet, at han kunne erstatte mig, hvis jeg faldt fra. Vi havde et fortrinligt samarbejde, selvom vi passede på ikke at mødes for ofte og ikke at ses for meget sammen.

I sin egenskab af flyver var Pagh hovedpersonen i følgende episode, der foregik i Kastrup lufthavn. I foråret 1945 var man indstillet på at redde så meget som muligt, når kapitulationen kom, herunder flyvepladserne og først og fremmest den i Kastrup.

Vi fik kontakt med den tyske kommandant på flyvepladsen, først gennem mellemmænd, senere førte Pagh direkte samtaler med ham. Han var indstillet på mod en klækkelig betaling at sikre os, at startbanerne og bygningerne ikke blev sprængt i luften. Dette var ellers vel forberedt, og der var støbt huller til sprængladninger i og ved startbanerne.

En dag meddelte Pagh, at han havde brug for en kvart million, og den fik han. Den tyske kommandant skulle have 75.000 kontant, resten skulle deponeres i Silkeborg Bank. Han fik pengene. Så vidt jeg ved kom det deponerede beløb aldrig til udbetaling. Man kan vel sige, at 75.000 var en god investering, når det gjaldt at redde den lufthavn, hvis startbaner alene havde en værdi af ca. 10 millioner.

Vi lod kommandanten forstå, at vi konstant ville overvåge, at der ikke kom sprængstof i hullerne, og at det ville gå ham meget ilde, hvis sprængning alligevel fandt sted. Om kommandanten fik nogen glæde af sine penge er et andet spørgsmål, thi få måneder efter fandt der jo pengeombytning sted.

En dag i foråret 1945 blev jeg kaldt til Vilhelm Buhl, der sagde omtrent således: »Vi forbereder at evakuere kongen, hvis situationen byder det. Derfor er der gravet en tunnel fra Amalienborg til Balticas gård i Bredgade. Kongen kører nu i rullestol, og det skulle være muligt at køre denne gennem tunnellen og til en ambulance, der venter i Balticas gård. Den kører så via Gentofte Amtssygehus til en privatbolig. Vil De gennemprøve dette foretagende og sige god for arrangementet?«

Jeg sagde »javel« og fik forbindelse med kaptajn Brockenhuus-Schack, der dengang var kaptajn i Livgarden.

I dag er det mig ikke muligt at huske, om vi sammen gik gennem denne tunnel. Men jeg husker da, at vi kom ud af en luge i Balticas gård i Bredgade og kørte derfra til Gentofte Amtssygehus, ned gennem »modtagelsen«, fortsatte og kom op på en villavej på den anden side af sygehuset. Så rundt om et par hjørner, og vi stod i overlæge Wulffs have.

Alt havde fungeret fint. Vi så de værelser, som kongen eventuelt skulle benytte.

Nogle dage senere gik jeg til Buhl og meddelte ham, at efter mit skøn var alt særdeles vel planlagt. Men heldigvis, det blev ikke nødvendigt at bringe planen i anvendelse.

Vilhelm Buhl er ofte efter krigen blevet udsat for angreb fra modstandsfolks side. Efter mit skøn er det ikke retfærdigt. Selvsagt mødte jeg ham kun få gange; det lå jo langt over

mit niveau at forhandle med statsministeren. Men jeg husker ham tydeligt fra et møde i Amaliegade. En »etat« var nylig gået under jorden, choket var stærkt og nogle af de ældste i etaten kunne ikke rigtigt tage det. Der var en del diskussion om, hvad man kunne nu, og hvad man ikke kunne. Det er jo også svært den ene dag at være lovens vogter og den næste at være med til at bryde den. Så rejste Buhl sig og sagde bestemt og med megen myndighed: »De herrer bedes huske, at nu er det tid at gøre dagens gerning.« Lang tavshed. Derefter var alle enige og forhandlingerne kunne afsluttes. Denne ene sætning fra en mand med naturlig myndighed satte tingene på plads og blev grundlaget for et fortrinligt samarbejde, der varede længere end krigen ud.

12. Georg Duckwitz og Danmarks befrielse

I flere afgørende situationer under besættelsen var det en tysker, der kom til at spille en afgørende rolle til fordel for det land, hans landsmænd havde besat. Det drejer sig om *Georg Duckwitz*, der senere, efter krigen, blev tysk ambassadør i Danmark.

Om hans virke her i landet har oberstløjtnant Helge Klint skrevet en artikel i »Krigshistorisk Tidsskrift« december 1974: »*Duckwitz – forspil til kapitulationen på Lüneburger Heide den 4. maj 1945.*« Da jeg mener den er et vigtigt historisk bidrag til beretningen om Danmarks befrielse, aftrykker jeg den her in extenso, med Helge Klints tilladelse:

»Den skibsfartssagkyndige

G. F. Duckwitz var fra november 1939 til kapitulationen i 1945 knyttet til det tyske gesandtskab i København som sagkyndig i skibsfart.

Georg Ferdinand Duckwitz stammede fra en bremisk købmandsslægt, og han opholdt sig i Danmark som direktør for Kaffee Haag A/S. Han forstod og talte dansk udmærket. Efter sin hjemkomst til Tyskland meldte han sig ind i NSDAP og var en kort tid beskæftiget i Aussenpolitisches Amt. Han fik imidlertid hurtigt afsmag for nazismen og blev dens svorne modstander.

I årene op til krigen var Duckwitz ansat som prokurist i Hamburg-Amerika Linien, og de erfaringer han indhøstede her om internationale skibsfartsproblemer var baggrunden for, at han i 1939 sendtes til København. De første år befandt han sig i begivenhedernes periferi, men det lykkedes ham alligevel at modificere visse krav til dansk skibsfart.

Da det i efteråret 1943 trak op til aktion mod de danske jøder, søgte Duckwitz at afværge katastrofen, først ved at flyve til Berlin og søge at få det famøse telegram¹ standset, derpå begav han sig til Stockholm for at få den svenske regering til at intervenere og forberede den på den eventuelle flygtningestrøm. Da aktionen var uafvendelig, sørgede han for, at Hans Hedtoft og H. C. Hansen blev i stand til at informere jøderne om den forestående deportation.

Duckwitz kom også til at spille en rolle da han under folkestrejken i København i sommeren 1944 gennem sine gode danske kontakter bragte de stivnede forhandlinger ud af dødvandet og fik formuleret et mæglingsforslag, der muliggjorde dr. Best's retræte og forskånede København for katastrofen. Gennem vennen H. C. Hansen kom Duckwitz i sommeren 1944 i forbindelse med general Gørtz' illegale stab, først og fremmest med kaptajn S. P. Schjødt-Eriksen. Mellem denne og Duckwitz udviklede der sig et fortroligt forhold, som blev yderst værdifuldt i besættelsens sidste måneder.

I 1946 rejstes der – pro forma – afnazificeringssag mod Duckwitz. Han udarbejdede da bl. a. den redegørelse, som

1 Den 8. september 1943 sendte den rigsbefuldmægtigede i Danmark, Werner Best, et telegram til den tyske udenrigsminister, Ribbentrop, med forslag om at man nu, under undtagelsestilstanden tog stilling til jødespørgsmålet i Danmark. I telegrammet var de vanskeligheder fremhævet, som en jødeaktion ville medføre, og tanken var at opnå en afvisning af aktionen.

ligger til grund for denne artikel: »Die Kapitulation Hamburgs, ihre Vorgeschichte und ihre Folgen«.

Tyskland styres af en afsindig

Den 12. april 1945 fik Duckwitz besøg af Ministerialrat Boldt, der kom som kurer fra Hamburgs Gauleiter og Reichsanhalter Kaufmann med følgende budskab: Kaufmann havde den 7. april været til møde i førerhovedkvarteret i Berlin, hvor han havde en længere samtale med Hitler. Kaufmann var herefter ikke længere i tvivl om at Tyskland styredes af en afsindig, der på den mest ansvarsløse måde var besluttet på det tyske folks ødelæggelse. Kaufmann, der hidtil havde næret ubetinget tillid til føreren, besluttede sig ud fra sit indtryk den dag til at sige sig fri fra den centrale ledelse i Berlin og personlig at tage ansvaret for det område og de mennesker deri, som var betroet ham. Kaufmanns beslutning var truffet: For at undgå yderligere blodsudgydelse og ødelæggelse af resterne af de nordtyske byer ville han tilbyde betingelsesløs kapitulation m. h. t. Hamburgområdet og en stor del af Nordvesttyskland.

De opgaver som Kaufmann bad Duckwitz om at tage på sig var 1) at forsøge at vinde dr. Best for Kaufmanns plan, således at de politiske topfolk i Nordtyskland og Danmark – muligt også Norge – trak på samme hammel. Tilslutning forelå allerede fra Gauleiteren for Schleswig-Holstein, Lohse, og for Mecklenburg, Hildebrandt, samt Gauleiteren for Bremen og Oldenburg, Wegener; 2) at skaffe kontakt med London snarest muligt, for at meddele den allierede overkommando Kaufmanns villighed til at tilbyde kapitulation, således at passende militære dispositioner kunne træffes; først og fremmest drejede det sig om, hvad Kaufmann betegnede som en forudsætning for sin plan, nemlig at bri-

tiske tropper foretog et fremstød over Elben til Østersøen ved Lübeck. Først efter en sådan afsnøring af det nordtyske rum kunne Kaufmann hævde sin uafhængighed af Berlin.

Allerede den 13. april meddelte Duckwitz dr. Best, hvilket indtryk Kaufmann havde modtaget i Berlin og dennes beslutning. Selv om Best var klar over at blot at sympatisere med de Kaufmannske tanker på det tidspunkt var dødsens farligt, erklærede han sig straks rede til at følge Kaufmann. Best's stilling var yderst vanskelig, da al militær magt i Danmark lå i generaloberst Lindemanns hænder, og fordi politistyrken ikke var ham men dem höherer SS- und Polizeiführer Pancke – leder af tysk politi i Danmark fra 1943 – underlagt. Begge de nævntes indstilling havde længe været kendt og forbød deres inddragelse i den foreliggende plan.

Imidlertid blev Duckwitz og Best enige om, at denne allerede næste dag (den 14.) skulle tage til Silkeborg for endnu engang med henvisning til de hundrede tusinde tyske flygtinges skæbne, at søge at bevæge Lindemann til at trække sin allerede givne ordre til ødelæggelse af offentlige værker, havne- og kajanlæg og større skibe i Danmark tilbage. Lindemanns halsstarrighed holdt ham tilbage fra at gå med til mere end at ødelæggelserne først skulle iværksættes på hans udtrykkelige ordre.

Operation Lindemann

For at løse sin anden opgave satte Duckwitz sig i forbindelse med »dem Chef des dänischen Nachrichtendienstes«, kaptajn Schjødt-Eriksen. Denne var Duckwitz bekendt gennem længere tids samarbejde og var straks rede til at formidle Kaufmanns beslutning og de nødvendige praktiske spørgsmål over sin direkte radioforbindelse til London. Dette skete allerede den 13. april om aftenen. Schjødt-Eriksen var fra

første færd klar over den store betydning som Hamburgs kapitulation automatisk ville få for Danmark.

Duckwitz anfører, at han straks med Boldt havde aftalt en i enkeltheder gående kode med henblik på, at der kunne føres fjernsamtaler, uden at Gestapo kunne opdage indholdet. Koden benyttedes i alle senere samtaler med Hamburg og med Stockholm. Den 14. havde Duckwitz en lang samtale med sin ven fra ungdomsårene, folketingsmand Hedtoft-Hansen, der orienteredes om situationen og blev bedt om at forberede de nødvendige forholdsregler til påvirkning af de tyske tropper i Danmark; hvad mandskabet angik blev i den følgende tid udfoldet en passende propagandistisk virksomhed. Desuden blev det overdraget general Gørtz' lille illegale stab at gennemføre en psykologisk operation mod general Lindemann. Efter forberedelse af efterretningstjenestens kontraspionagesektion fandt der en af de nærmest følgende dage et møde sted mellem Schjødt-Eriksen og major Carl Andersen. Denne var leder af den tyske Abwehrabteilung (kontraspionage), og mødet fandt sted »i en lejlighed på hjørnet af Bülowvej, hvortil majoren førtes ad mange omveje ... lejligheden og gaden var stærkt bevogtet af folk fra beskyttelsestjenesten, som var etableret for at sikre stabens våbentransporter.« (Citat fra Schjødt-Eriksens rapport fra 1960). Samtalen førtes uden vidner, men kontraspionagens folk sørgede for, at den blev optaget via diktafon til et naboværelse. På general Gørtz' vegne og i forståelse med folketingsmand Hedtoft-Hansen fremhævede Schjødt-Eriksen overfor majoren den danske interesse i, at den tyske kapitulation i Danmark kom til at foregå under ordnede former og uden ødelæggelser. Schjødt-Eriksen redegjorde omsorgsfuldt for, at den danske efterretningstjeneste havde nøje rede på de tyske troppers placering i Danmark og stadig fulgte

alle omplaceringer. Schjødt-Eriksen føjede hertil, at alle efterretningsresultater løbende tilflød englænderne.

Kampf bis zum letzten Mann

Den 14. april fik Duckwitz med den svenske gesandt, von Dardels, personlige beredvillighed visum til Sverige, således at Duckwitz kunne rejse til Sverige for at føre de nødvendige forhandlinger med dr. Riensberg, der var Duckwitz' kollega i det tyske gesandtskab her; gennem den svenske bankier, Jakob Wallenberg, havde Riensberg kontakt med det britiske gesandtskab i Stockholm. Fremtidig kunne alle meddelelser til London også formidles ad denne vej. Duckwitz benyttede lejligheden til via sin gamle bekendt, rigsdagsmand Allan Vougt, at underrette toneangivende politiske kredse i Stockholm: De ville gøre deres til, at englænderne foretog de fornødne operative skridt til Hamburgs kapitulation: Elb-overgang og påfølgende fremstød mod nord, der ville presse Danmarks og Norges befrielse frem.

I Stockholm nåede Kaufmanns ønske Duckwitz om snarest at komme til Hamburg, og om morgenen den 20. april ventede Best's chauffør ham ved Malmøfærgeren for over Korsør-Flensborg at bringe Duckwitz hurtigt frem; han tog sig dog tid til at orientere Hedtoft-Hansen om missionens hidtidige resultat og Duckwitz bad ham samtidig lade undersøge muligheden for at tilintetgøre hovedkvarteret i Silkeborg, hvis general Lindemann ikke kunne bringes til at ændre sin indstilling. Først den 21. april om morgenen nåede Duckwitz frem til Hamburg og til mødet med Kaufmann. Herunder orienteredes Duckwitz om, at Kaufmanns standpunkt deltes af en række nazister i området. I skarp opposition til Kaufmann stod Hitlerjugend og naturligvis Gestapo, fra hvem to mislykkede attentatforsøg mod Kaufmann stammede.

Under mødet indtraf en radiosamtale fra rigskancelliet, hvori Kaufmann afsattes fra sin post som Reichverteidigungskommissar. Det besluttedes straks at ignorere afsættelsen, der røbede, at man i Berlin kendte Kaufmanns plan. Efter seks timers forhandlinger, hvor alle følger af Hamburgs kapitulation for Danmark og Norge diskuteredes, rejste Duckwitz tilbage, og tidligt om morgenen den 22. april var han atter i København. De foreliggende opgaver kan opsummeres således: 1) gentagelse af opfordringen til englænderne om fremstød over Elben, da dette endnu ikke var sket, og de tyske tropper allerede var trukket væk fra stedet (*Lauenburg*), 2) modvirken af ordren om ødelæggelse af havne og skibe, som var pålagt krigsmarinen; hvis en aktion overfor Grossadmiral Dönitz ikke gav resultat, måtte forholdsregler for dansk område gennemføres, 3) forberedelse af en politisk aktion fra Best's side, der gjorde det danske rums kapitulationsmodenhed klar.

Straks efter Duckwitz' hjemkomst blev dr. Best orienteret om samtalerne i Hamburg. Best på sin side kunne fortælle, at en samtale, som han havde haft den 21. april med *Terboven* (Reichstathalter i Norge) i Oslo klart viste, at denne under alle omstændigheder »bis zum letzten Mann und bis zur letzten Patrone zu kämpfen beabsichtete« (at han havde til hensigt at kæmpe til sidste mand og sidste patron). Best's antydning af, at meningerne om denne indstilling kunne være delte, førte til et fuldstændigt brud mellem de to mænd. Det fremgår også af samtalen, at Lindemann og Pancke havde erklæret, at de under ingen omstændigheder ville kapitulere, men føre kampen til ende. Under disse omstændigheder var en politisk aktion fra Best's side udsigtsløs. Best ønskede endnu engang i det mindste at få politiet (Gestapo) i Danmark lagt under sig, men forsøget mislykkedes som så

mange gange før. Først den 3. maj under samtale med Dönitz lykkedes det – da det var for sent. Best forsøgte også at påvirke admiral Wurmbach,² der havde ansvaret for de i Danmark planlagte ødelæggelser. Derfor var der ingen anden vej mulig end at påvirke de enkelte afsnitskommandører til at afstå fra planen, som jo nu var uden militær mening. Med Best's indforståelse sørgede Duckwitz for at femten beslaglagte danske skibe blev overladt til deres rederier. Admiral Wurmbach reagerede ved at forlange krigsretssag rejst mod Duckwitz. Dr. Best og Duckwitz besluttede at tage admiralsens modtræk humoristisk.

Briterne når Lübeck

Allerede den 22. april om aftenen tog Duckwitz kontakt med Hedtoft-Hansen og Schjødt-Eriksen for at få gentaget opfordringen til London. I fællesskab redigerede man en fornyet, indtrængende opfordring til at de allierede tropper snarest foretog den foreslåede overskridelse af Elben; radio-depechen afgik samme aften over efterretningstjenestens sædvanlige forbindelse.³ Den 23. april orienterede Duckwitz' kontaktmand i Hamburg, direktør Bertram i Schiffartsamt ham om at situationen i Hamburg var ved at være kritisk, og at Kaufmanns stilling for hver dag blev mere farlig; dennes adjutant ville komme til København næste dag.

Om aftenen den 23. underrettede Duckwitz Buhl, H. C.

2 Hans Heinrich Wurmbach blev efter admiral Mewis i marts 1943 »kommandierender Admiral Dänemark«.

3 Den første illegale radioforbindelse til England etableredes i april 1942, men først i løbet af 1944 blev forbindelsen stabil; i besættelsens sidste år arbejdede en halv snes telegrafister illegalt i Danmark. Fra marts 1944 havde den militære efterretningstjenestes central i København for indsamlingsarbejdet egen fast telegrafist.

Hansen og Hedtoft-Hansen om situationen. Man var enig om under alle omstændigheder at søge undgået at modstandsbevægelsen i de sidste timer lod sig provokere og derved måske kunne gøre alle bestræbelser for en afslutning uden ødelæggelser og meningsløse tab af menneskeliv til intet. Den 24. kom den tyske ambassaderåd Busse og berettede, at Dönitz havde overtaget kommandoen over alle i Nordtyskland og Danmark værende stridskræfter. Kaufmanns planer var kendt, og der måtte regnes med indgriben fra Dönitz' side. Hvis englænderne ikke inden 48 timer gik over Elben og afskar Hamburg fra Berlin, kunne Kaufmann ikke længere holde stillingen. Følgerne ikke alene for Hamburg men også for Danmark var uoverskuelige. I denne kritiske situation bad Kaufmanns kurer om at Duckwitz intensiverede sine anstrengelser overfor englænderne.

Samme aften (den 24.) havde Duckwitz en samtale med Schjødt-Eriksen, hvor denne orienteredes om Busses henvendelse. Da der endnu ikke var indtruffet svar fra britisk side, besluttede de to at sende endnu en opfordring til London, hvor man understregede, at det hastede, fordi Kaufmann måtte imødesee snarlig arrestation eller likvidering. For en sikkerheds skyld besluttede Duckwitz at tage til Stockholm endnu en gang for at orientere Riensberg telefonisk om den skærpede situation. Den 27. april var Duckwitz i Stockholm, og det besluttedes, at Riensberg skulle opsøge Wallenberg; denne kunne fra sin kontakt i det britiske gesandtskab meddele, at der nu her forelå meddelelse om, at alle forberedelser til Elb-overgangen var iværksat, og at den var nært forestående. For yderligere sikkerheds skyld bad Duckwitz efterretningstjenestens Stockholmkontor – Nordentoft og Mørch – om gennem deres kontakter at gøre forestillinger overfor briterne. Duckwitz fik også en samtale med statsminister Per

Albin Hansson, hvorunder en eventuel svensk intervention drøftedes.

Om morgenen den 29. april klokken fire overskred de britiske tropper Elben på det foreslåede sted – ved Lauenburg – og rykkede mod Lübeck; hermed skabte de forudsætning for Hamburgs kapitulation, der hurtigt havde andre nordtyske byers kapitulation til følge. Hamburgs eksempel ændrede med eet slag den strategiske situation i Nordtyskland fuldstændig, det var nu kun et spørgsmål om dage, før Oberkommando der Wehrmacht måtte finde den løsning, hvortil den var tvungen.

Dødsdom over Duckwitz

Ved Duckwitz' tilbagevenden til Danmark viste Best ham et telegram fra Dönitz, der i mellemtiden var blevet Hitlers efterfølger, hvori han opfordrede Best til at komme til Flensborg. Før Best's afrejse fastlagde Duckwitz og han følgende retningslinjer for de krav, som måtte stilles: 1) ødelæggelsen af dansk ejendom måtte under alle omstændigheder forhindres for at undgå repressalier mod de tyske flygtninge. 2) HIPO's⁴ og andre desperados' vanvittige mord- og ødelæggelseslyst kunne kun styres, hvis alle politienheder straks underlagdes Best, 3) Hamburgs og andre nordtyske byers kapitulation havde haft en så demoraliserende virkning på de tyske tropper i Danmark, at der ikke længere var tale om kampdygtige enheder. En »Kampf bis zum letzten Mann« var derfor ikke blot meningsløs men også umulig, 4) hvis man efter opgivelsen af tysk territorium ville forsøge at føre slut-

4 HIPO står for Hilfspolizei. Hipokorpset dannedes efter det danske politis arrestation den 19. september 1944 og havde til opgave at bekæmpe illegal virksomhed og udføre terrorhandlinger, hertil kom tortur mod danske fanger.

kampen på dansk område, var det den svenske regerings standpunkt ikke at ville være passiv tilskuer.

Da Lindemann erfarede Hamburgs kapitulation, beordrede han kommandanten i København til at arrestere dr. Best; en befaling som kommandanten fornuftigvis ikke udførte. Bovensiepen⁵ for sin del beordrede samtidigt Duckwitz arresteret med henblik på henrettelse ved skydning. Duckwitz, der dengang boede på »Friboes Hvile« i Kgs. Lyngby, unddrog sig den påtænkte skæbne ved at »gå under jorden«.

Den 4. maj om morgenen kom Best tilbage til København. Han havde fået tilsagn om opfyldelse af de to første punkter, men Dönitz ville ikke høre tale om kapitulation foreløbig i Danmark. Imidlertid ville den nyudnævnte udenrigsminister, grev Schwerin-Krosigh den 4. maj, når Terboven og Lindemann var rejst hjem, påvirke Dönitz i den retning, som Best og Duckwitz arbejdede for. Samtidig gik Duckwitz i København i gang med at diskutere med den svenske gesandt, von Dardel, hvorledes man fra svensk side kunne lægge pres på Dönitz.

Kort efter at Duckwitz havde forladt det svenske gesandtskab – klokken 20.30 den 4. maj 1945 – meddelte BBC, at den betingelsesløse kapitulation i Nordtyskland og Danmark var en kendsgerning. Først tre dage senere fulgte den betingelsesløse kapitulation for hele Tyskland.

Efter det tyske sammenbrud fik Duckwitz straks, som tak for værdifuld og loyal hjælp til den danske modstandsbevægelse og det danske samfund, opholdstilladelse i Danmark.

Da den anden verdenskrig var slut, gik Duckwitz ind i det nye Tysklands udenrigstjeneste, og fra 1955–58 var han

⁵ SS – Standartenführer und Oberst der Polizei Otto Bovensiepen var fra januar 1944 chef for sikkerhedspolitiet og sikkerhedstjenesten i Danmark. Hovedperson bag clearingmord og schalburgtage.

Vesttysklands ambassadør i Danmark. Han stod som den tyske forbundskansler Willy Brandts nærmeste hjælper i bestræbelserne for at gennemføre udsoningen mellem Østtyskland og Vesttyskland, da han i 1972 afgik ved døden.«

Jeg er ikke i tvivl om at det var ved Lauenburg Danmarks skæbne blev afgjort, ligesom jeg heller ikke tvivler om Duckwitz' betydelige indsats for Danmarks befrielse vestfra.

Da jeg i 1956–58 gjorde tjeneste ved NATO's nordkommando, gjorde den engelske oberstløjtnant *Heal* tjeneste i min stab. Ved et tilfælde kom vi til at tale om krigens afslutning, og han fortalte da, at han tilhørte den første bataillon af Montgomerys 21. armé, der den 29. april, klokken fire om morgenen var gået over Elben ved Lauenburg. Den havde praktisk talt ikke mødt nogen modstand, da der kun var få, gamle tyske folkestormssoldater i området. Først i udkanten af Lübeck var der nogen skydning, der dog ikke hindrede dem i at trænge ind i byen samme eftermiddag.

Men for Georg Duckwitz blev de første befrielsesdage en blandet fornøjelse. Det var de helt vilde arrestationers tid. Den 5. maj ringede han mig op fra Lyngby hvor han havde sin bopæl i »Friboes Hvile«. – »Det går ikke at du bliver siddende der,« sagde jeg. Vi fik ham bragt ind til en lejlighed i Sct. Kjeldsgade, medens hans kone blev kørt ud til Birger Christensens minkfarm i Gl. Holte. Tre gange daglig kom jeg med mad til Duckwitz og med nyheder. Jeg husker, at vi en dag skyllede hans nazistiske emblem ned i toilettet. Han så det forsvinde og sagde filosofisk: »Tja – vi var jo nogle stykker både hos os og hos jer der gik på *den* ...«

Men han kedede sig i Sct. Kjeldsgade. Og en dag tog han ud til sin kone i Gl. Holte. Der blev han opsporet af en arrestationsgruppe. Før den ankom til Holte, havde den ribbet

kælderen i »Friboes Hvile« for alt hvad der var af drikkeligt.

Da jeg fik meddelelse om Duckwitz' hensættelse i Kastellet, kørte jeg straks derud, hvor jeg fik vagtkommandøren, en ung premierløjtnant i tale. I alt andet end parlamentariske vendinger forklarede jeg ham sagens sammenhæng.

»Luk så den celle op!« sagde jeg. Duckwitz fandt jeg derinde, siddende på en trefod, mens han i smug røg på en cigaret og pustede røgen ind i kakkellovnen for at gøre den usynlig for vagtmandskabet.

Nu var det ikke så ligetil at få en fange ud af kastellet, for fangerne var overtaget af englænderne, af SHAEF, og jeg måtte gå til vor nye statsminister, Wilhelm Buhl, der straks skrev et brev til englænderne. Med dette dokument i hånden lykkedes det mig, klokken 22 samme dags aften, at få Duckwitz fri. Vi kørte til Holte, men kort efter tog han atter ophold på »Friboes Hvile«, hvor han nu kunne blive, uanfægtet af både danskere og englændere.

En snes år efter aftjente min søn sin værnepligt i ingeniørtropperne. – »Er De en søn af oberst Schjødt-Eriksen?« spurgte den kommanderende officer ham en dag. »Så hils ham og sig at af ham har jeg fået mit livs største skideballe!«

Strengt taget var der den dag i 1945 intet at bebrejde den unge vagtkommandør. Skylden for Duckwitz' arrestation påhviler andre, folk, der burde have vidst bedre.

Som ovenfor nævnt tvivler jeg ikke på, at det var de vestallieredes resolute indtagelse af Lübeck i forbindelse med general Dewings omgående besættelse af Kastrup flyveplads, der sikrede os mod den befrielse østfra, som i hvert fald nogle af vore ledende modstandsfolk og deres håndgangne mænd, de danske kommunister, havde set hen til som en mulighed, der ville være kærkommen. Jeg skal tilslut erindre om Chur-

chills depeche til Eden af 19. april 1945: »... *Det er således meget vigtigt, at Montgomery rykker ind i Lübeck så snart som muligt ... Vor ankomst til Lübeck før vore russiske venner når frem, vil spare os for en del diskussion sidenhen. Der er ingen grund til, at russerne skal besætte Danmark, som er et land, der bør befries, og have sin selvstændighed genoprettet. Vor tilstedeværelse i Lübeck, hvis vi når det, vil blive af afgørende betydning i den sag.*«

13. Polemiske betragtninger

I de foregående kapitler har jeg i korte træk peget på de opgaver som befalingsmændene påtog sig under den illegale opbyggelse af en hær. Jeg har nævnt at de udførte opgaverne til vore vestallieredes fulde tilfredshed, jeg har understreget, at vi til det sidste ikke vidste noget om, at der ikke ville blive brug for vor indsats i direkte kamp. Det kan man så glæde sig over eller ærgre sig over, alt efter temperament.

Det er imidlertid ikke småting man fra bestemte kredse har sigtet mig for i årenes løb. Det har hidtil været min holdning ikke at ville tage til genmæle. Men man kan jo, som vi vendelboer siger, »spytte på en sten så længe til den bliver våd.«

I bilag nr. 2 til denne bog er der af oberstløjtnant Helge Klint gjort udførligt rede for den sag, der almindeligvis går under benævnelsen *Hjalf-sagen* eller »Sagen om den skæve våbenfordeling«, som jeg tidligere kort har omtalt. Jeg har ligeledes nævnt, at mit forhold til Ole Lippmann ikke var godt, jeg har antydnet, at vi var mange af hærens folk, der ikke forstod at man til faldskærmschef valgte netop Lippmann, når man kunne have fået en så erfaren, dygtig og pålidelig mand som Ole Geisler.¹ Men Lippmann havde de for-

1 Geisler var kaptajn i SOE, ingeniør og uddannet faldskærmsmand.

bindelser til Frihedsrådet, der bevirkede, at han blev den foretrukne.

Under Hjalf-sagen hørte Lippmann til de vidner, der udtalte sig harmfuldt om »den skæve våbenfordeling« og min andel deri. Jeg skal, i håb om at denne skrøne ikke vandrer videre i historiebøger og populære sabotørerindringer, her citere højesteretssagfører Christrups indlæg fra højesterets-sag nr. 181/1960:

»De urigtige udtalelser om våbenfordelingen i Danmark fortsætter direktør Lippmann med, da han kommer tilbage til København. Jeg anmoder de høje dommere om at se pag. 365. Det er en forklaring, afgivet af translatør Prom, der var medlem af marinens illegale stab og udførte et højst for-tjenstfuldt arbejde under besættelsen. Vi ved, at direktør Lippmann var i Stockholm den 22/4 1945, så han kan næppe have været hjemme før den 23. eller 24. Allerede den 25. afholdes der et møde i den nuværende forsvarschef, admiral Quistgaards lejlighed. Admiralen lukker selv op. I mødet deltager direktør Lippmann, professor Husfeldt og nuværende general Rasmussen, der da var ansat i marinen. Fra hæren – der hidtil havde modtaget våbnene fra Sverige – var der ingen repræsentant til stede. De var ikke indbudt. I mødet deltog endvidere translatør Prom.

Prom oplyser, at Lippmann meddelte, at våbenmodtagelsen skulle omlægges, således at den kom udenom Schjødt-Eriksen. Denne påståede ordre må direktør Lippmann have fået i Stockholm. Han har formentlig på mødet ikke meddelt noget om, hvilke oplysninger han havde givet i Stockholm, og som lå til grund for ordren.

Det vedtages her af de herrer Lippmann, Husfeldt, Rasmussen og Lundsteen, at man skal lægge våbenmodtagelsen om. Prom, der vidste hvad han havde med at gøre, svarede

nej hertil. Hans forklaring, hvorfor han siger nej, har man pag. 367, hvor han siger, at ordren forekom ham skrupskør, og da han alligevel får ordren, siger han at han tillod sig at glemme den. Hermed må myten om at hæren overforsynede sig med våben og ikke afgav modstandsbevægelsen den part den skulle have, være endeligt aflivet.«

Christrups indlæg fortsætter med en skildring af Lippmanns forhandlinger i Stockholm med »sine overordnede« og her siger han »at man var mildest talt forfærdet over ... at det var efterkrigsopgaver og ikke egentlige krigsopgaver, der var bestemmende for visse kredse i Danmark ... Denne påstand, at hærgrupperne, som var de eneste virkelige kampgrupper, der fandtes i riget, ikke skulle sættes ind, hvis der måtte blive brug for det, må jo forekomme helt urimelig, især når henses til, at hærens chef, general Gørtz, blev udset til chef for alle væbnede danske styrker her i riget ...«

Jeg kommer til at opholde mig ved udtalelsen om at vi, hærens folk, kun havde »efterkrigsopgaver« i vores tanker. Jeg tror at man af det foranstående har kunnet udlede, at vi var helt og fuldt parat til at kæmpe, både i tilfælde af en invasion vestfra og som hjælpetropper for de allierede tropper, der måtte komme sydfra, hvis tyskerne ikke ville overgive sig.

Skal man endelig tale om folk, der koncentrerede sig om *efterkrigsopgaver* vil jeg pege på de stærkt politiserende medlemmer af Frihedsrådet, for hvem der i krigens sidste fem måneder kun syntes at være to egentlige problemer: hvem der skulle være ministre, og hvordan man på den mest hensigtsmæssige måde skulle forberede sig på en mulig *russisk* befrielse. Det ovenfor omtalte møde fandt sted på et tidspunkt, da Rådets gesandt i Moskva, Thomas Døssing, søgte at overbevise Frode Jakobsen om, at russerne var de selvskrevne herrer over Østersølandene, medens Christmas

Møller fremlagde et forslag om at man skulle tilbyde russerne Bornholm som base. Den lille Stab afholdt et møde, hvor vi drøftede situationen. Jeg skal her erindre om, at Frode Jakobsen senere i en kronik har udtalt, at vel var han ikke bange for det direkte kommunistiske *kup*, men at der var en fare for at modstandsbevægelsen ville udvikle sig til »en bred, kommunistisk domineret bevægelse.« Vi kendte faren og forstod dens mulige konsekvenser. Men lad mig også understrege, *at der på intet tidspunkt har været tale om, som man har villet insinuere fra venstreorienteret side, at vi i så fald ville være gået sammen med tyskerne.*

Det gælder både Ole Lippmann og Frode Jakobsen at de indså det helt urimelige i at skifte heste midt i vadestedet, således som man søgte at presse dem til fra visse kredse i Rådet. Hæren beholdt sin opgave som formidler af svenske våben, og der fandt ingen udskiftninger sted indenfor Lille Stab. Frihedsrådet nægtede, efter dramatiske forhandlinger – Frode Jakobsen kaldte dem »et bråvallaslag« – at lade sig forvandle til en folkefrontsregering på mødet den 17. april 1945.

Frode Jakobsen skriver i sin bog »I Danmarks Frihedsråd«: »Politikernes overgreb for at få fat i Frihedsrådets breve blev ved – og med held – lige til det sidste. Schjødt-Eriksen, lederen af hærens efterretningstjeneste, stod til deres rådighed« (II, s. 177).

Jeg skal indrømme, at det bl. a. er påstande af denne art, der omsider har fået mig til at gribe pennen. Jeg svævede i den vildfarelse, at mit forhold til Frode Jakobsen under besættelsen var upåklageligt. Hærens efterretningstjeneste har ikke på noget tidspunkt søgt at gøre sig bekendt med indholdet af Frode Jakobsens private post. Opgaverne var af en

helt anden art. Hverken Hedtoft-Hansen, H. C. Hansen eller jeg har gjort os skyldige i postrøveri. Men det fremgår af foranstående redegørelse, at der kunne være utætheder undervejs, den enorme mængde af post og mikrofilms gik, som der er gjort rede for, gennem mange hænder undervejs til bestemmelsesstedet.

Det er imidlertid en selvfølge, at vi på anden vis stod til politikernes rådighed, om man nu vil udtrykke det på den måde. På enkelte undtagelser nær var hele befalingsmandskorpset loyalt overfor dets naturlige chefer. Det blev sagt klart og tydeligt af generalløjtnant Gørtz, at han var villig til at overtage kommandoen over alle modstandsbevægelsens styrker *forudsat at han ikke derved blev nødsaget til at handle mod de samarbejdende politiske partier*. Hærens chef var altså fortsat loyal mod landets lovlige regering, selvom denne for en tid havde trukket sig ud af spillet. Det er en af grundpillerne i et befalingsmandskorps' moral at man er loyal og at man adlyder de ordrer man får. Derfor vidner det om total mangel på forståelse for en af de enkleste regler for loyalitet og anstændighed, når man fra Frihedsrådets side pludselig foreslår daværende kaptajn Hjalf, stabschef hos generalløjtnant Gørtz, at sætte Gørtz fra bestillingen og selv tage kommandoen over modstandsstyrkerne og dermed over hæren.

Det må erkendes, at vi i perioder kun havde ringe tillid til Frihedsrådets kompetence. Vi var kommet til det resultat, at dets eneste medlem af format og absolut redelighed var Frode Jakobsen. Men han var kommet under stærk indflydelse af såvel Mogens Fog som Børge Houmann, begge kommunister der ikke handlede uden at rådføre sig med partiet. »Jeg tvivler ikke om,« skriver Frode Jakobsen i sin bog, »at frihedsbevægelsen, hvis der blev en mulighed, skulle bruges

af kommunisterne i kampen for det, som for dem var verdens frelse. Jeg fik det bekræftet. En overgang så det truende ud« (II, s. 162).

Frode Jakobsen kom hjem fra en tur til Sverige medio april 1945 og fandt, at kommunister og Dansk Samling, stik imod enhver aftale, i fællesskab havde udarbejdet et økonomisk-politisk-socialt program for efterkrigstiden. Det blev forelagt Frode Jakobsen, der nægtede at have noget med det at gøre. Alligevel lykkedes det Mogens Fog, bag Frode Jakobsens ryg, at få rådsmedlemmerne til at gå ind for det, støttet af kommunisterne; de rådsmedlemmer, om hvilke det med rette hedder, at de havde ringe politisk forstand. Deres kompetence til i det hele taget at sidde i et sådant råd kan vel diskuteres. Deres holdning netop ved dette møde bekræfter i hvert fald, at vores bange anelser ikke havde været helt grundløse.

Frode Jakobsen har en kommentar til det rådsmøde den 17. april 1945, hvor forslaget blev fremsat: »Jeg følte, at jeg kæmpede med ryggen mod væggen,« og »Der var ikke megen politisk erfaring hos mine ikke-kommunistiske fæller i Frihedsrådet.«

Det skal ikke glemmes, og i visse kredse blev det ham aldrig tilgivet, at Frode Jakobsen, ene mand, væltede forslaget, tro mod sine løfter og tilsagn til såvel politikerne som »Ringens« medlemmer.

Af de mange angreb har intet været mere uforklarligt for mig end Frode Jakobsens påstand om at »Ebbe Munck blev fra først til sidst ført i ledebånd af de tre mænd, som på det tidspunkt i fællesskab havde sat sig som mål at undergrave det betrængte Frihedsråd – Dedichen, Muus og Schjødt-Eriksen.«

På det tidspunkt, der her er tale om, kunne Frihedsrådet ikke kalde sig betrængt. Det havde befolkningens tillid. Kun få vidste, at det bestod af en socialdemokrat og en kommunist, ingen andre af betydning. Forkert er det også her at slå os i hartkorn med Flemming Muus. Vort arbejde foregik i parallelle linjer. Muus var meget effektiv, hans radiotjeneste fungerede perfekt, vi fik alle hastende meldinger til London igennem via ham, uanset at vi havde egen kode.

Om Ebbe Muncks besøg i oktober 1944 kan jeg kun referere, hvad han selv skriver i sin bog »Døren til den frie verden«, s. 201: »... Nu var jeg kommet på det rigtige spor, og en time senere kom såvel Speks (Schjødt-Eriksen) som Mint (Flemming Muus), og vi havde vores første møde. Vi fastlagde programmet for de kommende dage og gennemgik med det samme et par af de operationer, der forestår, 'moonshine' o. s. v., med nedkastningerne fra luften, tilførslerne fra Sverige.

Speks er lidt hårdt trængt i øjeblikket, da to af hans nærmeste mænd er blevet taget og en del kompromitterende materiale er faldet i tyskernes hænder. Den ene af de pågældende er umiddelbart blevet henrettet, familien henvendte sig på Shellhuset for at erfare om hans skæbne, men fik til svar, at han forlængst var skaffet af vejen, 'han var jo en af de værste spioner'. Da de anmodede om at få hans lig udleveret eller begravelsessted opgivet, blev dette nægtet. Også Speks er efterlyst, de kender hans rigtige navn, og han må flytte ustandseligt, hvad der naturligvis ikke gør arbejdet lettere. Mint er temmelig anstrengt, han ligner nærmest et skelet, men holder stillingen, han har jo den fordel at være ukendt og bevæger sig derfor frit i byen.

Kl. 6 om aftenen træffer jeg på ny Speks og Mint med deres koner samt Sømanden (Herman Dedichen), der har

arrangeret en lille modtagefest i et separatværelse på Holte Kro. De havde gjort det så nydeligt og pænt som det var muligt under de nuværende forhold, vi får en gammel dansk middag, suppe, fisk, steg, dessert, sherry, rødvin, whisky o. s. v. (der mangler altså ikke noget, hvad dette angår, når der bliver trukket på reserverne). Bordet er dækket med gule krysantemum og rødt vinløv ...«²

Vores sammenkomst her med Ebbe Munck var udelukkende af hyggelig, selskabelig art. Det program vi fastlagde for de følgende dage omfattede bl. a. mødet med politikerne, med Buhl, Hedtoft og H. C. Hansen, hvorom man kan læse hos Ebbe Munck selv, der bygger sin bog på dagbogsnotater og forekommer mig meget udførlig. Endnu et par citater fra hans bog kan måske sætte et par ting på plads:

»... Man kommer herunder ind på omtale af forholdene i Sverige, specielt interesserede man sig for de militære korps og de leverancer af våben, som det har været muligt at fremskaffe. Jeg omtalte det skridt, der var foretaget til i en given situation at udøve diplomatisk tryk over for den svenske regering for at få korpsene udløst i det rette øjeblik. Man erklærede sig tilfreds hermed, men mente, at dette ville blive overflødigt, sådan som forholdene havde udviklet sig. I denne forbindelse blev det meddelt, at det ordenspolitikorps, som man fra visse politikredse ønskede oprettet i Sverige, havde fået besked om, at det ikke kunne være nogen selvstændig organisation, men måtte stille sig under den fælles militære ledelse. Derimod havde man ikke noget imod, at det blev indrulleret i styrkerne som en samlet gruppe ...«

2 Jeg har bevaret Muncks stavemåde af mit nom de guerre, der ellers var *Spex*.

Her finder man kimen til rygterne om at brigaden kun skulle virke som politistyrker og intet andet. Sandheden er, at enhver hær har et feltpoliti, og en sådan enhed blev derfor også oprettet indenfor brigadens rammer.

Endelig blev der også arrangeret et par møder med Frihedsrådets folk. Munck skriver: »I rådet traf jeg dr. Knudsen (Frode Jakobsen), Nielsen (Børge Houmann) og Mint (Flemming Muus), der i øjeblikket udgør det egentlige arbejdsudvalg. Mogens Fog er jo arresteret for en uge siden, Jens (professor Ole Chievitz), Niels Jyde (højskolelærer, redaktør Arne Sørensen) og det klerikale medlem, biskop Øllgaard holder man åbenbart lidt i periferien, dels fordi man nødvendig vil samles in pleno, dels fordi de pågældendes deltagelse ikke er absolut nødvendig ...«

Under dette møde drøftedes forholdet til de »legale politikere« og her skriver Ebbe Munck: »... og da jeg var kommet for at snakke rent ud af posen, fandt jeg ingen grund til at undlade at meddele »dr. Knudsen«, at man mente i disse kredse, at han var den vanskeligste at samarbejde med ... Det overraskede ham ikke, men han erklærede at uden stædighed i standpunkter var det vanskeligt at få disse gennemført. På den anden side skulle det imidlertid ikke mangle på imødekommenhed, når det drejede sig om at holde hele spillet sammen ... Man var klar over, at den danske enighed udadtil var vort største aktiv, og at denne enighed for enhver pris måtte bevares.«

Jeg citerer videre: »Nyt møde med dr. Knudsen samme sted som i nat ... Vi aftalte forskellige ting i forbindelse med Foss, Døssing o.s.v., og da mødet var færdigt ved 18-tiden, kørte jeg på ny til byen for at få den sidste samtale med Speks, Sømanden og Mint ... På mødet med de pågældende afsluttede vi løbende forretninger, jeg gav et

kort referat af det, som jeg havde forhandlet med de andre om, således at alle parter var orienteret. Vi afsluttede temmelig hurtigt, da der var razzia i gang i byen ikke så langt fra vort opholdssted ...«

Jeg har ikke mødt Ebbe Munck ved andre lejligheder end ved disse her omtalte møder, og der har ikke på nogen måde kunnet være tale om at *føre ham i ledebånd*, som Frode Jakobsen skriver. Frode Jakobsens erindringer er naturligvis stærkt præget af hans egne stærke sympatier og antipatier. »Jeg roste de folk jeg kunne lide, ikke dem, som jeg var utilfreds med,« skriver han selv (I, s. 124). Jeg faldt åbenbart grundigt i unåde. Alligevel føler jeg et vist slægtskab, især vedrørende *stædigheden*.

14. Angreb på min person

Dette kapitel er ikke så meget tænkt som en forsvarstale, snarere som et bidrag til belysningen af de undertiden utrolige forhold, der kunne herske grupperne imellem – under den polerede overflade. Temperamenterne brødes, personlige og privatpolitiske interesser stødte sammen. Jeg selv kom i klemme mellem disse sammenstød, og de besynderligste angreb på min person har fulgt mig helt til idag. Da disse angreb til en vis grad også rammer den militære enhed, jeg i slutningen af krigen stod som leder af, mener jeg det kan være på sin plads at imødegå i hvert fald de groveste af dem.

I 1973 lod overlæge Jørgen Røjel udgive en bog, »Kæft, trit og retning«, hvor han redegør for sine bedrifter på begge sider af Øresund under besættelsen. Røjel flygtede til Sverige efter en sabotageaktion i Jylland. Han blev ansat som militærlæge for Sofielund-lejren under oberstløjtnant F. L. Hvalkof, brigadens chef. Her knyttede han sig straks til kaptajn Brøndum. Brøndum var en af de, heldigvis kun få, befalingsmænd, der troede på rygterne om en uddannelse af politisoldater, og kun dette, i forlægningerne i Sverige, en slags »hvidgarde«, der udelukkende var bestemt til at skulle opretholde ro og orden i Danmark efter besæt-

telsens ophør. Læge Røjel, som kedede sig i lejren, troede på disse rygter og stillede sig helt på Brøndums side efter et heftigt optrin mellem denne og oberstløjtnant Hvalkof. Hvalkof krævede Brøndum fjernet fra lejren.

Brøndum og Røjel sendte derefter en skriftlig klage til generalmajor Kristian Knudtzon i Stockholm. De modtog et venligt, men negativt svar. Indenfor brigaden måtte man nødvendigvis stille krav om »kæft, trit og retning«, som ingen hær i verdenshistorien har kunnet undvære. Det var Røjel og Brøndum ikke indstillet på. Sammen tog de, uden at indhente tilladelse, tilbage til Danmark, medbringende deres svenske våben. Dette kaldes i krigstid simpelthen at desertere.

Efter deres ankomst til Danmark blev der afholdt et møde mellem de to, der havde forladt deres enhed, og Frode Jakobsen fra Frihedsrådet samt kaptajn Hjalf fra Lille Stab. Dette møde fandt sted hos overlæge Tørning.

Ifølge Røjels bog skal også jeg have været tilstede. Det erindrer jeg imidlertid ikke. Om dette møde skriver overlæge Røjel: »For en sikkerheds skyld mødte Brøndum og jeg bevæbnet, og under hele samværet havde vi ikke højre hånd oppe af lommen. Den holdt om en afsikret Husquarna-pistol ...«

Jeg ved ikke om lægen og kaptajnen havde forestillet sig en ildkamp med modstandsbevægelsens to repræsentanter og overlæge Tørning. Mig forekommer denne situation overmåde komisk og ganske ufattelig.

Man skal, ifølge Røjel, på dette møde have foreholdt Brøndum, at han som befalingsmand i hæren var underkastet hærens disciplin, og at han efter krigen nødvendigvis ville blive draget til ansvar. Det blev gjort ham klart, at brigadens befalingsmænd ikke efter behag og plud-

selige luner således kunne fare frem og tilbage over Sundet.

Det fremgår ganske klart af Røjels bog, at for nogle syntes modstandskampen at være en ganske ansvarsløs legen røvere og soldater. For os andre var det alvor og ansvar.

Røjel skriver videre: »*Senere blev Brøndum kontaktet af en løjtnant på Christianshavns torv og blev ført til endnu et møde med Hjalff og Schjødt-Eriksen. Brøndum mødte atter bevæbnet til mødet. Ved denne lejlighed blev han direkte truet på livet. Hjalff sagde: 'Husk, vi lever ikke i almindelige tider'. Der ville ske Brøndum noget alvorligt, hvis han kom i vejen for den Lille Stab.*«

Denne fremstilling er naturligvis det rene vås. Mødet med kaptajn Brøndum fandt sted i Vestervoldgade 2. Hjalff og jeg var tilstede. Roligt forklarede Hjalff Brigadens syn på sagen og søgte at overtale Brøndum til at tage tilbage til Sverige. Hele samtalen var rolig og afdæmpet, som mellem gamle officerskammerater.

Brøndum sagde nej til at rejse tilbage, uanset at det var en ordre fra chefen for generalkommandoen, general Gørtz. Hjalff sagde derpå, at så måtte Brøndum efter krigen tage konsekvenserne af ikke at efterkomme en ordre fra chefen for generalkommandoen. Så vidt jeg husker sagde jeg ikke et ord under dette møde. Det var helt naturligt, at Hjalff førte ordet; dels var han stabschef og dels en gammel kammerat af Brøndum. Postulatet at jeg skulle have truet Brøndum på livet, er grebet ud af den tomme luft.

Røjel har i sin bog, s. 66, en skildring af en *likvidering*. Dette var benævnelsen for henrettelsen af mistænkelige folk, der kunne være farlige for modstandsbevægelsen. Det var iøvrigt »Holger Danske«, der afgav personel til at foretage likvideringer. I det tilfælde, Røjels beretning drejer sig om, var offeret en uforsigtig faldskærmsmand kaldet »Bank-

Larsen«. Han skulle af sikkerhedshensyn sendes til Sverige, men han fandt åbenbart – ligesom altså læge Røjel og kaptajn Brøndum – at hans plads var i Danmark, i modstandsbevægelsen. Da han nu skulle sejles ud fra kysten, kæntrede båden et stykke fra land. Røjel skriver: »*Det var utvivlsomt Bank-Larsen, der havde væltet båden, da han ikke ønskede at forlade landet. Det blev senere nødvendigt at likvidere ham, og hans lig blev sænket i Sjælsø.*«

Jeg skal senere omtale en anden likvidering, hvor det også var Holger Danske, der af Frihedsrådets folk blev beordret til at udføre henrettelsen, en sag, jeg fik hovedskylden for. Lad mig allerede her på det skarpeste understrege, at vi ikke fungerede som dommere i den slags sager og heller ikke udførte likvideringer.

Det antydes af Røjel, at han ved mødet med Frode Jakobsen følte, at han havde dennes stiltiende sympati for den kendsgerning, at han uden videre havde forladt den militære enhed, hvortil han hørte. Hvis dette er rigtigt, giver det vor situation i en nøddeskal. Vi stod overfor at skulle kæmpe mod tyskerne i en eventuel slutkamp sammen med de allierede, og vi måtte derfor søge at opbygge en effektiv hær. Vi kunne ikke bruge befalingsmænd, der udviste manglende balance i sindet. Jeg troede dengang, at Frode Jakobsen forstod nødvendigheden heraf. Har jeg taget fejl? Foruden dette modsætningsforhold mellem hærens folk og de civile er der måske også andre ting, der har gjort sig gældende netop hos Frode Jakobsen.

Det står for mig idag som om Frode Jakobsen i sin kamp for dels at vinde det, han kalder *folkets sjæl*, dels for at vinde agtelse omkring den danske modstandsbevægelse i virkeligheden var rede til at ofre folket, anderledes kan jeg ikke se det. Det paradoksale var, at jeg, der var hærens

mand, ikke ønskede meningsløse og komplet unødvendige ofre. Jeg ønskede en duelig og kampklar hær til det endelige opgør med fjenden. De civile burde have forstået os. Vor indsats burde kunne være foregået redeligt, side om side. Fremtidens historieforskere vil måske kunne pege på den egentlige grund til, at dette ikke lod sig gøre. *Indtil det sidste troede såvel den civile modstandsbevægelse som hærens folk at det ville komme til et væbnet opgør med besættelsesmagten, tyskerne.*

De groveste angreb på mig er kommet fra journalist Erik Nørgaard. Han er en mand, der taler meget og tit om begrebet presse-etik. Man skal ikke, understreger han, fælde domme på indicier, domme der kan volde pårørende ubodelig fortræd. Denne gode regel har han forsyndet sig groft imod i sine tre pamfletter om »Hjalf-sagen«, hvor han lader mig spille en lidet flatterende rolle, der heldigvis ikke har noget med sandheden at gøre.

Jeg skulle ifølge ham have begået »forræderi« mod sabotørerne ved at forholde dem våben, de trængte til og som retteligt tilkom *dem*. Jeg skulle have beordret en løjtnant likvideret og have næret lignende planer med hensyn til en kaptajn. Disse pamfletter udkommer henved 30 år efter krigens afslutning, og jeg er kommet til det resultat, at de kræver en imødegåelse.

Om våbensagen er der sagt og skrevet meget nonsens. Hvis Frihedsråd, M-udvalg og Kontakt-udvalg ønskede at tildele sabotageorganisationerne flere våben end de fik, kunne de med lethed have gjort det. Principperne for fordelingen er allerede omtalt: af Erik Husfeldt (medlem af Rådet) eller Svend Wagner (medlem af Rådets M-udvalg, senere sabotageudvalget) fik vi sedler med adresserne på

dem, der skulle have våben; vore folk bragte våbnene ud til vidt forskellige adresser. Vi kom til pulterkamre, til købmænds lagerrum, til havekolonier med helårsbeboelse syd for Valby, til kolonihavehuse. Selv vidste vi ikke, hvem købmanden eller kolonihavemanden gav disse våben videre til. Sikkert er en mængde af disse våben endt hos folk, der ikke havde egentlig adkomst til dem.

I Nørugaards pamflet nr. to skildres »Processen mod Land og Folk«, det vil sige det injuriesøgsmål, som generalløjtnant Hjalp i 1960 så sig nødsaget til at anlægge mod det kommunistiske dagblads redaktør. En sag generalen vandt. Jeg citerer fra generalløjtnant Gørtz' vidneforklaring:

»Gørtz: Jeg havde kun ansvaret for eet parti våben, nemlig det svenske parti, som Buhl havde købt i Sverige.

Hagens (Land og Folks advokat): Og hvordan blev de så fordelt?

Gørtz: Våbnene er blevet købt til hæren og først og fremmest tilgået hæren men med en vis frihed for mig til fordeling – dog ikke til kommunistiske grupper.« Og han fortsætter senere: »Frihedsrådet havde ikke dispositionsret over disse 3000 maskinpistoler.«

Om den samme sag skriver Frode Jakobsen i sin bog »I Danmarks Frihedsråd« om et møde, der drejede sig om våbenfordeling: »Det var dramatisk. Og alligevel er sagen blevet overdramatiseret efter krigen. Det var ikke store ting det drejede sig om. Kun en mindre del af de 3000 maskinpistoler, som igen kun var en lille del af frihedsbevægelsens våben ... Militært var disse manipulationer med våbnene uden større betydning. Politisk forgiftede de sindene ...«

Hvorfra stammede denne »forgiftning af sindene«? Hvem var det, der ikke gerne så at hærens folk blev for-

synet med de våben, de var uddannet til at betjene? I Militært Tidsskrift, juni 1974, skriver oberstløjtnant Helge Klint i sin redegørelse for fordelingen af de svenske våben bl. a.: »Hvis aftalen om ligelig fordeling var efterlevet strikte, havde kaptajn Schjødt-Eriksen sørget for, at O-gruppen fik præcis 1500 maskinpistoler. *Skævhed var der sandelig*, men i den forstand, at O-gruppen fik 6-700 maskinpistoler færre end aftalt.« Og med støtte i Ulf Torells bog »Hjälp till Danmark« skriver Klint: »Det drejer sig således om godt 8000 stk. våben. Af disse er mindst 6000 givet videre til andre grupper end O-grupperne. Det er simpelt hen en ganske storsindet efterlevning af aftalen om *»ligelig fordeling«*.

Var der da ikke våben nok til frihedskæmperne? Som nævnt sagde chefen for Københavnsledelsen, oberst Tiemroth, den 17. februar 1945 nej tak til flere våben. Man skønnede, at de organiserede grupper havde nok. Hvorfor klages der nu, så mange år efter? Indtil de svenske våben og »Moonshine« forsyningerne ankom, kan der vel have været mangel på våben overalt. Hertil kom, at *efter* Tiemroths erklæring strømmede det pludselig til med »frihedskæmpere«. Hvor kom de fra? Hvem var de? De kom i tusindvis, ja, i titusindvis, de fleste uden træning og aldeles uegnede til andet end lige akkurat at bære armbindet i fredstid. Disse nye folk forlangte nu både armbind og våben. Jeg tog ud til stabsintendant Knudsen, Hærens materielintendantur, og bad ham genoptage leverancen af armbind. Vi havde allerede fået mange tusind og fordelt dem. Nu skulle vi pludselig have det dobbelte antal. Armbindene var lavet af rester af kasserede dragonkapper – derfor lyseblå – med et smalt rød-hvidt bånd om (det danske symbol) og med et metalmærke med rigsvåbnet. Det sidste kunne dog kun skaffes til

de første par tusind. Stabsintendanten tog det flot, satte en storproduktion igang og snart efter hentede vi tusindvis af armbind til brug for de sidste dages frihedskæmpere. Vi nåede at få dem fordelt.

Jeg har aldrig hørt denne overvældende tilgang af nye frihedskæmpere kommenteret. Det er et af de dunkle punkter i modstandsbevægelsens historie. Efter sigende skulle det være Danmarks kommunistiske parti, der mobiliserede.

Men tilbage til Erik Nørgaard. Den tredje pamflet i hans serie hedder »Mordet på løjtnant Skov«. I forbindelse med Hjalfsagen, ja, midt under denne, fremkom der et bombastisk angreb på mig i dagbladet Information, forfattet af Erik Nørgaard, modtaget med udtalt begejstring – i landsrettens kantine – af Land og Folk's advokat, Vilhelm Hagens. Jeg blev gjort ansvarlig for likvideringen af en ung modstandsmand, Erik Skov. »Et injuriersøgsmål kan vindes,« sagde højesteretssagfører Chrstrup til min kone og mig. Vi afstod, alene af hensyn til vores børn og familien. Det var en hård belastning for os alle ustandseligt at blive angrebet i pressen, og vi syntes ikke vi havde kraft til mere.

I Nørgaards pamfletter læser jeg mange ting, jeg ikke har haft kendskab til før, også ting, der vedrører mig selv. I bind III, s. 47 står der fx.: »Manden fra skovsvinene, som de møder og som tror, at de vil stjæle våbnene, er deres gode bekendt Holland-Møller, Schjødt-Eriksens betroede mand i havnen.« Holland-Møller var nu *marinens* mand. Hvad »skovsvinene« dækker over får stå hen, om det var marinens folk eller hærens eller begge kategorier ved jeg ikke. Holland-Møller mødte jeg først efter krigen. Hærens »betroede mand« var den tidligere omtalte translatør Prom, også fra marinen. Han var særdeles dygtig og nøjagtig og vi havde et

fortrinligt samarbejde. Personlig mødte jeg ham kun få gange under krigen, det var premierløjtnant A. Jørgensen, der havde forbindelsen.

Nyt for mig er også Nørgaards påvisning af »våbentyverier«, altså beslaglæggelse af våben udenom trufne aftaler. Lad mig nævne to tilfælde. Jeg citerer: »Knud Skov og Erik Crone havde faktisk drøftet muligheden for at sikre sig en portion – der blev talt om 80 stk. maskinpistoler – fra netop »*Uanjan*«s last ved denne lejlighed ...« (III, s. 48).

Det drejer sig her om folk fra Studenternes Efterretnings-tjeneste, der lejlighedsvis fremskaffede både til marinens våbentransporter.

Jeg skal dog tilføje, at også redaktør Stig Jensen forsøgte at gribe ind i våbenfordelingen. Han får at vide, at jeg har sikret hæren de første femhundrede maskinpistoler, og forklarer i retssagen mod *Land og Folk*: »... jeg bestemte mig til at snyde ham, ligesom han ville snyde mig, og derfor fik han ikke det han skulle have af mig« (Bind I, s. 67). I realiteten vil dette sige, at Stig Jensen sikrede sig våben, bestemt for andre grupper indenfor den civile modstandsbevægelse.

Lad mig til slut kommentere Nørgaards angreb på mig i den ulykkelige sag om løjtnant Erik Skov, hvis likvidering ved Skovriderkroen den 23. november 1944 man har villet gøre mig ansvarlig for.

Sagen er, sammen med alle øvrige likvideringer, forlængst undersøgt og afsluttet. Det vidste Erik Nørgaard, da han skrev sin pamflet.

Jeg kendte intet til løjtnant Skov da jeg – det har jeg en svag erindring om – pr. telefon (*Pilken*) fra Sverige fik besked om, at han var stikker, en besked, jeg skulle lade gå videre til rette vedkommende. Men herfra og til at have beordret en likvidering er der et spring, for ingen vil nogen-

sinde kunne glemme sit medansvar ved afsigelsen af en dødsdom. Jeg må straks slå fast, at jeg ingensinde har givet ordre til likvidering alene af den grund, at jeg ingen havde at give en sådan ordre til. Ingen af hærens grupper, og formentlig heller ikke nogen af de tilsluttede, foretog likvideringer. Det er udelukket, at jeg skulle have kunnet give ordre til nogen i denne sag. Fra mit arbejde i Lille Stab ved jeg, at man i løbet af dens eksistens kun har beskæftiget sig med en eneste sag vedrørende likvidering, og denne kom aldrig til udførelse. Det drejede sig om en ung officer, der var mistænkt for samarbejde med Gestapo. En nærmere undersøgelse viste, at mistanken var ubegrundet.

Tilbage er så mine hjælpere i Våbentransporttjenesten og i Efterretningstjenesten. *Intet* personel her har været beskæftiget med likvideringer, hverken med at beordre eller udføre sådanne. Dette må forlængst være klarlagt under de ovenfor omtalte undersøgelser.

Gennem »Pilken«, telefonen til Malmø, kom der mange meddelelser fra Sverige, også meddelelser, som blot skulle videregives. Hvis jeg ad denne vej har fået meddelelse om at løjtnant Skov var mistænkt for at være stikker, havde jeg kun et at gøre: at videregive oplysningen. Formentlig er den i så fald videregivet til medlem af Frihedsrådet, professor Erik Husfeldt. Ellers forstår jeg ikke, hvorfor man, da der blev givet modsatte oplysninger, beder mig oplyse professor Husfeldt om fejltagelsen. Det varede to dage før jeg fik kontakt med Husfeldt, og da var det for sent. De folk fra Holger Danske, der skulle foretage likvideringen, havde allerede foretaget denne.

Holger Danske modtog ikke ordrer fra hæren. Den var direkte tilknyttet Frihedsrådet. Et eller andet sted i Danmark må der findes en eller flere personer med nøje kend-

skab til denne sag, der blev undersøgt i 1945/46. Hvis mit navn var impliceret, hvorfor kom det da ikke frem ved *den* lejlighed? Det fortælles nu om løjtnant Skov, at han var meget antikommunistisk indstillet og at han ikke ville skaffe våben til kommunistiske grupper. Det fortælles også, at han havde fordægtige bekendte i sin omgangskreds, og at der blev klaget over, at han blandede sig i for mange ting. »*Vi holdt strengt på at holde opgaverne adskilt,*« skriver Frode Jakobsen i »I Danmarks Frihedsråd« I, s. 182. En eller flere personer har fattet mistanke til Skov og meddelt dette til andre. Det var, det må ikke glemmes, ikke alene en tid med heltegerninger, det var også sladderens og de onde rygters tid. Det kom frem under »Hjalf-sagen«, at *Stig Jensen* nu, i 1960, tiltroede mig alt ondt, jeg skulle bl. a. have siddet hans egen indgriben i Skov-sagen overhørig. Men hvorfor kom han ikke frem med denne oplysning under sagsbehandlingen i 1945/46? Og hvis han tiltroede mig så megen ondskab, hvorfor sendte han mig da en skriftlig lykønskning og en bog gave, da jeg i 1949 blev oberstløjtnant?

Alt dette kan forekomme uforklarligt. Og dog er der måske en forklaring på disse angreb, der pludselig blev rettet mod min person, femten år efter befrielsen. Det skal jeg vende tilbage til.

Likvideringerne var et grumt kapitel i modstandskampens historie. Der blev foretaget over tre hundrede sådanne henrettelser, deraf de ni på afgjort forkert grundlag. Lad mig citere hvad Jørgen Hæstrup har skrevet om denne side af modstandsbevægelsen:

»Parallelt med og vanskeligt at skille ud fra det illegale politis arbejde med centralkartoteket og forberedelse til arrestationerne gik politiets hjælp til modstandsgrupperne, hvor det drejede sig om gennemførelse af stikkerlikviderin-

gerne. Hele dette for modstandsbevægelsen så livsvigtige arbejde var principielt blevet fastholdt som uomgængelig nødvendigt efter den oprindelige debat i Rådet om spørgsmålet i efteråret 1943. Udviklingen havde ikke givet anledning til at revidere synspunktet. Tværtimod ... Bag Rådets principielle afgørelse, at drabene var nødværgedrab, som krigstilstanden nødvendiggjorde, om kampen overhovedet skulle kunne føres, stod modstandsgrupperne, der betalte så dyrt for angiverierne. Bag dem igen den overvejende del af befolkningen. Med det snævrere samarbejde, der efter etableringen af det illegale politi kom imellem modstandsgrupperne og politiet, blev det nu muligt at få undersøgelserne af stikkerens forhold ind i fastere baner. I alt ca. 20 politifolk knyttes til dette arbejde, og Frode Jakobsen nævner, at det efter den 19. september blev en sjælden undtagelse om nogen stikker ... er blevet likvideret uden en politimæssig undersøgelse, foretaget af en politimand« (Hemmelig Alliance, II, s. 125). Og videre: »Rådets afgørelse i hele denne sag var enstemmig. Da Chievitz i februar indtrådte, var enigheden der stadig. Også Chievitz var enig, men drøftede dog med dr. Hagedorn den tanke, om man muligt kunne søge at få unge, der var kommet på afveje, ud af landet i stedet for at likvidere dem. Under hele besættelsen stod Rådet enigt om denne sag ...« (H. A., I, s. 70).

Det fremgår iøvrigt af Nørgaards pamflet, at man netop søgte at bevæge Erik Skov til at tage til Sverige, men det ønskede han ikke. Danmarks kommunistiske ungdom udsendte natten til den 3. august 1960 en plakat med billede af mig og »efterlysning« af min person. »Formodes at være skyld i mord,« stod der. Formanden for DKU fik en dom på 30 dages hæfte. Mere kostede det ikke på denne måde at æreskænde en mand i Danmark.

Som omtalt ovenfor skulle jeg også have næret planer om at få daværende kaptajn Aage Højland Christensen likvideret. Højland Christensen hørte til de befalingsmænd, der klart valgte Frihedsrådet fremfor hæren. Lille Stab fandt det derfor ikke rigtigt, at han havde sæde i M-udvalget, hvor han var indtrådt som *hærens* repræsentant i januar 1944. Allerede i februar blev Højland Christensen erstattet i M-udvalget med kaptajn Ahnfeldt Møllerup, der var fuldtud loyal mod hæren. Kaptajn Højland Christensen knyttede sig stærkt til Frode Jakobsen og fik til opgave at oprette aktive grupper indenfor dennes organisation, Ringen. Han blev senere, efter Frode Jakobsens udtrykkelige ønske, leder af Region III, efter at denne region var blevet revet op af tyskerne i oktober 1944. Det er indlysende, at hærens folk måtte betragte sådan en situation som et forsøg på fra Frihedsrådets side at trække folk til sig, som vi selv havde god brug for.

Femten år senere fremkom der i officersmessen i Holbæk i et festligt lag rygter om, at jeg skulle have forlangt kaptajn Højland Christensen likvideret. En kaptajn, tidligere i modstandsbevægelsen, som vel skulle gøre sig interessant, lancerede disse rygter. Sagen blev undersøgt af auditor, og forsvarsminister Poul Hansen fremsatte i folketinget en erklæring om rygternes grundløshed:

»Efter oplysninger i dette værk (Hæstrups) om modsætningen mellem den civile modstandsbevægelse og visse officerskredse samt debatten i pressen omkring Hjalfsagen og likvideringssagen angående løjtnant Skov mente han¹ dog at have begrundelse for at kunne udtale under et interview med Jyllands-Posten den 1. januar 1961, at hvis

1 Generalmajor Højland Christensen.

Truelsens oplysning om en likvideringsordre var rigtig, så kunne kun Schjødt-Eriksen stå bag.

Efter oplysninger, der er kommet frem ved undersøgelsen, kan det fastslås, at der ikke har eksisteret planer om at likvidere nuværende generalmajor Højland Christensen under besættelsen, og at de fremkomne rygter skyldes kaptajn Truelsens misforståelse af visse udtalelser fra Sjællandsledelsens kontaktmand, Nissen Blom. Det har ikke i dag kunnet konstateres, hvilken ordlyd disse udtalelser har haft, hvorimod det ligger fast, at udtalelserne er fremsat af kontaktmanden for egen regning, og at de ikke har været alvorligt ment fra hans side.

Der er således bragt fuld klarhed i sagen, og jeg finder herefter blot anledning til at sige, at flere af generalmajor Højland Christensens udtalelser under det nævnte interview med Jyllands-Posten efter min mening er mindre heldige, og at jeg specielt ikke har fundet det rigtigt, at generalen på et tidspunkt, da en undersøgelse var indledt, men endnu ikke afsluttet, har fundet det nødvendigt overfor offentligheden at udpege den, som efter hans opfattelse måtte have givet ordren til at likvidere ham, hvis en sådan ordre overhovedet var givet ...« (Folketingets forhandlinger, nr. 6, 1960/61, 24.1.1961. Spalte 861 og 862).

Under de samme forhandlinger, samme dag, udtalte folketingsmand Frode Jakobsen i en længere redegørelse bl. a. følgende:

»Her (Højland Christensen-sagen) har der ikke bare været tale om en trussel, men om en påstået ordre og plan. Det kom dertil, at det måtte undersøges; resultatet af undersøgelsen foreligger nu, og det viste sig, at det var tom snak.«

Og senere, i samme redegørelse under omtale af Knud Skov-sagen: »De, som har fået mistanke, meldte sig ikke den-

gang med deres anklage. Den er de gået stille med i 16 år, med deres skumle mistanke. Det synes jeg er mærkeligt. De ved i dag ikke andet, end hvad de vidste for 16 år siden. Dengang rejste de ingen anklage ...» (Spalte 875).

Erik Nørugaards pamflet bygger på det omtalte interview med Højland Christensen i Jyllands-Posten. Han ser helt bort fra auditørundersøgelsens resultat. Med hensyn til Jyllands-Postens interview er der det at sige, at Højland Christensen som tidligere regimentschef og dermed rettergangschef omgående burde have indberettet rygterne til sine foresatte og selv forlangt sagen undersøgt i stedet for at lancere løse rygter i dagspressen.

Pamflettens side 79 viser, at Højland Christensen troede at hans telefon blev aflyttet i 1959/60. Vi var på det tidspunkt meget langt fra krigstidens aflytning af telefoner, og de eneste, der i 1959/60 kunne aflytte en telefon var det danske politi, og da først efter en dommerkendelse. Erik Nørgaard, tidligere kriminalreporter, burde have undersøgt om en sådan kendelse i det hele taget forelå.

Højesteretssagfører Chrstrup har en kommentar til Højland Christensen-sagen:

»Undersøgelsens resultat kan kun betegnes som festligt. Det viser sig, at det hele er det rene vrøvl – og helt fuldendt bliver det, da det viser sig at den der påstås at skulle have viderebragt ordren om at Højland Christensen skulle skydes, under undersøgelsen hævder, at det har han ikke sagt noget om, men derimod at det var Schjødt-Eriksen, der skulle skydes ... Det er atter et af de mange eksempler på hvilket utrolig løbsagtigt grundlag myter har kunnet leve på indenfor de kredse, der stadig føler, at de repræsenterer den civile modstandsbevægelse ... Disse meget grove æresfornærmelser er fremsat i politisk øjemed. De er fremsat i det kommunistiske

partis organ ... i perioder, hvor det ikke kan finde på noget farligere at foretage sig, prøver det på at sprede en eller anden giftvirkning i befolkningen med de til rådighed stående midler ...«

Jeg er meget vel klar over, at Rådets ledende kommunistiske personligheder, Mogens Fog og Børge Houmann, begge med en stærk evne til at drage mennesker til sig, har kunnet øve en betydelig indflydelse på en senere tids historieskrivning. Jeg havde ikke deres bevågenhed, det har sat sine spor. Det har heller ikke kunnet skjules, at jeg spillede en vis rolle i Georg Duckwitz' desperate bestræbelser på at få fremskynnet de vestallieredes ankomst som de første til Danmarks sydgrænse, således at de kom en eventuel russisk besættelse i forkøbet. Kan man ikke sige dette rent ud, er der altid den mulighed at pege på min tre måneder lange tilstedeværelse i Bovrupkartoteket. Men hvor længe havde mine kommunistiske angribere stået på Hitlers side under Stalin-Ribbentroppagten, hvis ikke Hitler var rykket ind i Sovjetunionen den 22. juni 1941? Der skulle stor smidighed fra ledende dansk kommunistisk side til at gøre partiet stuerent, at gøre det til en akseptabel partner i modstandsbevægelsen. Det lykkedes over al forventning.

15. *Træk fra mit militære liv*

Denne bog er ikke nogen egentlig selvbiografi. Jeg har villet se tilbage på et bestemt afsnit af mit militære liv, et afsnit, der har affødt mange kommentarer og skabt en del – ofte hadefuld – debat om min person.

Min baggrund er kort og godt denne: min far var boghandler og bogbindermester. Selv var han gårdmandssøn fra Vendsyssel. Han var konservativ – dengang hed det højremand. Forsvaret blev ikke diskuteret i mit hjem. Det var en selvfølge at man skulle have et forsvar. Erindringen om 1864 var endnu levende; min far, som var en lille dreng dengang de tyske ulaner blev indkvarteret i ret stort antal, har fortalt mig herom. I hans sind var der aldrig tvivl om, at en gentagelse måtte forhindres, og det var ensbetydende med at man havde et forsvar.

Da jeg stammer fra Ålborg, blev jeg også soldat der. Der er såmænd ikke så meget at fortælle herom udover, at vi endnu havde de blå uniformer, som man brugte i 1864. Der var blot den forskel, at vi kun skulle slide dem op før de nye grå kom i anvendelse. Vi fik halvtreds øre om dagen i løn samt et fire kilos rugbrød hver tredje eller hver fjerde dag.

Det var i 1924/25. Jeg var blevet kornet, i dag hedder det sergent. Jeg stod for at skulle vælge livsstilling. Hvorfor blev jeg soldat og officer i mere end 40 år? Svaret er meget enkelt.

Grundlaget er omtalt ovenfor, men den direkte årsag var at nuværende general Erik Kragh, dengang premierløjtnant ved 10. regiment i Ålborg, opfordrede mig til at blive officer. Langt senere, det var den 21. januar 1975, skrev han til mig: »Det kan godt være at det mere var dig, der så mig, end omvendt på denne din første dag i hæren. Men jeg opdagede dig hurtigt.« Sandt er det, at det var Erik Kragh, der fik mig til at vælge den militære vej gennem livet, og jeg er ham stadig taknemmelig.

Så søgte jeg at blive læsekornet i København og boede i Kastellet medens forberedelserne til adgangseksamen til officersskolen foregik på »Galster og Holbølls kursus«. Det var ikke nok at man havde over »godt« i gennemsnit, nej, man skulle have over »godt« i visse enkelte fag som matematik, dansk og, så vidt jeg erindrer, i projektionstegning og fransk.

Da officersskolen var slut i foråret 1930 valgte jeg som våben artilleriet.

Mens jeg var chef for artilleriskydeskolen fra 1951 til 1956 var der ved denne en overgang ansat tre, en overgang fire civilingeniører i den afdeling, der først hed Forsøgsafdelingen og senere Skydeteknisk afdeling. De var alle meget dygtige specialister på det ballistiske område. Ballistik deles i indre og ydre ballistik. Indre ballistik handler om alt hvad der sker med et projektil inden det når ud af kanonløbet, dvs. hele det kemiske og varmetekniske forløb fra det øjeblik, der bliver sat drivkraft på, eller kort og godt: fra det øjeblik man sætter ild til krudtet. Ydre ballistik er læren om projektils vej fra det forlader kanonens (haubitsserens) munding og til det når målet. Og det er en ret omfattende videnskab.

Den ældste ingeniør fortalte mig engang, da jeg havde spurgt ham om årsagen til at han var blevet specialist i ballistik – og han var sikkert Danmarks dygtigste specialist i ydre

ballistik – at han efter medlemsskab i Akademisk Skyttekorps var blevet interesseret i det militære liv og derfor søgte stillingen ved Artilleriskydeskolen som civilingeniør med speciale i ballistik. Så spurgte jeg: »Hvorfor blev De civilingeniør?« Hertil svarede han: »Min mor og jeg gik engang da jeg var dreng forbi den Polytekniske læreanstalt i Fari-magsgade. Og da sagde min mor: 'Der skal du ind når du bliver større.' Så var det afgjort og fastlagt. Det blev ikke senere drøftet, og en dag var jeg polyteknisk kandidat.«

Så let var det engang at vælge livsstilling. Men så let er det nok ikke for alle, der skifter heste i vadestedet. Det er vigtigt at man finder en plads i livet, hvor man føler at man gør fyldest, og hvor man befinder sig vel.

I mange, mange år har jeg ikke stillet mig selv det spørgsmål: hvorfor blev du soldat? Det hele forekom mig selvfølgelig langt ind i efterkrigsårene, hvor jeg som omtalt ovenfor blev genstand for had og forfølgelse på grund af mit arbejde i besættelsestiden.

Men hvorfor var det militære liv en sådan selvfølge i alle disse år? Det var dog i trediveerne, hvor socialdemokrater og det radikale venstre kappedes om at reducere forsvaret.

Fra 1. november 1930 var jeg premierløjtnant i artilleriet og kom i audiens hos den kommanderende general, som det dengang hed. Det var generalløjtnant Nyholm, tidligere ingeniørofficer, som bl. a. havde forestået bygningen af Mid-delgrundsfortet. Han sagde omtrent som følger: »Hvorfor har De ikke valgt en stilling i det civile liv? Dette er jo håbløst, og De går en fremtid imøde med nedlæggelse af hæren.« Det er ikke ordret citeret, men udviklingen retfærdiggjorde tildels hans pessimisme. Her skal jeg gøre et spring frem i tiden, til 1941. Bevægelsen »Folk og Værn« var kommet godt i gang. Forud var der afholdt et større møde mellem poli-

tikere – udelukkende konservative – og officerer en aften i Håndværkerforeningen. Christmas Møller dominerede. H. C. Hansen fortalte mig mange år senere, at det eneste parti, der kunne tale vort sprog, var det konservative, og at hele formålet med mødet var at lodde stemningen i officerskorpset. Men mødet var stort set uden værdi, og jeg tror ikke at politikerne fik noget indtryk af stemningen blandt os.

Men så kom det andet møde, så vidt jeg husker i de samme lokaler, atter med politikere og officerer. Der var flere talere, sikkert også militærpersoner, men den jeg husker er aftenens hovedtaler, daværende folketingsmand Hans Hedtoft-Hansen. Jeg fik senere lejlighed til at sige til ham, at det nok var en af de største aftener i hans politiske liv. Han erkendte, at han havde forberedt sig meget grundigt og var uhyre spændt på om hans ord kunne vinde genklang i en forsamling af officerer, de samme officerer man havde forhånet så mange år der gik forud.

Kvintessensen af hans tale må jeg citere efter hukommelsen. Han indledte med at sige, at da denne forsamling formentlig ikke kendte socialistmarchen »Nu dages det brødre ...« ville han læse den op og forklare ordene. Det gjorde han blændende. Han sagde blandt andet: Man må forstå, at en arbejder, der knap har til dagen og vejen – og her henviste han til årene 1880–1900 og til arbejdernes kår både i England og i Danmark – har vanskeligt ved at forstå hvad det er, han med livet som indsats skal gå i krig for. Først med bedre leveforhold, boliger, mad, undervisning, kort sagt alle sociale forbedringer følger forståelsen af at der er noget at forsvare.

Da jeg lyttede til Hedtoft dengang, måtte jeg i mit inderste give ham ret. Jeg huskede Drachmanns »Engelske socialister«: »Hvad hjælper os Taler, hvad gavner os Løfter / Vi

vil have Forskud paa Saligheden« og »Vor Løn vil vi have i levende Live ...«

Tankegangen var ny for mig, men jeg fattede den, og i 1944 fik jeg lejlighed til at minde ham om den aften, og jeg tilføjede: »Men så er det din og de andre politikeres sag at skabe et samfund, som vi alle vil forsvare.«

Idag lever vi i et velfærdssamfund. Men hvad er der sket? Få gider forsvare det. Det ligger udenfor rammen af denne bog at analysere grunden til den svækkede forsvarsvilje. Men jeg må atter fordybe mig i Oswald Spenglers »Der Untergang des Abenlandes«,¹ som udkom lige efter første verdenskrig, og som satte sindene voldsomt i bevægelse. Et demokrati kan ikke bestå, hvis man ikke er indstillet på at forsvare det. Det er »man« ikke idag.

Men tilbage til mit eget militære liv, til kornetskolen på Kronborg. En blandet fornøjelse var det, men man opnåede en kondi af første klasse. Vi boede dengang – 58 mand – i Riddersalen, som var delt ved et loft i halv højde af det nuværende. Morgenvask: man løb fra 2. sal ned i gården og pumpede vand op med håndpumpe i sit vandfad, gik derpå ind i stuen og foretog den »grundige« renholdelse. I den halve riddersal var alle vinduer mod Sundet og mod land åbne. Så kom om morgenen den tilsynshavende ind, og manden ved første seng råbte: »Stuen ret!« Og så stod vi der ved siden af sengen med skjorterne blafrende om benene – pyjamas kendtes ikke her endnu – og vinden fra Øresund susede ind.

Da alt dette var overstået med samt en mellemørebetændelse, kom jeg tilbage til Ålborg som kornet med to striber og

1 På dansk i Mogens Boisens fremragende oversættelse 1962.

en prik på ærmet. Vi gik med underofficerssabel, en ret kort sabel i sort skede, men følte os som officersaspiranter. Og en dag blev jeg sat til at være gymnastiklærer for henved firs rekrutter. Der var ikke andet at gøre end videst muligt at efterligne de gamle gymnastiklærere, der hældede til Lings system. Men når sandt skal siges, har jeg aldrig kunnet slå et kraftspring, udover de ufrivillige, da sidenhen ridningen kom ind i min tilværelse.

Som læsekornet læste vi, men fik løn, ca. 65 kr. om måneden. Det tvang os til at leve meget beskedent: rugbrød, margarine og lidt pålæg, dåser med en leverpostejlignende substans. Kaffe og te lavede vi på ulovlige gasblus. De omtalte dåser var billige, de havde nemlig tilbragt en snes år eller mere på Grønland som reserveføde for ekspeditioner. Den smagte slet ikke dårligt, og kunne man overvintre med den, kunne vi vel også nok spise den. For det der blev tilovers af lønnen gik vi i »White Star« og på Frederiksberg.

Så et langt spring, og officersskolen var et overstået kapitel. Det var maj 1930, et henrivende forår sammen med min forlovede, Lis. Vi fejrer stadig forlovelsesdag foruden bryllupsdag – men det er en anden historie.

Som premierløjtnant gennemgik jeg først kystartilleriets kornetskole i 1930 og siden feltartilleriets kornetskole i 1932.

Efter ophold i Holbæk ved min stamafdeling, 12. artilleri-afdeling, kom jeg et år på rideskolen i Næstved. Det var i mange retninger en oplevelse for livet. To af de otte elever bærer endnu præg deraf i form af en brækket hofteskål og et brækket lårben. Men en kur for mandfolk var det. Jeg var kun elev i eet år. Det var finest at være der i to år, men så havde jeg ikke kunnet nå artilleriets mange skoler. Vi lærte, som sidste hold, at angribe til hest med sabel. Ja, hvad tænkte

man dog ikke, da polske kavallerienheder i 1939 angreb de tyske panserstyrker! Nå, jeg lærte da at bruge en sabel, og jeg har den endnu, desværre dog ikke hesten.

Så kom jeg tilbage til min artilleriafdeling i Holbæk og nød det raske liv som hestetrukken feltartillerist, og naturligvis garnisonslivet. Jeg red mindst tre heste om dagen, en til tjeneste, en remont til videre brug i artilleriet og en konkurrencehest. Lis red med hver dag. Hver søndag red vi enten jagter eller konkurrencer; dødtrætte kom vi hjem ved middagstid og nød som en stor luksus en hvid Cinzano. Det står for mig som en herlig tid. Kondien var god, al energi og alle tanker drejede sig om forsvaret og om at gøre sin andel af dette så effektivt som muligt.

Trediveerne var krigsrygternes årti. Ved den store manøvre havde vi hele tre batterier genindkaldt, det var vistnok i 1936. Så godt som alle var indstillet på, at man øvede sig til krig. Ånden var god, og der var ingen disciplinære vanskeligheder.

På vejen hjem efter fjorten dages manøvre med højst nødtørftig søvn kom vi i kantonnement nær Hvalsø. Som premierløjtnant føler man, at man trækker hele læsset. Jeg skulle bo sammen med fire trainkonstabler og seks heste. Jeg så til at hestene blev vartet og fodret, at trainkonstablerne kom i hus og fik mad. Og så kom jeg selv til bords, fik dejlig kylling – det fik vi altid – og bad så om at måtte gå til ro. Jeg fik uniformen af og trak gåsefjersdynen over mig og sov som en sten, til min ven og oppasser trak dynen af og sagde: »Hr. primærløjtnant, vi skal op!« Vi havde hverken otte timers arbejdsdag eller otte timers søvn dengang, men jeg tror de fleste af os mindes den tid med glæde.

Så kom skoler afbrudt af ophold i garnisonen. Som adjutant hos oberstløjtnant Callisen blev jeg formand for møn-

stringskommissionen, hvilket indebar, at jeg havde tilsyn med alle afdelingens heste, som iøvrigt, med få undtagelser, var udstationeret til gårdejere til brug mod pasning og en beskeden godtgørelse. Men de skulle jo efterses. Derfor var der mønstringer i de forskellige landsbyer, og samtidig så vi »mobiliseringshestene« efter. Uden at komme nærmere ind på dette forlængst afskrevne kapitel i hærens historie skal jeg dog lige nævne, at man mødte en gæstfrihed og venlighed, som var helt enestående. Lad mig komme med et eksempel. I efteråret 1938 kører jeg i lejet bil til sognefogeden i P-strup. Han tages med og vi kører til den første gård, hvor de har hærens heste i pleje. Klokkeren er nu ni, og man bliver budt på sild, øl og snaps, varme krebinner med stuede ærter og gulerødder. Derpå slagtemad, finker, pølser med videre og tilsidst kaffe med julebag af forskellig art. Det svimlede for os, men pligtskyldigt spiste vi, taknemmelige for den søde tankegang, der lå bag dette traktement. Så drog vi mætte og satte til næste sted. Efter at have set på hestene, blev vi budt en pilsner. Mon man ikke vil forstå, at vi nu sagde nej tak? Men den gik ikke. »Kaske kaptajnen er for fin til at drikke en bajer med os andre?« sagde gårdejereren. Så fin var jeg ikke, og vi drak bajeren.

Vi er stadig i trediveerne, under den store manøvre i 1936. Hjem kom vi, men så stod der pludselig i afdelingsbefalingen, at alle heste skulle samles under 1. batteri til klargøring for udstationering.

Chefen for første batteri var kaptajn Schrøder, den elskelige maler, som ganske naturligt overlod alt det hestebesvær til sin næstkommanderende, som havde været på rideskole og derfor skønnedes at have de fornødne forudsætninger for at forestå denne udstationering.

Har De nogensinde set en frederiksborghest? Har De set

to sammen? Har De set hundrede stå sammen, alle røde og ens med ganske få aftegn, fx. en blis eller andre hvide hår, og alle med de klippede nummermærker aldeles usynlige på grund af hårets vækst under kantonnementet.

Der stod jeg med tre hundrede frederiksborgere. Vores egne fra 1. batteri kendte jeg, fordi jeg førte lommebog over dem med oplysning om farve, aftegn m. v., og vigtigst: due-lighed. Men de to hundrede andre? Andet og tredje batteris folk gik hoverende i byen. Første batteris folk måtte blive hjemme for at hjælpe mig. Det var bittert, og ganske tåbeligt planlagt. Det forklarede jeg min afdelingschef, da han dagen efter kom på besøg i det betrængte ridehus, hvor mere end hundrede ukendelige frederiksborgere stod.

Han forlod mig en kende fortørnet over mine meget fri-modige udtalelser om hans afdelingsbefaling. Men to dage efter kaldte han mig til sit kontor og sagde, at han forstod mine vanskeligheder, og at afdelingens kommende befalin-ger ville blive rettet derefter.

Medens jeg er ved hestene, skal jeg forklare, hvorfor jeg ubetinget holder mest af irske heste til jagttridning og terræn-ridning. De stoler nemlig ikke for meget på menneskene, hvad man næppe kan fortænke dem i. Når en irsk hest springer over et gærde, tænker den vist: De kunne jo have gravet en grøft bagved, derfor sætter jeg lige forhovene på sten-gærdet, så jeg når længere over. En »holstener« springer måske flottere og hurtigere over, men den synes ikke at være bekendt med menneskets nederdrægtighed og tænker ikke på den skjulte fare: grøften.

»Funny« var irlænder, en stor, stærk irsk hoppe med et noget voldsomt temperament. En skønne dag blev vores artil-leriafdeling motoriseret. Så var det slut med hestene. Sidste gang vi var hestetrukne var i 1938 under ophold i skydelejren

i Jægerspris. Her var der tradition for at man fejrede kongens fødselsdag den 26/9 med en forstærket middag med rødvin til. Efter denne og måske en del andre drikke kom det gode og sentimentale op i os i en sådan grad, at vi følte en ubetvingelig trang til at sige pænt farvel til vore tro, firbenede venner. Den smukke tanke blev omsat i handling. To af os hentede »Funny« ind i officersmessen, hvor hendes skål blev udbragt, alt imedens hun gødede gulvet. Da hun havde modtaget hyldesten blev hun bragt tilbage til stalden og fik »natmad«.

Næste morgen betragtede vi med undren indgangen til officersmessen. Hvordan i alverden var Funny kommet ind og ud igen. Officersmessen var dengang kun en træbarak, utæt og alt andet end hyggelig. Ved indgangen var der et vindfang således konstrueret, at man, når man kom derind, skulle dreje i en vinkel på 90° for at komme ind i selve barakken! Ind og ud kom hun. Om hun morede sig ved jeg ikke, men hun tog på ingen måde skade af den oplevelse.

Kan man ønske sig noget mere afvekslende end garnisonsliv, rideskole, spændende tjeneste i artilleriet – og endelig fast ansættelse i generalstaben. Og så på hovedet i illegal virksomhed under besættelsen i næsten to år.

Senere blev jeg afdelingschef for en artilleriafdeling, hvortil det nye skyts tilgik. En ny organisation blev bygget op, to år med hver gang fire batterier, mange øvelser, mange skydninger og endelig en tro på, at nu ville man endelig et forsvar – en tro, der allerede forsvandt i 1956. Da blev jeg midlertidig generalmajor og ansat i NATO's Nordregion, hvor jeg for første gang fik lejlighed til at se »sidelæns« ind i dansk forsvar. Og da gik det op for mig, at man ikke *ville* betale, hvad det ville koste at have et effektivt dansk forsvar.

16. Efterskrift

Plus je vois les hommes, plus j'aime les chiens.

Ved indgangen til Gran Canarias flyveplads står der to stenhunde – et naturligt bomærke for øerne, som romerne kaldte »Hundeøerne«, på spansk *Canaris Islas*. Men hvorfor – og hvorfor var det *blodhunde*? På torvet foran domkirken sidder der også hunde, fire, hvoraf de tre er blodhunde med hængende øren og bedrøveligt udseende. Forklaringen fik jeg ved at læse nogle bøger om blodhundens historie:

Fønikierne sejlede som de første ud af Middelhavet, og nogle af dem kom til disse øer, vistnok tre-firehundrede år før vor tidsregning. Så kom romerne. De blev modtaget af store, vilde hunde, deraf navnet De canariske øer, dvs. hundeeøerne. Befolkningen forblev oppe i bjergene. De store hunde var blodhunde, bragt til øerne af fønikierne, idag øernes vartegn. Det fremgår imidlertid af Bayeux-tapetet at hunden også er nået til Frankrig; den er her meget let genkendelig. Men først da racen når til England og bliver ren-dyrket, får den sit nuværende navn. Og det er fra denne stamme vi har de fineste blodhunde, af hvilke de allerfineste findes i Sverige idag.

Blodhunden er som følge af sit navn blevet stærkt mis-kendt. I »Onkel Toms hytte« lader slaveejereren blodhunde

opspore de undvegne slaver. De skildres som glammende væsener, tørstende efter slavernes blod.

Det er nok muligt, at man brugte blodhunde til at opspore undvegne slaver, men har det været ægte blodhunde, ville de ikke drømme om at bide.

Jeg har selv engang været den lykkelige ejer af en blodhund, hvis minde er mig så værdifuldt, at jeg ikke vil være i stand til at fortælle noget nedsættende om ham. Han var mit livs hund. Som så mange store hunde blev han ikke gammel, kun ti år. Men ingen af vores venner har glemt ham, og i en bog om min tilværelse må han have sit eget kapitel. Han drømte ikke om at gøre fortræd, men selvsagt kunne han ved sit blotte korpus skræmme ængstelige mennesker. Meget populær var han blandt venner og bekendte. Til hver jul og fødselsdag fik han sendt et antal pakker, mest med noget spiseligt. Han fik flere pakker end jeg, hvad der vistnok gik ham lidt til hovedet. Han fik efterhånden den søde skik at ville kysse alle på kinden, selvsagt især unge piger. Da han nu vejede 50 kilo og kærligt lagde sine forpoter på skuldrene af sådan en ung pige, kunne hun godt blive lidt overvældet. Det samme gjaldt den gæst, der trådte ind ad døren iført lysegråt tøj og kridhvid skjorte, og som blev genstand for en lignende velkomst.

Kennelen havde, af hensyn til hans stambogsføring, ønsket at han skulle hedde noget med G. Så kaldte vi ham *Grey*.

Det at være blodhund betyder ikke at dyret er vildt eller blodtørstigt, det betyder kun at det er en hund »af blodet«, en formel som mange adelige bruger om sig selv. Hvis man ikke ved, hvordan en blodhund ser ud, bør man gå på en hundeudstilling. I »ansigtet« ser den omtrent ud som jeg, når jeg får min skattebillet. Alting hænger, alt er trist. Hos hunden er det bare dens naturlige udseende. Men krop-

pen, den er skabt gennem hundreder af generationer. Dybt bryst, lunger, der kan holde til timers løb. Se blot på en højt udviklet fuldblodshest: samme dybde fra »man« til bunden af forreste ribben.

Han kom som hvalp farende ud og ind mellem vore bilhjul. Han støjede og legede. Moderen gav udtryk for bekymring for sin raske søn. Men faderen! Han satte i med det for blodhunde ejendommelige, dybttonende hyl, et hyl hans søn arvede og som i dramatiske perioder af vores tilværelse efter krigen har skaffet os af med uvelkomne gæster.

Vi var nok lidt betænkelige. Men den charme der udstrålede fra hvalpen med de hængende øren og de alt for store poter bevirkede, at vi, da vi var kørt en kilometers vej, vendte om og sagde: »Vi ta'r ham.« Nok har jeg fortrudt visse ting i mit liv, men aldrig ham, og jeg er Lis meget taknemmelig fordi hun, da vi kørte bort fra kennellen sagde: »Han er jo dejlig.« Og han *var* dejlig.

Det var måske svært at se lige i begyndelsen, da han besørgede på gulvene, bed alt i stykker, sprang op i sofaer, alt det hvalpe og børn skal igennem. Men alt er kun en overgang, og så bliver man renlig og lidt senere fornuftig, man lærer sine pligter, man forstår de krav samfundet så naturligt må stille – her tales selvsagt kun om blodhunde, ikke om mennesker – og man begynder at forstå, at man har et ansvar for sin familie, den familie man nu engang er hund hos.

Hvad ansvaret for familien angik, så udvidede han det til også at gælde husets katte. Ved gården lå der en branddam, meget nær plænen foran huset. Den var kantet med flade sten. Engang da vi havde mange killinger, der løb rundt på plænen, blev hunden, Grey, bekymret for deres liv og sikkerhed, hvorfor han promenerede langs kanten af dammen og venligt men bestemt skubbede killingerne tilbage til plænen,

hvis de kom for nær. De hørte til familien, og dermed til hans ansvarsområde.

Blodhunden Grey havde en helt fantastisk lugtesans. Engang gik jeg skråt over gårdspladsen, først til den ene længe, og så til stuehuset. Herfra kaldte jeg på ham. Han kom i galop, men ikke tværs over gården, nej først til den ene længe og så til stuehuset. Han stode mere på sin lugtesans end på synet: altså hellere en lille omvej og så være helt sikker. Det er iøvrigt kun blodhunde, der kan følge et spor i galop.

En morgenstund kom min datter sent hjem fra studenterfest, hun var netop blevet student fra Helsingør gymnasium. Vi andre sad på terrassen ved morgenkaffen. Grey gik hen for at sige goddag, men standsede pludselig og gik nogle skridt baglæns. Der var fremmede dufte i den højrøde studenterjakke. Så gik han frem igen og sagde god morgen, blev klappet af en rødmende ung pige og var atter tilfreds.

Til hans hverdag hørte at han fulgte landposten ad en kirkesti til den nærmeste landsby. Der skiltes de, og Grey gik hjem alene.

En vinter tog vi til Spanien i nogle måneder. En sød familie, der boede langt ned ad Fredensborgvej, ville gerne tage Grey i pleje, de havde selv en hun-blodhund og imødeså gerne familieførøgelse. Da vi kom hjem to måneder efter, fortalte de os, at han en aften var løbet bort. Det var i februar måned, i ti graders kulde. Man fandt ham på vores trappesten, ventende. Han var blevet bragt ned til hun-hundefamilien i en lukket varevogn uden mulighed for at kunne se noget som helst, og der var tyve kilometer mellem vores bopæle. Hvordan kunne han finde hjem?

Næste vinter skulle vi også rejse og anbragte ham nu i en hundepension hos en meget kendt hundepædagog. Han havde det her, sammen med mange andre hunde, fortræffe-

ligt. Da jeg hentede ham, gik han villigt med hjem og fandt straks sin vante plads ved hjemmets arne. Men i de første par dage ville han ikke kendes ved hverken min kone eller mig. Vi skulle belæres om at sådan behandler man ikke et familie-medlem. Ret havde han.

Og hvorfor kaldte vi ham *Grey*? I 1914 var lord Grey Englands udenrigsminister. Han gjorde alt menneskeligt muligt for at undgå den første verdenskrig med dens store menneskeslagtninger. Han blev en skuffet mand. Tilbage står den udtalelse der rummer smerten som fyldte ham: »Jeg ved med mig selv at jeg altid har prøvet at gøre mit bedste.«

Strandvejen 227 B st
2920 Charlottenlund 12/2 75.

Kære oberst Schjødt-Eriksen,
Min avis fortalte mig for kort tid siden, at De holdt fødselsdag den 22/1: 70 år.

Nu er det at blive et år ældre, end man var før, jo ikke noget at lykønske til, når jeg sender Dem min lykønskning er det da heller ikke aldersforøgelsen, jeg sigter på, men det er ønsket om, at tiden, der ligger videre frem, må give Dem en række gode år, for Dem selv personlig og for alle Deres: lykke til!

Jeg var sidste forår under et ferieophold sammen med en mand, som jeg respekterer og sætter pris på, vi talte aldrig om fortid, kun nutid og vejr, da vi skiltes, sagde han til mig: »Jeg vil gerne benytte lejligheden til at sige Dem, at De altid har gjort Deres pligt fuldt ud.« Det var jo pænt sagt og da også venligt ment, så jeg sagde tak. Men hans vurdering var ganske uden baggrund, han havde ingen forudsætninger overhovedet for at vurdere, det han der udtalte sig om.

Nu vil jeg benytte lejligheden til at sige til Dem: De har altid i Deres arbejde under mig, ikke alene på forbilledlig måde gjort Deres pligt, De har gjort meget mere og gjort det med indsigt, initiativ og rigtigt, så De var en støtte af rang og med beundringsværdigt mod under de vanskeligste forhold.

Dette er ikke bare venlige ord fra min side, det er ord som

jeg har baggrund på første hold til at udtale, de er ment og De ved det.

Jeg burde have sendt Dem min hilsen til selve fødselsdagen, men det går ikke så hurtigt for mig mere, det er alder.

Med de venligste hilsner og tak for hårde samarbejdsår er jeg

Deres hengivne
E. Gørtz.

En i Sverige nylig udkommet bog af Ulf Torell: »Hjälp till Danmark« redegør bl. a. udførligt for den samlede våbenimport fra Sverige under 2. verdenskrig. Det er denne våbenimport, som under og efter krigen har givet anledning til modstridende opfattelser her i landet. *Oberstløjtnant H. Klint* hævder i denne artikel, at den påståede skævhed i fordelingen er en myte.

Myten om den skæve våbenfordeling

Dannelsen af illegale grupper under Danmarks besættelse kom for alvor først i gang vinteren 1943/44, og Frihedsrådet nedsatte i januar 44 sit M-udvalg (militærudvalg), hvis opgave det blev af de spredte initiativer at skabe en større helhed og organisere en undergrundshær; dennes grupper benævntes i starten militærgrupper, senere ventegrupper.

Den første større organisation af ventegrupper var de såkaldte O-grupper, der talte et par tusind mand, og som var opstillet af Hærens illegale stab; dennes leder var daværende kaptajn Viggo Hjalf, og staben – der i modstandskredse kaldtes Den lille Stab – omfattede iøvrigt kaptajnerne S. P. Schjødt-Eriksen, T. Ahnfeldt-Møllerup og M. Amtrup. I O-grupperne indgik i første omgang et betydeligt antal faste befalingsmænd i Hæren, men efterhånden som disse blev afgivet som ledere og instruktører i den voksende undergrundshær, suppleredes styrken, således at O-grupperne i besættelsens sidste årstid omfattede ca. 2500 mand – alle våbenøvede.

M-udvalget foretog i foråret 44 en opdeling af landet i 6 (senere 7) regioner, og disse inddeltes atter i amter og byområder, i København dog afsnit. Omkring d. 1. juli 44 om-

dannedes M-udvalget til K-udvalget (kommandoudvalget); de danske modstandsstyrker blev formelt tilsluttet den allierede kamporganisation ved »Operation-Order No. 1« d. 1. juli, og K-udvalget udøvede foreløbig kommandomyndigheden.

Udvalget videreførte opgaven at organisere modstandshæren, således at den ved befrielsen d. 5. maj 1945 talte ca. 54.000 mand. Denne illegale hærs bevæbning var helt frem til befrielsen et brændende spørgsmål. De allieredes nedkastninger fra luften over Danmark var så småt kommet i gang hen på året 1943, men de fik ikke før eftersommeren 44 et omfang, der mere end nødtørftigt kunne tilfredsstille de iøvrigt fåtallige sabotagegrupperes stadigt stigende behov.

M-udvalget og siden K-udvalget slog sig stort set til tåls med de allierede nedkastninger. Landet opdeltes i 3 hovednedkastningsområder med hver sin chef: Toldstrup i Jylland, Frandsen på Fyn og Stig Jensen på Sjælland. Hertil kom som modtagechef i København kaptajn S. P. Schjødt-Eriksen. Selv om nedkastningerne i krigens sidste 6-7 måneder fik et stadigt stigende omfang, holdt de slet ikke trit med modstandshærens vækst, således at det aldrig lykkedes at hæve bevæbningsprocenten væsentlig over 50.

Da Den lille Stab i november 43 startede dannelsen af O-grupperne, var der allerede i Sverige indledt et arbejde for at kunne bevæbne disse grupper, for hvilke styrken 3.000 mand sattes som mål. Vejen for disse våben blev lang og trang, og først hen i august 44 begyndte de 3.000 svenske maskinpistoler at ankomme illegalt til danske Øresundshavne. En månedstid efter interneringens ophør i oktober 43 var Den lille Stab gået i gang med at opbygge en illegal transportorganisation, der således stod rede, da overskibningen, varetaget af Flådens illegale stab, satte ind.

Den konflikt, som dr. Hæstrup så levende beskriver i »Hemmelig Alliance«, drejede sig om den såkaldte skæve våbenfordeling, men fremstillingen er mærkeligt uspecificeret; der var dengang ikke så meget som antydning af skævhedens størrelse. Der må siden være sket en slags historisk akkumulation, for en sådan nærmede Hæstrup sig senere, idet der i »Besættelsens Hvem Hvad Hvor« (Politikens Forlag, 1965) nederst 2. spalte side 351 er anført: »Kun ganske få af disse våben nåede ud til de store københavnske sabotageorganisationer ... Hovedmassen gik til O-grupperne, der som en del af modstandshæren var »ventegrupper« ...«. At sabotagegrupperne ikke fik så mange af de svenske våben er nu ikke så mærkeligt, fordi maskinpistolerne var anskaffet til O-grupperne, og fordi sabotagegrupperne primært forsynedes ad luftvejen.

Men lad os se lidt nærmere på den »hovedmasse« af de svenske våben, som skulle være gået til O-grupperne. Før disse våben begyndte at ankomme sensommeren 44, havde Frihedsrådet skaffet sig Hærens chef generalløjtnant E. Gørtz' aksept af, at våbnene skulle fordeles ligeligt mellem Hærens og Frihedsrådets grupper. Grosserer Egil Barfod havde på Københavnsledelsens vegne med fordelingen på de 8 afsnit at gøre. Da han havde modtaget den første sending, syntes Barfod, at det varede for længe, inden den næste kom, hvorfor han lod foretage en undersøgelse i Sverige. Denne gav som resultat, at flere sendinger var modtaget af Den lille Stabs modtageorganisation. Dette blev Barfod, som han selv har udtrykt sig, »naturligvis stærkt ophidset over«, og han gjorde anskrig over for K-udvalget. Hermed havde han skabt grundlaget for myten om den skæve våbenfordeling.

Med hensyn til de fra luften og fra Sverige kommende våben havde K-udvalget, som Hæstrup skriver i »Hemmelig

Alliance« II, side 87, fastsat fordelingstallet mellem Sjælland (÷ København) og København til $\frac{2}{3}$. Denne bestemmelse synes aldrig at være nået Egil Barfod, for han regnede med at skulle modtage alle de våben, der kom fra Sverige og så fordele dem i København.

Medvirkende årsag til, at Barfod ikke fik de omhandlede maskinpistoler i et hurtigere tempo var, at pakning og forsendelse fra Sverige ikke skete på hensigtsmæssig måde. Våbnene kom i kasser pakket udelukkende med piber, skæfter o. s. v. Det forhold medførte, at transportfolkene i Danmark, hvor der var dødsstraf for våbenbesiddelse, måtte foretage samling af våbnene og pakning i enhedskasser m. 4-6 pistoler, skudklare og med ammunition. Dette utålelige forhold bedredes ikke væsentligt før ved nytårstid 45. Det lige refererede er hentet fra den rapport, som premierløjtnant Aksel Jørgensen skrev kort efter befrielsen; den ligger i Hærens Arkiv, hvor dr. Hæstrup har gennemgået den. Det er mærkeligt, at han har kunnet overse denne udtalelse, ja, det er synd og skam.

En anden grund til, at Barfod måtte vente lidt på at få våben til Københavnsregionen var, at Den lille Stab havde givet ordre til forlods at lade nogle hundrede maskinpistoler gå til O-grupperne. Denne fremgangsmåde var ikke enestående; de andre modtagechefer gjorde noget lignende. I »Hemmelig Alliance« I, side 170, står, at Stig Jensen af de første allierede sendinger til Sjælland bevæbnede 700 af sine egne folk.

Der er iøvrigt en anden passage i Aksel Jørgensens rapport, der fortjener at refereres. Aksel Jørgensen, der stod for transportarbejdet »i marken« måtte i september-oktober 44 næsten daglig have møder med repræsentanter for modtagerne – »jeg krævede med stadig stærkere Stemme flere og bedre Afleveringssteder, idet Udbringningens heldige Gen-

nemførelse måtte afhænge af den Hastighed, hvormed den blev foretaget ... – ej heller kunne det nytte, at vi, hvad ofte var Tilfældet, måtte *køre forgæves, fordi de pågældende Modtagere havde fået »kolde Fødder«* eller ikke var hjemme« (Fremhævelse af H.K.) .Dette citat leder man forgæves efter hos Hæstrup – og dog er lignende forhold fremhævet for andre modtageorganisationer, som for eksempel Toldstrups i Jylland – »Hemmelig Alliance« II, side 167. Dette er mærkeligt, og det er synd og skam.

En månedstid før befrielsen var rygterne om Den lille Stabs våbensvindlerier så levende, at Frihedsrådet ønskede at gøre op med de »skyldige«. Herom læser man i »Hemmelig Alliance« II, side 110–111, hvor hjemmelsmanden er de allieredes repræsentant i Danmark de sidste 2–3 måneder af krigen, direktør Ole Lippmann. I begyndelsen af april 45 refererer Lippmann i et telegram til London til en tidligere rapport, som »jeg sendte på foranledning af Frihedsrådet eller rettere visse kredse inden for rådet om total likvidering af Den lille Generalstab og udskiftning af Gørtz«. –

Der kom ikke noget ud af planens dele, angiveligt fordi Lippmann anså tidspunktet for forpasset. Men der skete noget andet. I en rapport til London d. 2. april 1945 skrev Lippmann bl. a. således: »Dertil kom Spexs (Schjødts-Eriksens) evidente våbensvindleri, som fik vor gode ven Hum-Hum (Husfeldt) til at geråde i fuldstændigt raseri. Når man tager i betragtning, at O-grupperne her i hovedstaden har 100 % dækning eller mere, og at en by som Korsør ... tilsammen har 2 maskinpistoler plus en lang række lignende tilfælde, synes jeg ikke, at man kan bebrejde modstandsbevægelsen, at der er ved at blive ballade ...«.

Dette er et par meget letbenede påstande fra Lippmanns side. Til dem er der først at sige, at Den lille Stab ikke havde

ansvaret for våbenfordelingen uden for København og altså ikke kan gøres ansvarlig for hverken Korsør eller en række lignende tilfælde. Dernæst, hvad der er alvorligere, Lippmanns påstand om O-gruppernes våbendækning er urigtig. Af O-gruppernes rapport til K-udvalget om våbenbeholdningen midt i april 45 fremgår, at disse gruppers våbendækning på det aktuelle tidspunkt var knapt 70 %.

Det er svært at få rede på Den lille Stabs »snyderier« ved kun at studere Hæstrups modstandshistoriske værk, men her kommer forfatteren og journalisten H. E. Teglers os til hjælp. Efter krigen skrev Teglers bogen »Sabotage – amatørens oprør«. I forordet nævner han både Hjalp og Schjødt-Eriksen og skriver, at de »der kontrollerede fordelingen af de indsmuglede våben fra Sverige, sørgede for, at *næsten alle disse våben forblev i lukkede depoter indtil 4. maj 1945*« (Fremhævelse af H.K.).

Ja, hvis dette var rigtigt, at Den lille Stab virkelig lagde næsten alle de fra Sverige importerede ca. 8.000 våben til side i depoter, så var der grund til for Frihedsrådet at overveje alvorlige sanktioner. Men alene Københavnsregionens forsyning midt i april 45 på mere end 6.000 våben har forlængst anvist Teglers plads blandt mytedannerne. I øvrigt er endnu en halv snes af de officerer, som slæbte på og kørte rundt med våbnene i besættelsestidens sidste 7–8 måneder i live – og kan adspørges. Dette har dr. Hæstrup i sin tid ikke fundet anledning til, og det er da både synd og skam.

Så sent som d. 26. april 1945 gjorde Ole Lippmann, assisteret af medlem af Frihedsrådet, professor E. Husfeldt, et forgæves forsøg på at dræne Sverigesleverancen uden om Den lille Stab. Den 2. maj 45 ankom 35 tons våben og ammunition til Nyhavn med eet skib. Hærens illegale transportorganisation, der var forstærket fra O-grupperne, stod rede

til at losse sendingen. Organisationen omfattede 20 lastmotorvogne og 5 hestekøretøjer samt et 100 mand stærkt arbejdsmandskab, og beskyttelsestjenesten, der rådede over 3 motorvogne, var udvidet til 35 cyklister og 45 mand til fods. Operationen tog 3 timer, og inden aften var alle våben og al ammunition fordelt til grupper i hovedstaden og dens nærhed.

Den her skildrede sidste, store våbenmodtagelse og -fordeling under Schjødt-Eriksens ansvar skete som alle tidligere uden tab af eet eneste våben – en præstation, som ingen af de »store og gode« modtagechefer, Toldstrup og Stig-Jensen, gjorde ham efter.

Det er nok på sin plads kort at ridse op den virksomhed, som i dr. Hæstrups »Hemmelig Alliance« karakteriseres som: Alvorlige brud på aftaler, illoyalitet, snyderier og svindlerier. I månederne august-december 1944 modtog Hærens transportorganisation 3.000 svenske maskinpistoler. Fordelingen skete således som jeg har gjort rede for i »Historisk Tidsskrift« 1969, side 187–89:

Til region 6 (Sjælland ÷ København) ca. 900 stk.

Til region 6 (København) ca. 1100 stk.

Til Jylland ca. 150 stk.

Til O-grupperne ca. 850 stk.

Hvis aftalen om ligelig fordeling var efterlevet strikte, havde kaptajn Schjødt-Eriksen sørget for, at O-grupperne fik præcis 1500 maskinpistoler. *Skævhed var der sandelig* – men i den forstand, at O-grupperne fik 6–700 maskinpistoler færre end aftalt.

Med fremkomsten af en fornylig udkommet svensk bog, Ulf Torells »Hjälp till Danmark«, er der endelig gjort rede for den samlede våbenimport fra Sverige under besættelsen. Den lille Stabs transportorganisation fortsatte som nævnt –

trods alle uhyrlige påstande og rygtesmederier – sit farlige og meget krævende arbejde helt frem til besættelsens sidste dage. Der modtoges og fordeltes ialt ca. 400 tons våben og ammunition således:

Sept.-dec. 44: Sverige I	3.000 maskinpistoler
Januar 1945: Sverige II	425 maskinpistoler
Feb.-apr. 45: England via Lysekil ...	700 geværer
(Moonshine)	1.000 karabiner
	1.200 pistoler
Apr.-maj 45: Sverige III	1.800 maskinpistoler og
	100 pistoler;

alt med tilhørende ammunitions-mængder.

Det drejede sig således om godt 8.000 stykker våben. Af disse er mindst 6.000 givet videre til andre grupper end O-grupperne. Det er simpelt hen en ganske storsindet efterlevn af aftalen om »ligelig fordeling«.

Helge Klint.

Navneregister

- Ahnfeldt-Møllerup, T. Kaptajn, medlem af »den lille stab«, sad arresteret i Shellhuset, da dette blev bombet 21. marts 1945, 16, 26, 32, 33, 91, 143, 164
- Amtrup, M. Medlem af »den lille stab«, kaptajn i Infanteriet, afsk. oberst, 15, 16, 91, 164
- Andersen, Carl. Tysk major, i 1945 chef for »Abwehrabteilung« under general Lindemann, 78, 79, 111
- Andersen, Chr. Kriminalbetjent, medlem af »Det danske Fællesraad«, 6
- Andersen, E. N. Løjtnant af reserven, senere major, medlem af »Transporttjenesten«, 41
- Andersen, N. H. Skibsreder, 50
- Bank-Larsen, her ukendt, men omtalt i læge Røjels bog, 133, 134
- Barck-Holst. Charge d'Affaires i den svenske ambassade, 54
- Barfod, Egil. Grosserer, 166, 167
- Becker, Erik. Sagfører, cand. jur., 45
- Bertram. Direktør i Schiffartsamt, Hamburg, 114
- Best, Werner. Dr. jur., tysk rigsbefuld-mægtiget i Danmark 1942/45, 94–96, 99, 108–110, 113, 114, 116, 117
- Blixenkroner-Møller. Premierløjtnant, nu i 1976 forsvarschef, 7, 48, 77, 90
- Blom, Nissen. Sjællandsledelsens kon-taktmand, 144
- Boisen, Mogens. Oberstløjtnant, oversæt-ter, 151
- Boldt. Ministerialrat, tysk, 109, 111
- Bovensiepen, Otto. Gestapocheff fra 14. januar 1944, 45, 90, 117
- Brandt, Willy. Tysk forbundskansler, 118
- Brockenhuus-Schack. Kaptajn i Livgar-den, senere oberstløjtnant, 105
- Brorsen, Søren. Forsvarsminister i 1940, 31
- Bruhn, C. J. Faldskærmschef, 12
- Brøndum, O. C. Kaptajn, senere oberst i Hjemmeværnet, 131–134
- Buhl, Vilhelm. Statsminister, 32, 35, 54, 67, 88, 96, 97, 105, 106, 114, 119, 128
- Busse. Tysk ambassaderåd, 115
- Callisen, Gunnar. Oberstløjtnant, senere generalmajor og generalinspektør for Artilleriet, 27, 153
- Chamberlain, Neville. Engelsk premier-minister, bl. a. i 1938, 8
- Chievitz, Ole. Overlæge, professor, med-lem af Frihedsrådet, dæknavn »Jens« eller »onkel Jens«, 129, 142
- Christensen, Aage Højland. Kaptajn, se-ner generalmajor, 38, 143–145
- Christensen, Birger. Grosserer, 118
- Christiansen. Korpsofficiant, mangeårigt betroet medlem af Efterretningssek-tionen, 75
- Christrup, G. Højesteretssagfører, 122, 123, 138, 145
- Churchill, Winston Spencer. Engelsk premierminister 1940/45, 13, 101, 119
- Crone, Erik. 139

- Dardell, Gustaf v. Svensk ambassadør, 60, 117
- Deakin, F. W. Britisk historiker, 9
- Dedichen, Herman. Ingeniør, 80, 96, 126, 127
- Dehn-Jensen. Kaptajn ansat i Efterretningstjenesten, 73
- Dewing. Engelsk generalmajor, 14, 34, 119
- Drachmann, Holger. Digter, 150
- Duckwitz, G. F. Tysk skibsfartssagkyndig, senere tysk ambassadør i Danmark 1955/1958, 95-99, 107-119, 146
- Dönitz. Tysk admiral, overtog magten i Tyskland efter Hitler, 113-116
- Dössing, Th. Biblioteksdirektør i København, senere Frihedsrådets gesandt i Moskva, 13, 22, 23, 123, 129
- Eden, Anthony. Britisk udenrigsminister, 13, 21, 119
- Ellekilde. Kabelingeniør, 83-86
- Fog, Mogens. Dr. med., professor, medlem af Danmarks Frihedsråd, 6, 11, 12, 14, 23, 24, 47, 56, 57, 92, 95, 97, 125, 126, 129, 146
- Foss, Erling. Civilingeniør, medlem af Frihedsrådet, 6, 52, 57, 129
- Geisler, Ole. Kaptajn i SOE, næstkommanderende i SOE, 47, 121
- Giørtz-Behrens. Kaptajn, senere oberst i Flyvevåbnet, leder af »Beskyttelsestjenesten, 69-71
- Granø. Ingeniør i KTAS, 86
- Grey, lord. Engelsk udenrigsminister bl. a. i 1914, 161
- Gunnar. Postmester i Helsingør i 1944, 86
- Günther. Svensk udenrigsminister, 54
- Gyberg, Werner. Radioforhandler, tidligere med i illegalt arbejde, 6
- Gyldenkrone, Oscar. I Efterretningstjenesten, 66
- Gyth, V. Kaptajn, senere oberst, 12, 35, 74
- Gørtz, Ebbe. Generaløjntant, chef for generalkommandoen, senere chef for Hæren, 6, 12, 13, 15, 21-24, 28-34, 38, 39, 53, 57, 64, 80, 108, 111, 123, 125, 133, 136, 162, 166
- Hagedorn. Dr., 142
- Hagens, Vilh. Advokat, 51, 136, 138
- Hald. Kriminalassistent, 22
- Halifax, lord. Britisk udenrigsminister, 10, 13
- Hammer, Mogens. SOE-leder i 1943, 12
- Hammershøj. Kaptajn, senere generalmajor, 7, 77
- Hanneken, Hermann v. Tysk general, senere major, 30
- Hansen, H. C. Folketingsmand, senere statsminister, 40, 44, 45, 65, 83, 96-99, 108, 114, 125, 128, 150
- Hansen, Lysholdt. Borgerrepræsentant S), 6
- Hansen, Poul. Forsvarsminister, 143
- Hansson, Per Albin. Svensk statsminister, 32, 45, 54, 115
- Heal. Engelsk oberstløjntant, 118
- Hedtoft-Hansen, Hans, senere Hans Hedtoft. Folketingsmand, senere statsminister, 45, 46, 52, 53, 55, 57, 89, 96-98, 108, 111, 112, 114, 115, 125, 128, 150
- Hildebrandt. Gauleiter i Mecklenburg 1945, 109
- Hitler, A. 8, 9, 21, 28, 109, 146
- Hjalf, C. V. Kaptajn, chef for »Den lille stab« 1943/45, senere generaløjntant, chef for Hæren, 6, 7, 15, 16, 23, 32-34, 40, 51, 52, 57, 91, 121, 122, 125, 132, 133, 136, 164, 169
- Holland-Møller. 138
- Holten, Svend A. Politiinspektør, senere politimester, 42, 54
- Houmann, Børge. Redaktør, kommunistisk medlem af Frihedsrådet, 5, 11, 12, 23, 40, 56, 92, 97, 125, 129, 146
- Husfeldt, Erik. Professor, medlem af Frihedsrådet, 67, 122, 135, 140, 168, 169
- Hvalkof, F. L. Oberstløjntant, senere generalmajor, 32, 131, 132

- Hvalkof, V. L. Oberstløjtnant, senere oberst, 34, 35
- Hæstrup, J. Dr. phil., 5, 22, 141, 143, 166, 167, 169
- Jacobsen, Frode. Medlem af Frihedsrådet, 6, 7, 13, 15, 23-25, 38, 40, 51, 56, 57, 92, 97, 123-126, 129, 130, 132, 134, 136, 141-144
- Jens (hos os »onkel Jens«). Dæknavn for Ole Chievitz, 129
- Jensen, Alfred. Kommunistisk medlem af Frihedsrådet, 11, 13, 23, 40, 57
- Jensen, E. C. T. Kaptajn, senere generalmajor i Flyvevåbnet, 41, 43, 62, 69
- Jensen, Eiler. 96
- Jensen, Robert. Radioforhandler, dræbt af Gestapo 1944, 6
- Jensen, Stig. Redaktør, m. v., 139, 141, 165, 170
- Jyde, Niels. Dæknavn for Arne Sørensen, 129
- Jørgensen, A. Premierløjtnant, senere oberst, 41, 63, 64, 67, 71, 139, 167
- Jørgensen, Bolt. 10
- Jørgensen, Camillo. Kaptajnløjtnant, 90
- Kaufmann. Hamburgs Gauleiter, 109, 110, 112, 113, 115
- Kjølens, F. H. Kommandør, 20
- Klint, Helge. Kaptajn, senere oberstløjtnant, medlem af »Den lille stab« i 1945, 41, 91, 107, 121, 137, 164, 171
- Klæbel, Vagn. Brygger, direktør for »Ceres«, 65, 80
- Knudsen, Dr. Dæknavn for Frode Jacobsen, 38, 129
- Knudsen. Stabsintendant, 137
- Knudtzon, K. Generalmajor, chef for danske styrker i Sverige, 32, 53, 132
- Koch, H. H. Departementschef, 97, 98
- Kraft, Ole Bjørn. M. F., senere udenrigsminister, 46
- Kragh, Erik. Kaptajn, senere generalmajor og M. F., 20, 148
- Kristoffersen. Tilsynsførende med Charlottenlundfortet, 84
- Larsen, Aksel. M. F., 11, 24, 47
- Larsen, B. B. Premierløjtnant, medlem af Transportsektionen, senere oberstløjtnant, 41
- Larsen, Ejvind. Departementschef, 96
- Larsen, F. B. Kaptajn, senere generalmajor, 49, 76
- Larsen, G. T. Kaptajn, medlem af Transportsektionen, senere oberst, 41, 43, 65, 66, 71
- Lauridsen, Birk. Brygger, 80
- Lauritzen. Skibsreder, 33
- Lindemann, G. Tysk general, 79, 110, 112, 113, 117
- Lippmann, Ole. Forretningsmand, fra februar til 5. maj 1945 leder af SOE-folkene i Danmark, 12, 15, 21-23, 45, 91, 121, 122, 124, 168, 169
- Lohse. Gauleiter i Slesvig-Holstein, 109
- Lunding, H. M. Kaptajn i Efterretningssektionen, senere oberst og chef for E., 74
- Lundsteen. 122
- Madsen, Carl. Advokat, 82
- Magnussen, Grethe. Sekretær, 48
- Maisky. Sovjetambassadør i London, 9
- Martinsen, K. B. Chef for Schalburgkorpset, 95
- Mikkelsen, Niels. Medlem af »Det danske Fællesråd«, 6
- Mint. Kodenavn for Flemming Muus, 127, 129
- Moltke, Adam. Greve, 48
- Moltke, Jytte. Grevinde, 48, 49
- Montgomery. Engelsk feltmarskal, 7, 13, 80, 118, 120
- Munch, P. Dansk udenrigsminister bl. a. i 1940, 10
- Munck, Ebbe. Cand. polit., journalist, ambassadør, hofchef, 29, 126-130
- Muus, Flemming. Chef for SOE-folkene i Danmark 1943/44, major, 12, 82, 101, 126, 127, 129
- Møller, Aksel. M. F., senere minister m. v., 15, 40, 46, 66, 84
- Møller, A. P. Skibsreder, 50, 52

- Møller, Christmas. M. F., senere udenrigsminister, 123, 150
- Møller, Gustav. Svensk minister, 54
- Mørch. Kommandørkaptajn, medlem af Efterretningssektionen, senere kommandør, 12, 53, 55, 115
- Nielsen, Chr. Telefonmontør, senere fagforeningsformand, 45, 79, 83, 84
- Nielsen. Dæknavn for Børge Houmann, 129
- Nielsen, Martin. Kommunistisk redaktør, 7
- Nordentoft, E. M. Oberstløjtnant, chef for Efterretningssektionen, senere generalmajor, 22, 28, 52, 53, 55, 74, 75, 78, 82, 115
- Nyholm. Generalløjtnant, 149
- Nørgaard, Erik. Journalist, 135, 136, 138, 139, 142, 145
- Odmar. Politikommissær, 36, 76
- Olsen, Roland. Kriminalassistent, 6
- Pagh, H. J. Min stedfortræder 1944/45, senere generalløjtnant, chef for Flyvevåbnet, 104
- Pancke, G. Tysk politichef, 45, 79, 99, 110, 113
- Pavlovitj, Pjotr. Sovjetisk efterretningschef, 73
- Petersen, Harald. Forsvarsminister, 57
- Petersen, Peter. Redaktør, 6
- Potemkin. Sovjets viceudenrigsminister, 10
- Prior, W. W. Generalløjtnant, 11, 26, 28
- Prom. Translatør, Marinens virkelige leder af transporter af våben fra Sverige til Danmark 1944/45, 60, 122, 138
- Quistgaard. Admiral, 122
- Rasmussen, E. Marineofficer, senere generalmajor i Flyvevåbnet, 122
- Rasmussen. Politiaffistent, kystpolitiet, 41
- Ravn. Dæknavn for Frode Jacobsen, 38
- Rehberg, Brandt. Professor, 38, 97
- Ribbentrop, Joakim. Tysk udenrigsminister, senere henrettet som krigsforbryder, 8, 10, 108, 146
- Riensberg, Dr. Tysk diplomat, 112, 115
- Rode, Ebbe. Kgl. skuespiller, 48
- Rohde, Peter P. Forfatter, 5
- Rolsted, H. Generalmajor, chef for generalstaben, 31
- Rottbøll, Chr. M. Kaptajn i SOE, 12
- Røjel, J. Læge, 131-134
- Samuelsen. Telefonmester, 84
- Sandberg. Telefonmontør, 45, 79, 83, 84
- Sandbæk, Harald. Præst, 29
- Sander, Carl. Læge, 66
- Schjødt, Thora. Sygeplejerske, 66
- Schjødt-Eriksen, Lis. 45, 49, 50, 65, 152, 159
- Schjødt-Eriksen, S. P. 5, 11, 14, 15, 53, 54, 65, 93, 99, 108, 110-115, 119, 122, 124, 126, 127, 133, 137, 138, 144, 145, 162, 164, 165, 168-170
- Schoch. Redaktør, medlem af Frihedsrådet, 6, 23, 40, 92, 97, 98
- Schrøder, Fritz. Kaptajn, 154
- Schwerin-Krosigh. Tysk udenrigsminister, 117
- Seehusen, Sv. Redaktør, 6
- Sivertsen, E. Premierløjtnant, senere oberstløjtnant, midl. oberst i Hjemmeværnet, 41, 50, 79, 85, 87
- Skjöld, Per Edvin. Svensk forsvarsminister, 54
- Skov, Knud. Løjtnant, 138, 139, 141-144
- Spengler, Oswald. Tysk forfatter og filosof, 151
- Spex (hos Ebbe Munck stavet Speks). Kodenavn, 127-129, 168
- Staffeldt, J. 6
- Stalin. Sovjet-diktator, 9, 21, 146
- Stauning, Thorvald. Dansk statsminister, 10
- Svenningsen, Niels. Departementschef, 95, 96
- Sømanden. Kodenavn for Herman Dedichen, 127, 129

- Sørensen, Arne. Medlem af Frihedsrådet, 129
Sørensen Poul. M. F., senere minister, 46
- Tegler, H. E. Journalist, 169
Terboven. Tysk statholder i Norge, 113, 117
Tiemroth. Oberstløjtnant, senere generalmajor, 58, 137
Tillisch, G. F. Premierløjtnant, senere oberst, 41
Toldstrup. Nedkastningschef, 165, 170
Torell, Ulf. Svensk forfatter og historiker, 137, 164, 170
Tortzen, Chr. Forfatter, 94
Trolle, Herluf. 20
Trommer, Aage. Dansk historiker, rektor ved Odense universitet, 5, 7, 14, 24, 30
Truelsen. Kaptajn, 143
Truelsen, Sv. Løjtnant, senere engelsk major, 12, 21, 22, 38, 44, 75, 76, 144
Tørning. Overlæge, 132
- Valeur-Larsen. Kaptajn, senere oberst, leder af kontraspionagen, 78
- Vedel. Viceadmiral, 31
Vogelius, Ellen. Cand. jur., sekretær, 47, 48
Vougt, Allan. Svensk minister, 54, 112
- Wagner, Svend. Arbejdsmand, 21, 23, 24, 67, 135
Wallenberg, Jacob. Svensk bankier, 112, 115
Wegener. Gauleiter i Bremen, 109
Weis, Max. Overpolitibetjent, 6
Wennerstrøm. Svensk oberst, spion, 73, 74
Wentzel-Petersen, fru. Sekretær, 87
Winkel, P. Kaptajn, senere generalmajor, 74
Winther, Karl. Kommunistisk radio-
mand, 82
With, Erik. Generalløjtnant, 27, 28
Wulff. Overlæge, 105
Wurmbach. Tysk admiral, 114
- Zahle, Herluf. Gesandt, 10
Øllgaard. Biskop, 129

Foto: Steen Raaschou 1976

ET SPÆNDENDE KAPITEL FRA DANMARKS BESÆTTELSE

Oberst Svend Schjødt-Eriksen indtog en nøgleposition under den tyske besættelse af Danmark. Hans egentlige indsats i det illegale arbejde begyndte med hans indtræden i den lille gruppe af officerer, der under interneringen i 1943 efter ordre fra hærchefen, general E. Gørtz, hemmeligt dannede en lille stab, senere kaldet »Den lille generalstab«, hvis medlemmer forblev generalens nærmeste hjælpere til krigens slutning i 1945.

Svend Schjødt-Eriksen fik tildelt opgaven at fremskaffe våben til hærens og flådens officersgrupper. Senere fik han ledelsen af transporten af de svenske våben til modstandsbevægelsen, samtidig med at han blev chef for den illegale efterretningstjeneste med direkte kontakt til England og Sverige.

Schjødt-Eriksen var i nær kontakt med mange af tidens fremtrædende mennesker og han fortæller bl. a. om oprettelsen af den illegale direkte teleforbindelse til Sverige fra Charlottenlundfortet og om hvad der skete, da det blev Englænderne og ikke Russerne, der befriede Danmark i majdagene 1945.

Ingen af modstandsbevægelsens ledende personligheder har efter krigen været udsat for så ihærdig og uretfærdig kritik som oberst Schjødt-Eriksen. I denne bog tager forfatteren endelig, efter tredivede års tavshed, skarpt til genmæle. Forord af Peter P. Rohde.